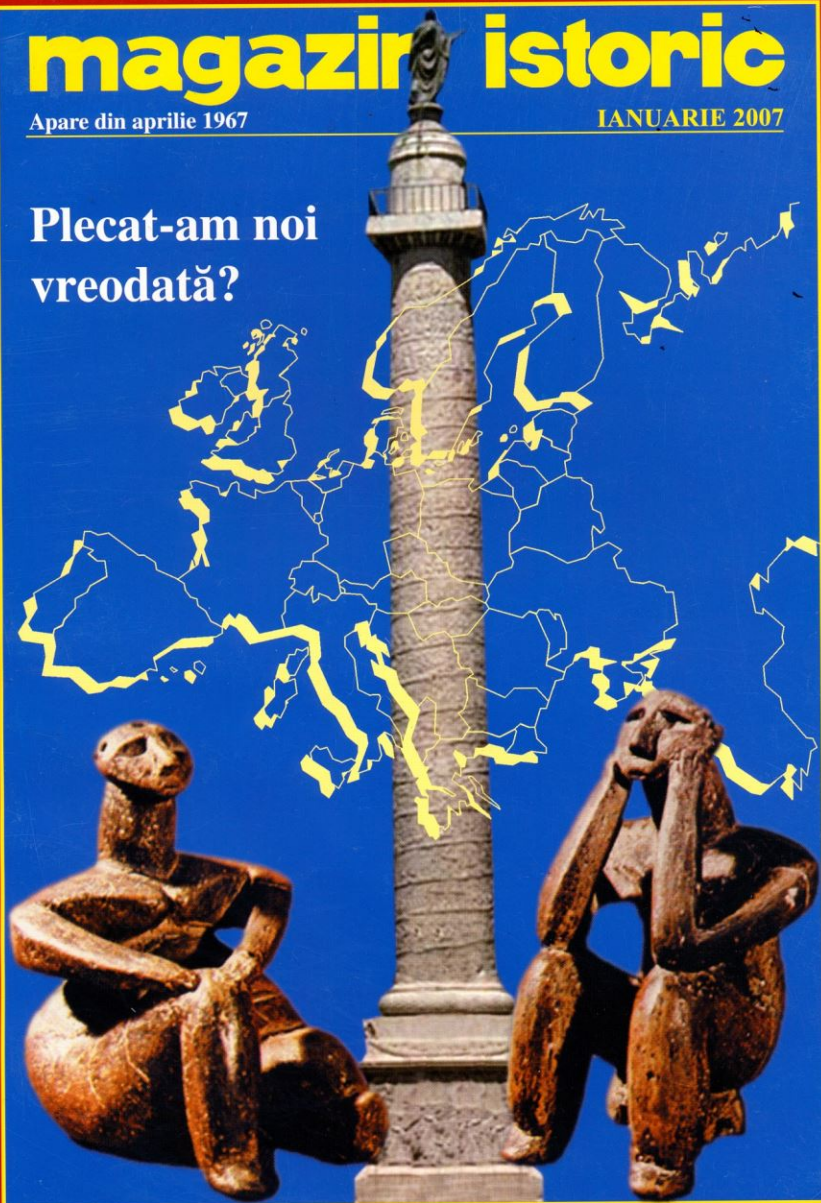

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2007

Plecat-am noi
vreodată?

magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 1 (478)
ianuarie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1-4 Pentru cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg, în anii '20 ai secolului al XIX-lea, Europa era o „școală a științelor și a învățaturii”. Integrarea României la început de an 2007 în Uniunea Europeană vine să desăvârșească un proces istoric sinuos, cu așteptări și căutări, ireversibil în evoluția sa.

În zestrea culturală a continentului, românii aduc și un impresionant tezaur de spiritualitate și civilizație, între ale cărui embleme se regăsesc Columna lui Traian și Gânditorul de la Hamangia, cu perechea sa (coperta 1), unicatele culturii Cucuteni (coperta 2), cetățile moldovenești de la Hotin (sus) și Cetatea Albă (coperta 3) sau biserica fortificată de la Biertan (coperta 4).

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura
Georgeta Apreotescei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Măărăineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Efimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

ianuarie

2007

EUROPA, POLUL
NOSTRU ISTORIC

5 Fiica regelui Agenor,
mama lui Minos

M. SALA

6 Între „latini”
și „greci”

I.-A. POP

11 Țară de frontieră

M.E. IONESCU

18 De la geopolitica
Balcanilor
la cea a Mării Negre

V. ILIESCU

24 Domnitorul
și chipurile sale

Portretele lui Cuza Vodă

A.S. IONESCU

28 Un destin
în trei întrebări
Împăratul Tiberius

T. STĂNESCU-
STANCIU

DICTIONAR ISTORIC

31 Șoptii

I.G. ANDREI

EXCLUSIVITATE

33 Solidaritatea
dinaintea Solidarității
Poznan, 1956

L. JASTRZAB

37 Doi teleaști
și 50 ani de amintiri
„Mână birjar!” –
interzis

D. MIHĂESCU,
M. RADNEV

42 Începuturile
dulcelui târg

A.-M. DAN

47 La vest,
prin nord-est
*Odiseea prizonierilor
francezi, evadați
din Germania și internați
de sovietici*

A. MIHALCEA

CLIO ANUNȚĂ

50 Prințesa
înghețată

F. DOLGHIN

OPINII

51 Cadrilaterul,
mărul discordiei

F. GHETĂU

55 Aritmetică
macabră

*Document inedit
despre victimele
din ianuarie 1941*

I. CALAFETEANU

ASA VĂ PLACE ISTORIA?

58 Povești
cu parfum

M. REGNEALĂ

69 Guardia civil
contra bandidos

A. VĂDEANU

EVENIMENT

64 După 90 ani,
pe culoarul
Rucăr-Bran

I. ȚĂRANU

77 Restitutio
Irineu Mihălcescu

M. NICOLAU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 „Diba“
Ecaterinei a II-a
Un regulament
de tortură

V. BUZU

HOOVER INSTITUTION

68 Diplomații
se pregătesc de exil

75 Un Mazzini
al cehilor
Tomas Garrigue Masaryk
M.D. TÂRNĂ

CU FILAJUL PE URMELE LUI...

78 Constantin
C. Giurescu
I. ȚĂRANU

LEGENDA ȘI TEMEIUL EI ISTORIC

79 Voievodul
țiganilor
I. HĂTEGAN

83 Dilema
unui ziarist
V.I. DUMITRU

84 Nenea Iancu
învârte birjarii
I.L. Caragiale
la malul mării
D. PĂULEANU

87 Mumie egipteană
la Sibiu

M. BOZAN

92 Acasă
la Brâncuși,
cu Banca Națională
M. ȘTEFAN

DASCĂLI SLUJITORI AI MUZEI CLIO

93 Raritate
cucuteniană
V. DIACONU

RUBRICI

74 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Telex

30; 94; 95
Blitz... Concurș;
Rebus; Dialog

PLECAT-AM NOI VREODATĂ?

„Am intrat în Europa!“ Sau, în varianta mai temperată: „Am revenit în Europa!“

Iată două sintagme pe care, de aproape un an de zile, le auzim sau le citim aproape zilnic. Dacă este un fapt de bun simț să recunoști că, din punct de vedere geografic, nu am lipsit vreodată din Europa, atunci la ce se pot referi cele două formulări?

La apartenența noastră la o altă „Europă“, nu cea geografică, ci acea „Europă“ recunoscută de majoritatea europenilor și de mulți extraeuropeni ca sumă a celor mai avansate alcătuiri economice, sociale și politice și a celor mai de preț realizări culturale și spirituale ale umanității, de până acum. Relației noastre, în diferite momente ale istoriei, cu această „Europă“ îi consacram, începând din acest număr, o suită de articole, semnate de nume de prestigiu ale istoriografiei române. Vom înțelege cu toții mai bine că n-am lipsit vreodată de la întâlnirea cu această „Europă“, chiar dacă nu am făcut întotdeauna parte din ea. Și cu atât mai mare ar trebui să ne fie bucuria că, acum, am devenit membri cu drepturi depline ai „Europei“, către care am privit mereu cu seriozitate sau cu zeflemeaua prinsă atât de bine de Caragiale: „dacă Anglia are faliții ei...!“

Înainte de a porni la drum, o schiță cronologică a relației noastre cu „Europa“.

Cea dintâi „Europă“ a fost greacă. Direct (țărml Mării Negre) și indirect, prin relații comerciale, spațiul românesc a fost prins în ea. A urmat „Europa“ romană. Iarși, cea mai mare parte a spațiului locuit de români a făcut parte din „pax romana“. Ruperea Imperiului Roman în două și prăbușirea celui de Apus a făcut să rămânem, în variate forme, în „Europa“, al cărei centru era acum la Bizanț.

După Marea Schismă din 1054, Europa, care se confunda cu Creștinătatea, s-a văzut iarși ruptă în două. Ortodocși, am păstrat legăturile cu Apusul catolic, devenit treptat

centrul „Europei“. Am fost parte a efortului de Cruciată, nu ne-au ocolit marile curente artistice, ne-am îmbrăcat similar cu cei din Apus.

Crearea unei „economii-lume“ distincte, cea otomană, ne-a absorbit, din secolul al XVI-lea, accentuând decalajul cu ceea ce se întâmpla în „Europa“. Nu a fost o ruptură totală nici de acea dată, dar pecetea Orientului a devenit evidentă, mai ales în mode și mentalități. Marile descoperiri geografice, cu efectele lor, și revoluția industrială au fost fenomene care nu au avut egal aici. O elită românească restrânsă a păstrat contactul cu curente europene de idei.

Reconectarea s-a făcut printr-o primă „tranzitie“, începută în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și care a durat până la constituirea statului modern român, la jumătatea veacului al XIX-lea. Fenomenul a cuprins renașterea economică, dar și pe cea socială și politică sau a modei și vechimintelor.

Vreme de 100 ani ne-am străduit să recuperăm și am reușit în bună măsură. Sistemul de valori „europene“ era cel după care s-a condus societatea românească cu mai multă sau mai puțină pricepere în acest interval.

A venit o nouă ruptură bruscă de „Europa“, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial. Toată Europa de Est s-a desprins atunci, dar asta nu ne-a ușurat cu nimic situația. La decalajele acumulate în veacurile anterioare s-au adăugat altele, a căror severitate a fost agravată de viteza nemaiîntâlnită de dezvoltare a „Europei“ în ultima jumătate de secol a mileniului trecut. La 1 ianuarie, cea mai mare parte a teritoriilor locuite de români au revenit în „Europa“. Să sperăm că nu va mai dura mult până ce ne vom regăsi cu toții în Casa Comună Europa.

Să ne ajute Dumnezeu să rămânem acolo! ■

EUROPA

Academician MARIUS SALA

Numele continentului nostru la origine a îndepărtată are la bază un personaj legendar din mitologia greacă (*Europs*). Este vorba despre fiica lui Agenor, rege fenician, care a fost fiul lui Poseidon, zeul mărilor.

Istoria Europei, fiica lui Agenor, am învățat-o de la profesorul meu de istorie la liceul din Beiuș. De frumusețea ei a fost fermecat Zeus, care, ca în alte cazuri, a răpit-o, luând înfățișarea unui taur alb. A dus-o în Creta, unde a devenit mamă și regină. Copiii ei, în număr de trei, toți băieți, au fost figuri mitologice importante: Minos, rege al Cretei, rege drept, învățat și legislator al cretanilor. Numele lui este legat de construcția labirintului din Creta, pentru a închide acolo Minotaurul, monstru cu corp de om și cap de taur, până ce acela a fost omorât de Teseu. Alt băiat al Europei a fost Sarpedon, rege al Liciei, identificat cu eroul homeric cu același nume, aliat cu Troia în timpul războiului troian. Al treilea fiu a fost Ra-

damont, unul dintre cei trei judecători care împarte dreptatea în Hades (Infern).

Europa avea trei frați, care au pornit în lume să o găsească. N-au reușit, dar au întemeiat diverse orașe: *Cadmos* a pus bazele cetății Teba. Consultând oracolul de la Delfi este sădit să urmeze o vacă rătăcitoare și să întemeieze o așezare acolo unde aceasta, biruită de oboseală, se va opri să se odihnească. A ajuns în Boeția, „țara vacii”, iar cetatea a avut la început numele de Cadmia. Grecii îi atribuie un rol civilizator (a introdus alfabetul

fenician). Numele lui stă la baza cuvântului grecesc *kadmia* „calamină, zinc”, care a dat în franceză, *cadmie*, iar în română cadmiu, element chimic. Alt frate, Cidex, s-a stabilit în Asia Mică, în ținutul din fața Ciprului, numit *Cilicia*. Al treilea, *Phoenix*, s-a stabilit pe coasta răsăriteană a Mediteranei, în Fenicia, teritoriu care îi va purta numele. Fenicienii au fost navigatori renumiți, au întemeiat multe orașe în Cipru, Rodos, Sicilia, Sardinia. Cartagina, dușmanul Romei, a fost colonie feniciană. Scrierea lor a fost preluată de greci și stă la baza alfabetului grecesc.

De la *Europa*, numele care la început a fost dat numai părții de sud-est a continentului nostru, s-au format diverse derivate, între care multe cu prefixul *eur(o)-*, termeni marcând o legătură cu Europa. Cel mai nou este *euro*, de la rădăcina *european*, creat în 1995 pentru moneda Uniunii Europene.

Să fi știut Zeus când a răpit-o pe Europa la ce vor ajunge urmașii acesteia? ■

Tema locului și rolului românilor în Europa este de mare actualitate sau, cum ar zice unii, la modă, deopotrivă înainte și după 1 ianuarie 2007, data intrării oficiale a României în Uniunea Europeană. Oamenii obișnuiți se întreabă, pe bună dreptate, ce este cu această obsesie europeană. Răspunsul nu este prea greu de descoperit: după frângerea brutală a raporturilor firești cu Europa, după legarea noastră forțată de U.R.S.S., de „internaționalism proletar“, de autohtonism și naționalism, după ruperea de civilizație și de prosperitate, revenirea obsesivă la origini este de înțeles. Inclusiv în câmpul istoriografic, se exprimă multe opinii, dintre cele mai diferite, despre noi și Europa, de la ideea prezentei perpetue și primordiale în Europa a românilor până la negarea oricărui aport european al unui popor minor, incapabil să contribuie cu ceva la cultura și civilizația bătrânului continent.

Carol cel Mare (stânga) și Mireea cel Bătrân (dreapta; așa cum apare în fresca de la Cozia), în veșminte asemănătoare

ROMÂNII ȘI EUROPA ÎN EVUL MEDIU

IOAN-AUREL POP

Dincolo de extremele enunțate, sunt însă multe poziții intermediare, unele de mare bun simț. Ele se axează pe studiul mărturiilor trecutului și nu pe preconcepții, clișee sau prejudecăți. Când se încearcă precizarea rolului european al românilor în Evul Mediu, trebuie întâi definită perioada medievală – o convenție ca multe altele, dar indispensabilă studiului. Nu se mai poate formula, ca în trecut, cronologia unui Ev Mediu românesc insolit, excentric față de lumea occidentală și față de istoria popoarelor vecine, care să dureze din secolele IX-X (finalul etno-

genezei) până la Răscoala lui Horea (1784) sau chiar la „Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu“ (1821). Mileniul medieval trebuie plasat (și la noi) aproximativ în limitele temporale curente, normale, după criteriile utilizate în Occident sau în Europa Centrală, adică din secolele V-VI (afirmarea Imperiului Roman în zona răsăriteană și începutul masiv al migrațiilor) până în secolul al XVI-lea. Pentru istoria noastră, se poate admite ca limită finală a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când se văd clar semnele modernității, de la spiritul Umanismului și

ideile Reformei până la scrisul în limbile popoarelor respective, la tipar și la manifestarea unor solidarități etnice românești, inclusiv de tipul *restitutio Daciae*. Nu se mai poate vorbi de Evul Mediu în secolul al XVII-lea și nici de literatură veche în secolul al XVIII-lea! Asta spre a fi în concordanță cu realitatea și spre a vorbi o limbă comună cu restul Europei!

Sub semnul Cruciatei

În această mie de ani, reasezată în sincronie cu Europa, protoromânii și

românii au existat (indiferent unde am fi tentați să-i plasăm geografic!), au viețuit, au luptat, au muncit, au produs, modest sau spectacular, cu discreție sau ostentație. Din păcate, istoricii sunt departe de a ști în detaliu cum au trăit românii și strămoșii lor, ce au gândit ei, mai ales în secolele de dinainte de anul 1000. Oricum ideea de Europa era atunci cvasiinexistentă, copleșită de noțiunea de Imperiu și de translațiile acestuia spre Constantinopol și apoi spre Occident. Termenul de Europa era prezent doar în mințile unor învățați, care mai știau vag anumite motive mitologice grecești, aproape uitate, ca și limba lui Aristotel, pe care monahii medievali o puneau între paranteze, notând: *Graeca sunt, non leguntur!* („E grecește, nu se citește!“).

Numai Renașterea a readus ideea de Europă în atenția Occidentului, i-a dat viață și dimensiuni perceptibile pentru un anumit public. Oricum, admitând prin convenție că Europa era atunci sub aspect geografic cam ceea ce este azi, trebuie să fim de acord că evenimentele pulsau în ea deopotrivă în Apus și în Răsărit. Bizanțul purta în sine nu numai amintirea unui imperiu tricontinental, dar și marca unei civilizații importante. Toți știau atunci că „lumina venea din Răsărit“ (*Ex Oriente lux!*), că bazele erau moștenitorii puterii imperiale de la Roma.

„Barbarii“, în drumul lor din Est spre Vest, au tulburat însă acest echilibru cât mai era, bulversând întreg continentul. Imperiul romanilor și apoi al romeilor (grecilor, bizantinilor) se restrânge tot mai mult. Pe ruinele lui, apar formațiunile barbare, denumite impropriu „regate“ sau „imperii“, ale hunilor, ostrogoților, vizigoților, francilor, vandalilor, gepizilor, avarilor, angliilor, saxonilor, slavilor, protobulgarilor, ungarilor... În jurul anului 800, un franc, Carol cel Mare, reface în formă medievală și apuseană Imperiul Roman pe care îl voia universal, dar care se limita la o parte din Occident. Formula se stabilizează apoi în lumea germană și se consacră în

secolul al XV-lea sub numele de *Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană*, titlu care exprimă foarte bine atât ficțiunea politică, cât și realitatea etnică. *Imitatio imperii* se produce și în Răsărit, unde bulgarii, sârbii sau rușii „reconstruiesc“ Bizanțul după formule proprii, cea mai longevivă afirmându-se în jurul Moscovei („a treia Romă“).

Asalturile Islamului au tulburat Europa, deopotrivă dinspre colțul ei sud-vestic (atacarea și ocuparea Peninsulei Iberice de către arabi între 711 și 1492) și dinspre cel sud-estic (atacarea și ocuparea Peninsulei Balcanice de către otomani între 1354 și 1918), contribuind la perpetuarea ideologiei cruciate, generând nevoia de apărare a civilizației creștine europene.

Despre catedrale

Românii s-au implicat, ca toate popoarele din zonă, în aceste evenimente, acte, întâmplări, în chip diferențiat, după împrejurări. De-a lungul timpului, această implicare a fost, de cele mai multe ori, fie minimalizată ori negată, fie supradimensionată. În conștiința publică, s-au reflectat mai ales actele glorificante, laudative, eroice, repetate până la saturație începând cu epoca romantică și mai ales în timpul regimurilor totalitare

Mihai Viteazul la curtea imperială din Viena, zugrăvit într-un tablou de Franz Francken I

din secolul al XX-lea. A urmat, după căderea regimului comunist, o justificată reacție de respingere a acestei ideologii naționaliste, festiviste, care promova o istorie imaculată a românilor, plină de acte de bravură, de mari personalități ideale, de inamici care i-au atacat permanent pe români, râvnindu-le pământurile și bogățiile. De aceea, aceste lozinci, clișee sau mituri au fost pe rând evidențiate și, teoretic, înlăturate.

S-a revenit astfel în mod critic asupra „permanenței, unității și continuității românilor” la nord de Dunăre, asupra „mileniului întunecat” (300-1300), asupra începuturilor statal-politice românești, asupra specificului Transilvaniei, asupra rolului de apărători ai Occidentului, asupra tradiției imperiale, asupra șirului de voievozitori, de la Mircea cel Bătrân la Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, asupra specificului clasei boierești, asupra rolului lui Mihai Viteazul etc. S-a ajuns astfel să se susțină nu numai că românii nu au fost supereroii Europei, dar că nu au prea fost nicăieri și că nu au reprezentat nimic, că nu sunt menționați înaintașii lor și ei înșiși în surse pentru că lipseau cu desăvârșire, că nu au avut state medievale propriu-zise și nici stat unitar, că Transilvania nu a fost niciodată o entitate românească, că acești români nu au

Spiritul de cruciată a rămas viu la Dunăre până în secolul XV, dată la care apusese demult în Europa Occidentală

apărat Occidentul și nici nu au dat răgaz occidentalilor să-și ridice catedralele, că domnii medievali au fost cruzi, sângeroși, mărunți și superficiali, că Ștefan cel Mare a fost afemeiat și că Mihai Viteazul s-a purtat ca un condotier setos de averi și glorie, fără să fi avut vreun sentiment românesc etc. Între aceste extreme, după cum arată lectura atentă a izvoarelor, se află realitatea...

Latinofonii timpurii și apoi românii medievali erau o prezență dovedită în Europa Centrală și de Sud-Est. Aceștia, în ciuda invaziilor populațiilor migratoare, au continuat să existe, s-au restrâns în anumite arii, deopotrivă la nord și la sud de Dunăre, conservând romanitatea orientală. Prima contribuție a românilor la civilizația europeană este pur și simplu faptul că ei există ca popor neolatin. În acest context, are mai puțină importanță locul etnogenezei.

O altă valență europeană este chiar numele etnic de român și de vlah: ambele, în forme diferite, trimit tot la latinitate, la sigiliul Romei, la moștenirea romană. Menționarea numelui de vlah (cu variante) în secolele IX-X înseamnă pătrunderea oficială a românilor pe scena europeană, cam în perioada în care își afirmau existența și celelalte

popoare neolatine. Formațiunile politice ale românilor sau cele din care făceau parte și românii datează cam din aceeași perioadă, adică din secolele IX-X. Ulterior se formează un „Imperiu vlaho-bulgar”, apoi două principate/voievodate românești Țara Românească și Moldova sau Ungrovlahia (Valahia dinspre Ungaria) și Ruso-vlahia (Valahia dinspre Rusia) centralizate, fără ca să se ajungă vreodată în Evul Mediu la unirea acestora într-un unic stat. Transilvania nu a fost un stat românesc sub aspect politic, fiindcă românii transilvăneni nu au putut participa ca entitate la conducerea țării, la exercitarea puterii. Dar nu este o eroare să se considere și Transilvania între Țările Române medievale, din moment ce o mare parte dintre români locuiau în Transilvania (unde, deși nu există recensăminte de-atunci, sunt indicii că românii formau între jumătate și două

treimi din populația totală). O existență similară, în formațiuni politice fragmentate, au avut și englezii, și francezii, iar italienii și germanii au realizat unitatea națională în același secol cu noi: al XIX-lea.

Conservându-și ființa etnică și statele lor libere sau semilibere, românii medievali au păstrat și specificul civilizației europene, au apărut, în felul lor și alături de alții, valorile europene. E absurd să se spună că românii, ținând piept înaintării otomane spre nord și spre nord-vest, nu ar fi dat răgaz constructorilor catedralelor să-și facă munca deoarece în acel timp catedralele erau deja construite!

Întâi că ideea construirii catedralelor occidentale la scutul românilor este generică, iar exprimarea nu trebuie luată *ad litteram*. În al doilea rând, nici un istoric serios nu a absolutizat rolul românilor. Românii au luptat cu inamicii lor veniți dinspre răsărit sau sud-est împreună cu celelalte popoare din zonă. Acestea și-au apărut întâi propria existență individuală, iar apoi și pe cea colectivă, comună. Iar dacă monumentele romane și gotice erau ridicate deja în Occident atunci când românii, grecii, bulgarii, sârbii, albanezii, croații, sașii,

ungurii și alții luptau cu otomanii (secolele XIV-XVI), nu înseamnă că mai devreme, în secolele XI-XIII, aceste neamuri au contemplat firmamentul, meditănd la nemurire! În secolele precedente înaintării otomane, românii, rușii, ungurii, polonii, sașii, secuii și alții s-au apărut de alte neamuri (unele tot turcice), ca pecenegii, uzii, cumanii sau tătarii. Firește, nu au făcut-o cu scopul conștient de a salva Europa Occidentală, ci pentru a se salva pe sine, dar au apărut, au pus la scut, indiscutabil, și lumea occidentală. Iar atunci, între 1000 și 1300 se construiau, printre altele, și catedralele!

„Cortine de fier“ succesive

Voievozii medievali ai românilor au fost lideri normali pentru lumea în care au trăit. Ei nu au nici o vină că Ceaușescu s-a plasat pe sine în fruntea lor, drept descendentul cel mai glorios! Exacerbarea rolului principilor medievali nu ne dă cuvânt să-i scoatem din istorie, ci ne obligă să-i readucem la dimensiunile lor firești. Voievozii au fost cruzi ca mai toți contemporanii lor, avizi de putere, autoritari, dar au fost și pioși, generoși, buni, ca toți oamenii. Faptul că unii au fost sanctificați nu are în sine nimic neobișnuit. Toate popoarele europene și-au transformat în sfinți eroii na-

ționali; toți aceștia au avut multe păcate, fiindcă accederea la sfințenie nu presupune lipsa păcatelor, din moment ce nu există oameni imaculați. Boierii noștri, ca și nobilii occidentali, au fost alături de principii câtă vreme exista pericolul pierderii moșiei (cele mici, personale, dar și a celei mari – țara). După trecerea pericolului, recurgeau la tratative, pentru a nu secătui complet aceeași moșie, care trebuia cultivată, trebuia să producă. De aceea, în expresia „iubirea de moșie“, pământul personal se confundă cu pământul țării, într-o armonie unică.

Mihai Viteazul este azi pus sub

Orga din Biserica Neagră, Brașov

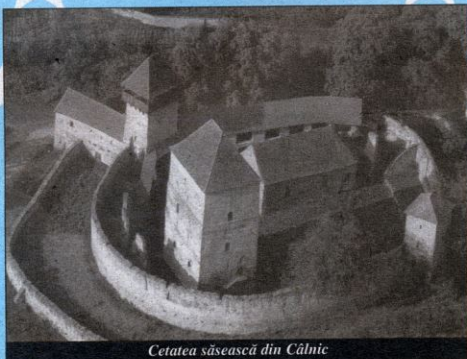
semnul întrebării, fiindcă a fost considerat un fel de făurar al României. Este evident că eroul de la Călugăreni nu a visat să facă România, nu a vrut să unifice cele „trei Țări Române” în numele unității naționale. Dar a făcut alte lucruri, consemnate de izvoare: a ținut piept înaintării otomane și a fost considerat capabil chiar să elibereze Constantinopolul; avea conștiința ca și Ștefan cel Mare sau alți principii că țara sa era o „poartă a Creștinătății”; a participat la coaliții și ligi creștine convins că apără valori comune, prețioase; s-a pus în serviciul „împăratului creștin” cu spada și cu mintea; a ocupat Transilvania și Moldova, în cadrul unui plan mai larg, girat de Habsburgi, dar a fost privit de unii contemporani și ca un *restitutor Daciae*; era deplin conștient de romanitatea românilor și a stărnit sentimente naționale în Transilvania, deopotrivă printre unguri și sași (speriați de „străinul” de-un neam cu supușii, ajuns principe) și printre români („mânați la revoltă de încrederea că aveau un domn din neamul lor”). Ar fi fost nefiresc să nu fie așa, din moment ce la 1600, în toată Europa, națiunile moderne erau pe cale de a se face, iar în unele părți aveau chiar o istorie înaintea lor.

Românii medievali, prin urmare, au fost la fel de europeni ca și alții din aria lor de civilizație. Fiind mai răsariteni decât ungurii, cehii sau polonezii, au avut o altă configurație a destinului, deși erau cam în aceeași structură continentală, adică erau în regiunea de interferență dintre catolicism și ortodoxie, dintre Roma și Bizanț. Latini prin origine și limbă, românii au devenit bizantini și bizantino-slavi prin credință și limba liturgică. Viața românilor în această zonă a fost adesea precară, modestă, grea, dar a fost și generoasă, plină de interferențe, de experiențe insolite. Aceste experiențe, mai ales legate de alteritate, de contactele cu „celălalt”, au condus la anumite atitudini de acceptare, de înțelegere, la împrumuturi benefice. Iar conflictele, intoleranța, ura, disprețul s-au manifestat din plin, dar nu mai mult decât la vecini, fiindcă nu există popoare superioare și inferioare, popoare cu misiune istorică și popoare amorfe, națiuni istorice și anistorice.

La finele Evului Mediu, românii aveau două state autonome, reduse și amenințate în existența lor, plus un principat în care erau „răbdați” să trăiască, „până când avea să dureze bunăvoința cetățenilor și principilor”. Nici alții dintre vecini nu o duceau mult mai bine sau nu conștientizau că o duc mai bine. Evul Mediu a lăsat însă lumii moderne o anumită entitate românească care a dat, forță națiunii moderne, a lăsat conștiința romanității fortificată mereu, la nivel real sau legendar, a lăsat amintirea unor eroi. Așa a fost la toate popoarele! Deoarece Europa modernă s-a constituit după modelul occidental, românii au rămas la marginile acelei Europe catolice și protestante, dar nu au fost niciodată separați de ea sau opuși ei. Nu a fost niciodată, în ciuda tuturor „cortinelor de fier”, o linie de demarcație între „latini” și „greci”, între occidentali și răsăriteni. A fost o zonă largă de interferențe și influențe, care vin astăzi să redea bogăție, farmec și încredere

noii Europe, dar și angoase, temeri sau cutume ciudate.

Românii revin astăzi oficial în lumea europeană constituită, cu această zestre, de bine și de rău, cu lumini și umbre, cu încredere și neliniște, ca toți vecinii lor, ca viața, cu toate meandrele ei. ■

Cetatea săsească din Călnic

ROMÂNIA EUROPEANĂ ȘI EUROPA ROMÂNEASCĂ ÎN SECOLUL XX

MIHAIL E. IONESCU

Istoricul francez Marc Bloch (Magazin istoric, nr. 10/1995) spune undeva că „istoria nu este doar ceea ce a fost, dar și ceea ce s-a făcut cu ea”. Aplicată la destinul european al României în secolul al XX-lea, această metodologie ne obligă la, întâi, identificarea elementelor obiective de europenitate ale României ultimei sute de ani și, în al doilea rând, la sublinierea felului în care au fost ele percepute cultural și ideologic. Adică, în acest al doilea plan, ce am făcut din europenitatea intrinsecă a istoriei noastre, în ce măsură ne-am identificat cu ea ori am respins-o.

România intra în secolul al XX-lea cu semne marcante ale europenității sale. Avea un monarh înrudit îndeaproape cu Kaiserul Germaniei, cel mai puternic stat european al momentului; o alianță secretă cu Austro-Ungaria, Italia și Germania, datând de aproape două decenii, care o puneă la adăpost de amenințarea rusescă, percepută drept cea mai importantă; o elită politică și culturală, redusă numeric, dar recunoscută și cunoscută pe plan continental. Bucureștii erau numiți în Europa „micul Paris”, din motive care țineau desigur de limba favorită a protipendadei (în 1906 studenții demonstau încă împotriva faptului că la Teatrul Național se mai juca în limba franceză) și de arhitec-

tura unor imobile centrale asemănătoare cu cele pariziene.

Desigur, era și țara de la porțile Orientului unde totul era luat *à la legère*, cum va observa viitorul președinte al Franței, Raymond Poincaré, venit să pledeze ca avocat la București, în 1899-1900 (*Magazin istoric*, nr. 5, 6/1992). O țară de frontieră a Europei, unde vecina de la sud, Bulgaria, nu-și cucerise încă independența și era înglobată într-un imperiu/califat, cu capitala la Istanbul, întins până la Golful Persic și Irak. Dunărea era fâșia de apă care, până la 1908, când Bulgaria va deveni independentă, ne despărțea practic de Asia, unde se afla centrul de greutate al Imperiului Otoman.

Expoziția regală din 1906, celebrând patru decenii de

domnie a lui Carol I, scotea în evidență această europenitate indiscutabilă a României nu ne referim la planul geografic, de nimeni contestat prin câțiva vectori însemnați.

Planuri pentru o Europă unită

Mai întâi, căile ferate semnul conectării la era industrială erau orientate către Centrul Europei și ne „legau” trainic de soarta acestuia. România avea o rețea feroviară construită începând din 1866 și care, prin podul de la Cernavodă al lui A. Saligny, lega de Levant întregul continent. Această rețea feroviară era despărțită de Rusia prin ecartamentul european, cel rusesc fiind mai

larg din rațiuni strategice, iar legătura cu Orientul sudic era obturată de Dunăre. Întreaga orientare a rețelei feroviare de transport era așadar către Europa.

Ca țară de frontieră, România europeană a înțeles să construiască „poduri” către Orient necesare continentului întreg. La 1895 regele Carol I îi scria surorii sale că, la începutul lunii noiembrie, a sosit la București primul tren de la Ostende (Olanda). „Măine – nota suveranul – mi se vor prezenta directorii căilor ferate din diferitele țări prin care trece acest tren și vineri el se duce la Constanța, de unde navele noastre îi vor transporta pe pasageri de acum înainte spre Constantinopol. Avem acum două trenuri orientale directe, *ceea ce a fost felul voinței mele* [s.n.]”. Primul tren, celebrul „Orient Express”, fusese inaugurat în octombrie 1883. Pleca din Paris și ajungea, prin München și Viena, la Giurgiu. De aici călătorii erau trecuți pe feribot la Ruse, de unde un alt tren îi transporta la Varna. De la Varna călătorii luau navele către Istanbul. România era în mod real la porțile Orientului și încerca să le mențină deschise în beneficiul Europei.

O altă legătură cu centrul continentului o făcea Dunărea. Navigabil de la Viena, trecând prin Bratislava, Budapesta și Belgrad, fluviul era deopotrivă o fereastră a României spre Europa și o deschidere a celei din urmă către Marea Neagră. România era în contextul geopolitic de atunci un stat dunărean îndeplinind un rol însemnat în comerțul întregului continent și în diversele rețele ale ace-

stă: turistică, culturală, politică etc.

În al doilea rând, consecință a acestei comunități geopolitice, orientarea economică a României era aproape în întregime către Vest. Dacă la exporturi se înregistra suma de 496 milioane lei la 1906, iar la importuri 422 milioane lei (leul românesc era la paritate cu francul francez), orientarea lor era covârșitor către Vest. Astfel, la exporturi pe primul loc se afla Belgia (152 milioane), urmată de Italia (91 milioane), Olanda (54 milioane), Anglia (52 milioane). La importuri erau în ordine Germania (aproape o treime), Austro-Ungaria, Anglia (circa 15%), Franța, abia apoi Imperiul Otoman, în fapt Bulgaria, (cu 5 % din total).

În al treilea rând, mentalitatea națională era indiscutabil europeană. Nu doar că era observabilă de la îmbrăcăminte la arhitectura orașelor, dar rețeaua instituțională construită în ultimele decenii era una europeană, cu toate încercările de supraviețuire ale „vechiului regim”. O teză de doctorat susținută la Paris de Pompiliu Eliad evidențiază sociologic influența franceză asupra spiritului public românesc, conturând astfel o realitate covârșitoare. Aname, sincronismul societății româ-

nești în manifestările sale diverse cu cele europene.

Deceniile care au urmat au accentuat această trăsătură dominantă de europenitate, însoțitoare practic a destinului încredințat de la nașterea sa statului român: factor de echilibru european la gurile Dunării. Primul Război Mondial și consecințele sale nu au făcut decât să întărească această trăsătură. Prin Marea Unire, România devine practic un stat central-european, Transilvania și Bucovina aducând în patrimoniul național anterioarele legături strânse cu Centrul și Vestul continentului.

O notă aparte în acest cadru o reprezintă multiculturalitatea societății românești post-Marea Unire. Cu aproape 30% minorități naționale, dintre care cele mai numeroase cu un pronunțat azimut central-european – germanii, evreii, ungurii – România dezvoltă în perioada interbelică, vreme de două decenii, o puternică relație culturală, economică, politică și confesională cu Occidentul.

Practica politică a trebuit să lege foarte strâns soarta țării de cea a Europei democratice. Mai întâi, este vorba despre o legătură instituțională. România este nu doar un membru de seamă al Ligii Națiunilor, instituția de gestionare a securității în principal în spațiul european Nicolae Titulescu va fi de două ori președinte al Adunării Generale a acestei instituții (1930 și 1931) –, dar se racordează tuturor inițiativelor europene care tind să confere unitate Europei. Este vorba de inițiativa lui Aristide Briand, ministru de Externe al Franței, de creare a Europei unite (1929), care găsește la Bucu-

rești susținători fideli. În vremea când Titulescu era președinte al Adunării Generale a Ligii funcționează o comisie de studii privind crearea Uniunii Europene ca o entitate continentală federală. Or, pe un alt plan, trebuie menționată susținerea de care s-au bucurat în unele cercuri ale elitei politice planurile de consolidare a unei unități a Europei danubiene, de la planul Tardieu din anul 1932 la cel al lui W. Churchill din vremea celui de Al Doilea Război Mondial.

Europa, dușmanul comunismului

Această europenitate instituțională își găsește și o reflecție practică în inserarea României în rețeaua europeană de alianțe cunoscută sub numele de „sistemul francez”. Mica Antantă (1921), Înțelegerea Balcanică (1934), alianța cu Polonia (1921) sunt instituții politico-militare în care România a acționat dinamic în perioada interbelică, părți ale „sistemului francez” destinat să păstreze *status-quo*-ul continental stabilit după prima conflagrație. Ca parte a acestei rețele „franceze”, România se afirma ca element important al securității și balanței de putere pe continent, în aprilie 1939, când primește, în același timp cu Polonia, garanții de securitate unilaterale din partea Franței și Angliei.

În prima parte a celui de Al Doilea Război Mondial, alianța României legionară cu Germania nazistă și Italia fascistă prin Pactul Tri-

partit – noiembrie 1940 –, dincolo de calculele de oportunitate ale lui Ion Antonescu, invidera și un racord la totalitarismele europene în vogă. *Era așadar un refuz al democrației socotită vinovată pentru prăbușirea României Mari și încercarea de „reinventare” a țării pe coordonate totalitare și antiliberale.* Consecința acestei orientări a fost nefastă prin prisma propriei europenități, România riscând să fie „împinsă” fizic spre Asia, iar, pe alt plan, anihilând vectori care anterior îi asiguraseră un modernism multicultural. Astfel s-a procedat, sub influența totalitarismului și rasismului nazist și pe un filon antioccidental endogen mai vechi, la nimicirea prin deportare sau eliminare a unor minorități (cea evreiască, în primul rând), dar și confesionale (deportarea parțială în Transnistria a neoprotestanților etnici români).

După Al Doilea Război Mondial, România s-a trezit, fără voia ei, dar și ca urmare a aventurii anterioare, despărțită de Europa. Comunismul nu era atât antieuropean (puterile partide comuniste existând în Franța, Italia sau alte state occidentale), cât, prin evoluția lui de tip sovietic,

antidemocratic și antiliberal, așadar negând valori europene prin excelență. Prin acest fapt și, mai ales, prin ingineria socială de mari dimensiuni a comunismului de adăugat și hegemonia U.R.S.S. – o țară care se întindea de la frontiera noastră estică până la Pacific –, care se deosebea flagrant de tradiția umanistă și politică europeană, România a fost practic ruptă de Europa. Perioada comunistă încurajează și dispariția unor vectori de europenitate tradiționali ai României. Minorități precum cea evreiască sau germană se angajează în mișcarea de „reîntregire” a familiilor, adică de emigrare în masă din România, ceea ce, pe durata lungă, sărăcește obiectiv legăturile României cu Centrul și Vestul Europei. Deopotrivă rațiuni de ideologie și geopolitică a erei bipolare demonizează Europa ca pe un dușman al comunismului și, în consecință, al României, inclusiv pe direcția militară, în care NATO și Pactul de la Varșovia stau, înarmate până în dinți, față în față, gata să se încaiere.

Au fost desigur câțiva factori atenuatori ai acestui divorț impus. Mai întâi, România împărțea această soartă odată cu celelalte vecine europene

intrate în lagărul comunist (Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria, Iugoslavia, o parte a Germaniei), ceea ce amortiza, prin legăturile cu acestea, șocul noneuropenității impuse. În al doilea rând, limba și cultura de origine predominant latină au fost pavăza în fața unei rupturi totale și au întreținut o legătură cu Europa chiar fără voia autorităților comuniste.

Gara de Nord, la începutul secolului al XX-lea

De la Dinicu Goleescu încoace...

Practic, despărțirea de Europa pe care o semnifică perioada comunistă (1948-1989) a fost mai puțin drastică decât s-ar putea crede. Desigur, au fost eliminate, în mare parte, elitele naționale proeuropene și s-a încercat construcția unei nomenclaturi atașate idealului comunist, dar legăturile cu Europa nu au putut fi defel oprite. De la relații culturale, chiar controlate și masiv ideologizate, la legături de familie – nu trebuie subestimată în acest context contribuția remarcabilă a minorității germane din România și deopotrivă a celei evreiești până la emigrarea lor masivă –, de la instrucția în limbi străine în sistemul educațional de toate gradele la cultivarea limbii române ca limbă latină s-a putut dezvolta o rețea puternică de supraviețuire a caracterului european al României.

Decembrie 1989 a făcut ca această rețea să se afirme imediat și devastator față de orice scenarii clădite aiurea, racordând imediat țara la originile de unde fusese depărtată forțat cu patru decenii mai devreme.

A fost „fuga” bruscă și decisivă a României către Europa. Mai întâi, este vorba de racordul ideologic, democrația liberală și piața liberă fiind asumate imediat ca vectori de organizare social-politică și economică, odată cu anihilarea comunismului de tip sovietic. În al doilea rând, este vorba despre conexarea la Europa instituțională,

mai întâi Consiliul Europei și, apoi, NATO și Uniunea Europeană. În cazul acestora din urmă, au fost etape intermediare – tratat de asociere cu UE în 1995, exercițiul MAP de preaderare la NATO în 1999, înainte de decizia UE de a începe negocierile de aderare cu România (decembrie 1999, Consiliul European de la Helsinki). Aderarea la NATO (2004) a premers intrarea în UE (2007), făptuite ambele aproape concomitent cu statele foste comuniste din Europa de Est.

Ianuarie 2007, momentul „intrării” în Uniunea Europeană, recunoaște și întărește sigiliul de europenitate a României, prezent în forme diverse, niciodată absent însă, de-a lungul întregului secol al XX-lea.

Se pare că, de la Dinicu Goleescu, plecat prin Brașov să călătorească în Europa în secolul al XIX-lea, românii sunt conștienți că, în perspectivă culturală, ei au încă un drum lung de parcurs până la intrarea pe continent. Nu era atât faptul că aparțin unui imperiu non-european și centrat asiatic pe vremea Goleșcului, cel otoman și altei confesiuni

(Ortodoxă), cât conștiința decalajului constatat imediat ce treci în Transilvania Imperială habsburgică cu majoritate etnică românească. Cu atât mai lesne de perceput acest imens decalaj cu cât era industrială, cu străpunerile ei tehnologice, creștea exponențial diferența dintre cei din frunte și cei codași: de la infrastructură (căi ferate, întâi de toate) la industrie (diferența între manufacturieri și furnizorii de resurse), de la gradul de urbanizare la dotarea instituțională, de la alcătuiri sociale la libertate politică.

La începutul secolului al XX-lea și până la jumătatea acestuia, românii au simțit diferența de Europa cu deosebire în acest decalaj și au căutat să-l resoarbă printr-un accelerat proces de modernizare. Lansat în vremea lui A.I. Cuza și desăvârșit în timpul domniei primului rege modern, procesul în sine a ținut de la dotarea cu căi ferate și rutiere la construcția unei armate sau flote comerciale, de la înzestrarea satelor și târgurilor cu primării și școli primare de tip european la modificarea arhitecturii orașelor (prin import de arhitecți chiar) sau sincronismul cultural cu vestul Europei.

Planul Vaticanului

Modernizarea, așadar europenizarea României, nu s-a făcut fără opoziție acerbă. „Vechiul regim” a făcut tot ce era posibil pentru a supraviețui și triumfa. Disputa este cunoscută în literatură sub numele de ciocnirea dintre tradiționalism și modernitate. Eu-

În perioada interbelică, România a făcut, împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia, o rețea de tratate menite să garanteze statu-quo-ul în regiune, racordată la diplomația franceză. Aristide Briand, unul dintre inițiatorii unui proiect de Europă unită

DESTOINICIA ÎNVĂȚĂRII

Și nu poate cineva să zică că aceste îngrijiri și bune orânduiri că să păzesc [aplică] numai la fiii acelor trepte nalte, sau la ai pământurilor numai, căci la aceste instituturi, fiu măcar de print, măcar de noblete, măcar de cel mai prost om, toți într-un fel învață, să hrănesc și un fel de îmbrăcăminte au; deosebire este numai la șederea mesiei, căci pun pe cei mai silitori la învățătură și la virtute mai sus, și pe cei împotriva [leneși], de tot la vale [...]

La aceste instituturi și pansioane am văzut mulți copii, în vârstă de 6 și 7 ani, de la Englitera, de la America și Franția, și chiar dintr-aceste orașe, copii de părinți bogați, milionști, și alții de trepte nalte. Nu cumvaș pe la acele locuri și crăii nu au asemenea învățători, și mai bune? Nu cumvaș acei părinți bogați n-ar putea ținea în casă-le dascăli? Dar să cunoaște că așa au găsit-o că este mai spre folos: Austria să-i trimeată la Bavaria și Bavaria la Austria; și, asemenea, fieșcare ținut la altul, altul cum am văzut chear din Paris franțoz în Pesta, și din Brașov în Padua, și din Elveția în Bavaria.

(Dinicu Goleescu, *Însemnare călătoriei mele...*, 1826)

gen Lovinescu, autorul unei *Istории a civilizației române* în interbelic, a deplâns forța uriașă a „Tarigradului” și „literelor chirilice”, cuvinte-cheie care au desemnat influența seculară a Orientului cultural și religios transpusă în chingile tradiționalismului.

Resorbtia decalajului nu a fost completă – zona rurală a rămas cvasi-neschimbată vreme de decenii, furnizând argument teoriei „formelor fără fond” din panoplia tradiționalismului și din cauza resurselor insuficiente și, mai ales, din neglijarea programatică a creării condițiilor propice unei efervescențe sociale necesare modernizării, care să dea naștere unei clase mijlocii și unei birocratii meritocratice. Într-o țară în care porecla premierului perpetuu era „vizirul” și unde europeanitatea însemna mai ales exotismul și mândria faptului că un anume lider politic nu îmbrăca decât cămăși spălate la Londra sau faptul că poate câteva sute de aristocrați mergeau vara la

Badgastein (Austria) ori în Elveția sau își trimiteau fiii și ficele la Paris, Charlottenburg sau Roma la studii, percepția Europei nu putea fi decât aceea la nivel macrosocial a unei ținte iluzorii de atins.

Primul Război Mondial a fost, din această perspectivă, un uriaș pas înainte. Noile provincii vestice au adăugat plusvaloare procesului de modernitate, prin achizițiile de expertiză și de bogăție propriu-zisă. Constantin Kirițescu notează în istoria sa dedicată Războiului Reîntregirii un fapt semnificativ din unghiul de discuție de aici: este ușor de observat într-un sat că săteanul care a fost prizonier în Vest are gospodăria cea mai întemeiată pentru că a „văzut” Europa la ea acasă și a învățat rapid și pe cont propriu modernitatea. S-a mai întâmplat însă ceva foarte important. A avut loc reforma agrară (1921), care a născut instantaneu milioane de proprietari și ferme intrate în economia de piață, cu legile ei dure de

supraviețuire. Așadar, o europeanizare a agriculturii până atunci inexistentă, ea fiind înghețată în alcătuirile ei medievale de o elită geloasă pe privilegiile ei. Și s-a accelerat procesul de formare a clasei de mijloc urbane prin politica neoliberală a guvernelor din anii '30. Sunt acești ani interbelici în care europeanitatea României a fost cel mai aproape de datele ei geografice certe. Procesul modernizării s-a accelerat, apar marii cavaleri ai industriei (Malaxa sau Aușnit), iar cultural elitele românești au fost indiscutabil asimilate și considerate europene (de la Nicolae Titulescu la Martha Bibescu și Tristan Tzara). România, de la nivelul politic și cultural cel mai înalt, la cel de opinie publică, se raportează constant la Europa din care se consideră parte integrantă și întregitoare.

Elita românească a căutat constant, de la întemeierea statului modern, o legătură temeinică și indestructibilă

cu Europa, care să evite recăderile istorice în Levant. Exemplul unirii confesionale cu Roma a unei părți a românilor ardeleni de la 1699-1701 a fost socotit util. El s-a vrut urmat de Alexandru Ioan Cuza, iar imediat după Marea Unire s-a pus chiar în mod temeinic problema „ieșirii” din Ortodoxie și racordarea la confesiunea catolică a integralității bisericii naționale ca expresie a acestei europenități cu obligații reciproce. A existat, fără doar și poate, o strategie în această privință promovată energic de Vatican, în legătură cu unii reprezentanți ai noilor elite politice ale României de după Unirea din 1918. Episcopul catolic de la București, Raymund Netzhammer, un cunoscător profund al realităților politice ale României vremii, notează neted în memorii că primul nunțiu papal la București de după Primul Război Mondial, Francesco Marmaggi, avea această misiune: „primul nunțiu venise la București cu un credit exagerat de mare în favoarea românilor și în primul an al activității sale a tratat totul, chiar și problema Concordatului, prin prisma unei posibile uniri a românilor ortodocși cu Scaunul de la Roma” (însemnare din 8 iulie 1923). Notațiile episcopului Netzhammer cu ocazia întâlnirii sale cu Papa Pius al XI-lea sunt, de asemenea, grăitoare pentru strategia urmărită la Vatican de realizare a unei României catolice în Estul Europei.

Această eventualitate a unirii bisericii naționale cu Vaticanul și-a avut un rol care rămâne încă de studiat în apariția și conso-

lidarea unor mișcări, politice și culturale, care au pus accentul pe etnicitate și Ortodoxie, pentru a eșua într-un excepționalism românesc chiar opus Europei.

Destinul european al României

Mișcarea legionară, cu accentul său pe religia ortodoxă ca factor de identitate națională, a încercat să speculeze acest filon în scopuri politice, promovând o singularitate a originilor – tralice și nelatine – și chiar un protoconism creștin – creștini înainte de Iisus – și făcând din preoțimea ortodoxă agenții săi cei mai însemnați și mai numeroși. Dezvoltarea acestei mișcări de dreapta extremă devine, printr-o asemenea prismă de interpretare, o orientare de opoziție a unei instituții (biserica), a nomenclaturii acesteia (clerul înalt) și a aliaților ei sociali, îndeobște rămășițe ale „vechiului regim”, dar și elemente ale micii burghezii în formare, la accentuarea vectorului de europenitate a României, o opoziție tradiționalistă și antiliberală, neaoșistă și etnicistă. Eugen Lovinescu va scrie în acei ani opusul său

tocmai pentru a avertiza asupra acestei tendințe de respingere a Europei, dezvoltată pe un sol religios și etnic exacerbant, care ne orienta spre trecut și refuza modernizarea/occidentalizarea declanșată după Pacea de la Adrianopol (1829) și Revoluția de la 1848.

După a doua conflagrație mondială, europenitatea românească intra în declin. Este rezultatul divizării Europei ca urmare a instalării confruntării Est-Vest și revenirii în forță a Orientului, sub forma U.R.S.S. Evoluția românească urmează în mod obiectiv o altă traiectorie, diferită, mai precis opusă, față de cea antebelică. Din nou Europa devine o țintă de atins.

Prima reacție pro-europeană după ruptura de la sfârșitul anilor '40 are loc în 1964. Atunci, în căutare de legitimitate, conducerea comunistă face apel la zăcămintele interzise de europenitate ale opiniei publice, decide scrierea etnonimului român cu „â”, nu cu „i”, amintind numele Romei, sau scoate de sub interdicție cărțuri interbelice sau contemporane, unii aflați în exil... european (Lucian Blaga poate să publice, Eugen

Ionescu se joacă la București, M. Eliade își vede cărțile tipărite în România). Că această recuperare a europenității României a avut o motivație politică și că a fost ulterior deturată în folosul instalării unei dictaturi comuniste este o altă poveste. Dar ea a fost o realitate care a devenit tot mai evidentă

Influența sovietică și regimul comunist nu i-au putut izola complet pe români de civilizația occidentală

OLANDA

Un otel în Olanda e un templu al buneicuvii în care oamenii învață să se tolereze. Un otel mai este un loc în care nimeni nu te-ntreabă nimic: nici cine ești, nici de unde vii, nici ce treabă ai.

În două zile am învățat că nu trebuie să-mi încui numaidecât ușa. Nu mi-am mai încuiat-o ș-am lăsat dulapurile deschise și bani pe masă. Experiența a fost cu desăvârșire în favoarea acestor domni prevenitori și corecți și a cameristelor albe, zâmbitoare și harnice.

Sub acest raport, cât de complicată este viața Orientului nostru în care omul dezvoltă atâtă geniu ca să înșele și să răpească. E o întrecere de atac și de apărare care merge până la complicații și dramă.

Aici omul, hotărându-se să deosebească ce-i al altuia de al său, dintr-o dată a pus viața socială pe alt plan ca și cum totul s-ar petrece într-o altă planetă. Marca aceasta a onestității intrată în sânge am observat-o nu numai aici ci pretutindeni. Furnizorii depun dimineța produsele lor în vase ori în coșuri la ușile clienților. Le lasă acolo în tăcere și trec mai departe. Am văzut bidoane mari de lapte lăsate la cruce de drumuri și canaluri stând fără nici o pază, așteptând să fie ridicate de cel care are dreptul. O geantă pierdută, o umbrelă răstăcită fac drumuri adesea încurcate ca să-și întâlnească iar stăpânul.

O lume întreagă le dă concursul pentru asta. În sfârșit, oamenii pare că s-au ridicat la un instinct social.

(M. Sadoveanu, *Olanda. Note de călătorie*, București, 1928)

odată cu apropierea sfârșitului dominației comunist-sovietice. Un document din februarie 1989, redactat la Moscova de autoritățile gorbacioviste (Comisia Academiei de Științe a U.R.S.S., prezidată de academicianul Bogomolov), dornice să implementeze perestroika în statele satelite, fără a risca „fuga” acestora spre Occident, semnală un „scenariu nefavorabil” în cazul României. Asume, „pericolul unei schimbări decisive de țării în direcția Vestului (inclusiv ieșirea din Pactul de la Varșovia), întrucât populația este nemulțumită cu valorile socialiste și a fost în mod tradițional educată în spiritul comunității (legăturii) cu lumea latină (românskiy). Sprijinul financiar și material al-Vestului, foarte probabil dacă au loc schimbări reale, poate să se vădească foarte puțin pentru o țară posedând

resurse naturale și economice în cantități îndestulătoare”.

Recuperarea integrală a europenității românești după 1990 nu a fost ușoară și nici nu s-a încheiat. Reacția la procesul început atunci de „intrare” în Europa s-a tradus în resuscitarea tendințelor autohtoniste și izolaționiste, care au cultivat un excepționalism *sui-generis* românesc. Rezistența celor care se agățau de tradiții (inclusiv din vremea comunistă) pentru a păstra România departe de NATO și Uniunea Europeană are o largă scală de exprimare. De la cea politică – unde se propune o axă cu Moscova sau se apasă pe aspecte nerelevante, cum ar fi temerea nelămurită a electoratului față de dispariția statului paternalist – la cea economică – reflectată în reacția ambiguă față de capitalul occidental (câte hoteluri din București sunt deținute de

acesta?) – ori culturală (vezi reacția față de problematica Holocaustului din România în anii celui de Al Doilea Război Mondial, între altele).

Rămâne însă faptul cert și reconfortant că, față de aceste aspecte marginale, România, membră a NATO, este azi a șaptea țară a UE, că euro-parlamentarii români, aleși de electoratul românesc, sunt manageri ai afacerilor europene, că în diverse state ale UE se află între două și trei milioane de români ca imigranți temporari – cei mai solizi agenți ai europenității –, că modernizarea țării a demarat, prima dată istoricește, împreună cu Occidentul și cu sprijinul material și de expertiză al acestuia.

Destinul european al României se desfășoară ireversibil azi și în viitor în alte condiții, mai favorabile, decât în secolul care s-a încheiat acum câțiva ani. ■

Profesorul Vladimir Iliescu este un nume cunoscut cititorilor noștri. Istoric, filolog, specialist în istoria popoarelor slave și în cea a Balcanilor, s-a stabilit în urmă cu mulți ani în Germania. I-a cunoscut bine pe fruntașii mișcării poloneze Solidaritatea, asigurându-le legătura cu societatea civilă vest-germană, până la prăbușirea regimului comunist din Polonia.

I-am propus profesorului Vladimir Iliescu o discuție despre locul României, membră a Uniunii Europene, în geopolitica sud-estului Europei.

ROMÂNIA ARE NEVOIE DE O ELITĂ DE ISTORICI

– Într-un interviu pe care l-ați acordat revistei Magazin istoric (nr. 12/1999) ați spus că România s-a dovedit singurul stat viabil între granițele stabilite prin sistemul de tratate de pace de la Versailles, de după Primul Război Mondial, iar Basarabia și Bucovina au fost pierdute în fața totalitarismului bolșevic din alte rațiuni decât faptul că nu ar fi fost viabile ca părți componente ale României. Pe ce vă bazați o asemenea afirmație, iată, confirmată de-

plin, după 16 ani, când alte state rezultate în 1918 au dispărut?

– Predau istoria Europei de Răsărit de 20 ani la Universitatea din Aachen. Am avut timp să meditez asupra unor probleme legate de istoria acestui spațiu: Nu este vorba de înșirare, ci de acumularea unor informații și probleme, care la un anumit moment se cristalizează în posibilitatea unei prognoze sau a unei analize retrospective, în limite istorice, și nu politice...

– Iertăți-mă, dar aveți atunci o siguranță care nu cred că se baza doar pe analiza istoricului.

– Într-adevăr, în 1991 a avut loc o sesiune organizată de NATO la Bruxelles despre reintroducerea țărilor din Răsărit în Europa. Sigur, în subtext se înțelegea în perspectiva intrării în NATO. Discuțiile au început la Bruxelles, apoi am mers la SHAPE (Comandamentul Suprem al Puterilor Aliate din Europa), unde am putut discuta și cu diverși generali. La această sesiune au fost prezenți primul ministru belgian, multe alte personalități, între care și Otto de Habsburg.

I-am fost prezentat atunci lui Otto de Habsburg, ca o persoană născută într-un oraș chezarocrăiesc: Cernăuți. Și-a amintit cum arăta Teatrul Național din Cernăuți, care este identic cu cel din Brașlav. S-a uitat la ecusonul cu numele meu, pe care scria Iliescu, și mi-a spus: cum de nu mă întrebați ce se va întâmpla cu Transilvania? Eu i-am răspuns că sunt un cetățean european și nu am astfel de temeri. El a continuat atunci: „Vă asigur că indiferent de ce speră naționalistii

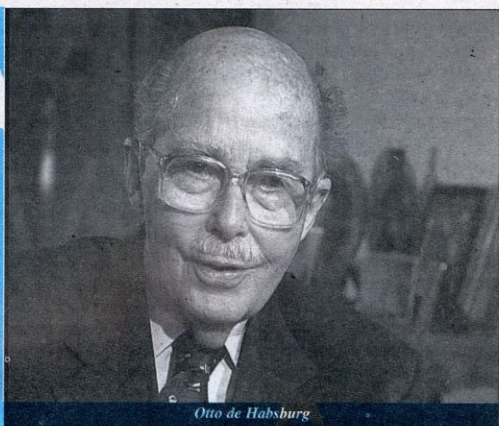

Cei patru lideri ai Antantei, în timpul Conferinței de Pace de la Versailles: Georges Clemenceau, primul ministru al Franței, Woodrow Wilson, președintele Statelor Unite ale Americii, Vittorio Orlando (parțial mascat de personajul care stă cu spatele), primul ministru al Italiei, și David Lloyd George, premierul britanic

unguri și indiferent de ce se tem naționaliștii români, frontierele în Europa nu se pot schimba deocamdată". Am comunicat atunci acest lucru și Ministerului de Externe român, mai ales că auzisem discuțiile care se purtau în Parlament. Analiza mea se întâlnea deci cu ceea ce mi-a spus Otto de Habsburg.

– În perioada interbelică, politica externă a României a acordat un rol important Balcanilor. Cum ați caracterizat rezultatele obținute atunci?

– Vreme de câteva sute de ani, Balcanii au fost ocupați de un mare imperiu, Imperiul Otoman. Toate țările din Balcani au rămas fără clasa conducătoare. România a făcut excepție, prin statutul său de autonomie. România a beneficiat de un avans politic și cultural foarte mare. Datorită acestui lucru au venit foarte mulți balcanici aici și au studiat în mănăstirile și apoi în universitățile noastre. Faptul a dat României un fel de aer protector al Balcanilor. Ca putere ortodoxă, din veniturile mănăstirilor se ajutau lăcașurile religioase, până în Orientul Apropiat. Este un fapt istoric. România a beneficiat de această situație privilegiată, fără să se manifeste într-o manieră imperială sau cu orgoliu. Românii sunt în general toleranți. Când România, după Versailles, a devenit cel mai mare și mai puternic stat din regiune, a căutat, pe linia prieteniei cu Franța, să organizeze formule antirevizioniste. Existau și problemele cu Ungaria, care, folosindu-se de nemulțumirile Germaniei, voia revizuirea tratatelor. Așa se explică încercările României de a crea forme sau de a se alătura altor forme pentru garantarea *statu-quo*-ului în

Otto de Habsburg

Balcani. România a dus cea mai inteligentă și cea mai consecventă politică în această direcție, până ce s-a prăbușit sistemul democratic din Apus. Atunci, politica României a eșuat, dar nu este vina ei. Din acest motiv a acceptat formula germană și a venit la putere Antonescu, care, din fericire, a scăpat curând de legionari. Aceștia erau un element care pune în pericol România. Formula alianței cu Germania era o încercare disperată de a salva România. Să nu uităm că dispăruse Polonia, dispăruse Cehoslovacia, dispăruse Iugoslavia. O ocupație germană în România nu ar fi fost o glumă. Sigur, se pot face multe reproșuri lui Antonescu, pentru că nu s-a oprit la Nistru. Și lui Carol II i se pot face reproșuri, că nu a îndrăznit să apere Basarabia și nordul Bucovinei. Avem exemplul Finlandei. România era deja în zona germană, datorită petrolului, deci rușii nu ar fi trecut peste zona atribuită lor, Basarabia și nordul Bucovinei. Lucrurile acestea erau știute atunci. Moruzov trata cu Canaris...

– Contactele permanente, instituționalizate, cu serviciul de informații condus de amiralul Canaris au început din 1938.

– Deci, în 1940 lucrurile erau clare. Nu exista nici un risc în cazul declanșării unui conflict cu U.R.S.S. România nu putea pierde mai mult decât a pierdut atunci. Am vorbit cu mai mulți istorici americani, care mi-au spus: De ce nu v-ați apărat și ați cedat? Finlanda a rezistat 100 zile și tot nu i s-a luat mai mult decât Karelia. Formula invocată pentru a justifica lipsa oricărei rezistențe este că se putea dezmembra România. Nu este adevărat, pentru că, așa cum am spus, rușii nu puteau trece de linia atribuită lor. Stalin îl adula în acel moment pe Hitler, credea în el, nu se gândea la un conflict cu el.

Așadar, în perioada interbelică România a dus o politică inteligentă, indiferent ce partid s-a aflat la guvernare. România a dus în Balcani o politică națională. A avut una dintre cele mai inteligente și reprezentative diplomații europene. În diplomația română

*Intrarea trupelor germane în Praga
marca sfârșitul primului proces de dezmembrare a statului cehoslovac*

lucrau oameni culti, pregătiți, care înțelegeau imediat cum stau lucrurile, indiferent că unii aveau păcatele lor personale, indiferent din ce partid făceau parte. Serviciul diplomatic era strălucit. România nu ar fi putut duce atunci o altă politică. Oricare alta s-ar fi soldat cu dezastre mai mari. Practic, sistemul diplomatic creat de România s-a prăbușit atunci când s-a prăbușit și Franța.

– În ultima vreme, președintele României a vorbit foarte mult despre orientarea pontică a politicii externe a României. Cum comentați această deplasare către Pont, care nu înseamnă părăsirea problematicii balcanice, și în ce măsură credeți că se va arăta interesată Uniunea Europeană să sprijine o asemenea orientare. Deocamdată doar S.U.A. și Marea Britanie și-au manifestat sprijinul în acest sens.

– Mă obligați să vorbesc despre ceea ce cred eu despre geopolitica pontică. România este o țară care aparține parțial Balcanilor și parțial Europei de Răsărit. Ea este deci puternic angajată în

problematica pontică. Marea Neagră a devenit o temă și mai actuală și mai importantă, pentru că în apropierea ei se găsesc resurse petroliere importante: Marea Caspică, Iran, Irak, fostele republici sovietice care dispun de mari rezerve de energie. Multă lume devine interesată de această regiune. Petrolul și gazele de aici trebuie să iasă pe undeva, ca să ajungă la marii consumatori: fie prin Marea Neagră, fie prin Turcia, care este tot o țară riverană Mării Negre, și apoi prin Mediterana, către Europa. Marea Neagră a devenit deci un focar mondial de politică, unde se ciocnesc multe interese.

În ultima vreme unii susțin că, de fapt, în Marea Neagră și în Estul Europei Uniunea Europeană, respectiv Germania ca motor al ei, au principalele interese și că interesul S.U.A. pentru această regiune va scădea sau deja a scăzut. Nu pot spune în ce măsură o asemenea opinie este adevărată. Dar este sigur că România este o piesă importantă aici. De aceea, cred că optica germană privind interesele și dorințele României în Moldova s-a modificat față de

perioada ce a urmat imediat după 1990. România, alături de Polonia, reprezintă cele două mari puteri militare contra unui eventual dușman din Răsărit. NATO nu a fost creat contra Chinei sau a Americii de Sud, ci contra marii puteri din Răsărit, chiar dacă ea astăzi nu mai este ceea ce a fost și nu poate avea intenții agresive. Pericolul Rusiei imperiale rămâne real, iar Putin a intrat în această tradiție. De aceea s-a recurs la Polonia și România, singurele care și în trecut au avut de a face cu Rusia. Nu trebuie să fim fătarnici, să ne ascundem după formule pacifiste, că peste noapte s-ar fi modificat și sentimentele, și amintirile trecutului. În această lumină, România este un pion foarte important. Moldova, ca o regiune românească – acest lucru nu îl contestă nimeni în mod serios, mai ales că este dovedit și de limbă – intră în raza unei posibile viitoare reuniri. Există posibilitatea ca Moldova să intre în Uniunea Europeană, dar acest lucru nu se poate produce fără România, care este deja membru cu drept de vot.

Problema în zonă o constituie Ucraina. Există un stat ucrainean, dar nu o națiune ucraineană. Acolo se prefigurează mari probleme. Rusia ar dori ca Estul, unde sunt mulți ruși, să se întoarcă la ea. Vestul, care în parte este catolic și unde polona este a doua limbă, tinde spre Uniunea Europeană. Ucraina rămâne o cutie a pandorei. Învăgătorii în alegeri nu au reușit să facă un guvern. S-a ajuns ca omul care era să fie asasinat (Iușcenko) să îl cheme la guvernare pe cel care reprezintă influența rusă (Ianukovici). Ucraina ne rezervă încă multe surprize și nu putem întrevădea ce se va întâmpla. Toate

aceste elemente întăresc rolul obiectiv al Poloniei și României ca provincii de margine ale Uniunii Europene și NATO.

România are acum o situație foarte bună și importantă. Interesul ei obiectiv la Marea Neagră nici nu poate fi pus la îndoială. Suntem în mijlocul unui focar de istorie mondială, unde România poate juca un rol important. Dacă își va regla puțin situația internă, economia încă slabă, sărăcia și mizeria care afectează încă pe mulți, România are șanse la fel de bune precum cele de după Primul Război Mondial, când, alături de Polonia, erau cele mai importante state din Estul Europei. Acum rolul României ar crește, pentru că Balcanii s-au dizolvat, pe când România este un factor de stabilitate, care nu are pretenții în Balcani, ceea ce o plasează într-o poziție foarte bună. Sunt deci premise pentru ca România să joace un rol important, în mod obiectiv.

La acea conferință a NATO, despre care am vorbit mai sus, unde eu figuram tot ca reprezentând Germania, se discuta despre viitorii aliați, despre cine va intra în NATO. Eu am

Cuib de mitralieră finlandez; mareșalul Mannerheim nu a cedat în fața agresiunii sovietice fără luptă

întrebat dacă Polonia și România vor fi luate în calcul în primul val. Mi s-a răspuns: da! În cazul României da, pentru că a avut relații foarte reci cu sovieticii vreme de 30 ani. Erau deci, în acel moment, de o deschidere totală față de România, ceea ce mi-a confirmat observația mea de bun simț că România are o valoare obiectivă...

– Cum se explică faptul că Polonia a intrat înaintea României în NATO, dacă deschiderea era aceeași?

– Polonia a avut încă din august 1989 un guvern necomunist, condus de Tadeusz Mazowiecki, în care Geremek era ministru de Externe. Polonezii au răspuns pozitiv la toate acțiunile vesticilor. Până la urmă, evenimentele au impus cursul istoriei. După 11 septembrie 2001, americanii au hotărât unde se va trage cortina. Până atunci, Bulgaria nu figura pe niciun plan. Bine că a dat Dumnezeu să fie așa.

– În noua sa politică estică, România trebuie să colaboreze foarte strâns cu Polonia. Între Polonia și Germania însă, se acumulează noi tensiuni, legate mai ales de viitoarea conductă ce va lega Rusia de Germania, prin Marea Baltică, ocolind Polonia. În această din urmă țară s-a vorbit chiar de un nou pact Ribbentrop-Molotov. Poate fi aceasta o dificultate în a atrage sprijinul Uniunii Europene pentru interesele României la Est?

– Falia polono-germană era mare, chiar și după ce cancelarul vest-german Willy Brandt a căzut în genunchi în ghetoul din Varșovia. Cele două popoare nu se prea

Polonia, decembrie 1981: s-a instituit legea marțială

11 septembrie 2001, New York

iebeau. Dar a intervenit fenomenul Solidaritatea. În timpul legii marțiale, germanii au trimis milioane de pachete pentru cetățenii polonezi. Generalul Jaruzelski a închis ochii și a permis ca firme de transport germane să ducă acele pachete până în poarta fiecărui polonez aproape. Era, în fond, un semn că și el își dorea să meargă pe o linie europeană. Gestul germanilor i-a impresionat pe polonezi și astfel s-a produs o apropiere între cele două popoare. Reunificarea Germaniei nu i-a speriat pe polonezi. Există un club internațional de discuții la Varșovia, la care am participat și eu. Acolo se discuta foarte deschis că Polonia trebuie să se alinieze intereselor germane, să se îndrepte către Vest, pentru a fi asigurată dinspre Est. Se știa deja că frontierele nu se mai pun în discuție, deci Germania nu mai reprezenta un pericol.

A venit însă șocul produs de acest fost cancelar Schroeder, cu înțelegerile lui cu Putin și apoi angajarea lui de către un concern rus. Se părea că s-a produs o nouă înțelegere

precum cea realizată de cancelarul german Bismarck cu cel rus, Gorceakov, prin care cele două imperii își garantau respectarea intereselor reciproce. Și cât a trăit Bismarck, Rusia și Germania nu s-au stârnit. În Germania șocul provocat de atitudinea lui Schroeder a fost mare. Cei mai supărați au fost nemții din Est. A urmat o puternică răcire a relațiilor între Polonia și Germania.

A venit apoi doamna Angela Merkel și a mai reparat relațiile cu Polonia. Nu știu cum vor evolua relațiile germano-polone, cum va încerca Germania să-i ajute pe polonezi în această problemă fundamentală a aprovizionării cu energie. Dar Germania va trebui să găsească o soluție, pentru că ea este mai aproape de Polonia decât de Rusia, orice s-ar spune.

Azi nu mai contează câte bombe atomice ai, ci cât petrol și gaze poți controla, pentru a face presiune asupra celorlalți. America nu poate fi intimidată la acest capitol. Și europenii își vor diversifica sursele de aprovizionare, își vor îndrepta atenția către Azerbaidjan.

—Acum 11 ani i-am luat un interviu profesorului Immanuel Wallerstein. Îl întrebam atunci ce șanse are România în viitor. Mi-a spus că Europa nu se poate descurca fără resursele și piața rusească. A făcut și un gest elocvent, pocnindu-și palmele una era Europa, cealaltă Rusia, iar România era la mijloc.

—Eu nu pot să fac decât o prognoză, pe baza acumularilor pe care le-am realizat de decenii. Încercarea mea este, desigur, subiectivă. Nu cred într-o alianță solidă între spațiul rusesc și cel european. Sunt două lumi prea diferite. Rusia nu va ajunge în viitorul previzibil la o democrație de tip occidental. În Rusia va continua să existe un regim autoritar, nu totalitarist. Individizii vor avea suficientă libertate ca să suporte regimul, dar politica va fi dirijată. S-a văzut și până acum că partidele nu joacă niciun rol în Rusia. Președintele Rusiei este un *gasudar*, un stăpân, nu ca Stalin, dar în Rusia nu avem o democrație de tip occidental. Rusia imperială place și tuturor foștilor comuniști, care adoră steagul și imnul fostei U.R.S.S. S-a desființat Partidul Comunist și nimeni nu a reacționat. Eu, deci, nu cred într-o adevărată uniune Rusia-Europa, chiar și pentru a rezista unui alt bloc.

Peste 50 ani problema va fi China. China nu a renunțat la ideea dominației mondiale. Ceea ce vă voi spune în continuare este o opinie neortodoxă, dar nu este o prognoză, este o constatare. China lui Mao a fost o formă sublimată a imperialismului chinez. În China, partidul nu a dat puterea din mână, chiar dacă s-a dat voie să existe câțiva milionari. China va fi viitorul rival al Statelor Unite.

Președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, a fost silit până la urmă să îl aducă în postul de prim-ministru pe adversarul său de la alegerile prezidențiale

U.R.S.S. a perceput această amenințare atunci când Hrușciov a retras 100.000 de specialiști din China. Din memoriile lui Kissinger știm că sovieticii vroiau să dea lovitură atomice defensive asupra Chinei, pentru a-i distruge industria grea. Sovieticii se temeau că învingea spațiul siberian atrăgea privirile acestei mulțimi de peste un miliard de oameni...

– Potrivit unor prognoze, în aproximativ cinci ani în Siberia vor trăi mai mulți chinezi decât ruși.

– Exact. America dispune în acest moment de cea mai mare forță, dar nici americanii nu pot păzi tot continentul asiatic. India este o mare putere, dar nu constituie o amenințare. China rămâne problema în Asia.

– O ultimă întrebare. Știu că de mai mulți ani încercați să puneți pe picioare, la Craiova, un Institut de studii balcanice și să reinviați revista Balcania.

– Din păcate, institutul există doar pe hârtie. Uni-

versitatea din Craiova și Ministerul Educației și Cercetării nu s-au implicat, nu s-au alocat bani pentru acest proiect. Am reușit să scot un număr al revistei *Balcania*, care a fost bine primit. Mă chinui acum să scot al doilea număr, pentru a reaprinde un mic foc. Fosta revistă *Balcania*, a profesorului Papacostea, era tipărită tot la Craiova. Am încercat, prin unul-doi doctoranzi, să formez specialiști în balcanistică. Este o disciplină pretențioasă, pentru că trebuie să cunoști fie limbile slave,

fie turcă, fie neo-greacă, plus istoria acestor popoare, care este complicată și care la noi nu se mai învață. Trebuie să cunoști problema orientală, care este legată de problema poloneză, deci nu este o istorie simplă, liniară, ca în cazul marilor regate din Vestul Europei. În balcanistică nu este suficient să vorbești doar engleza.

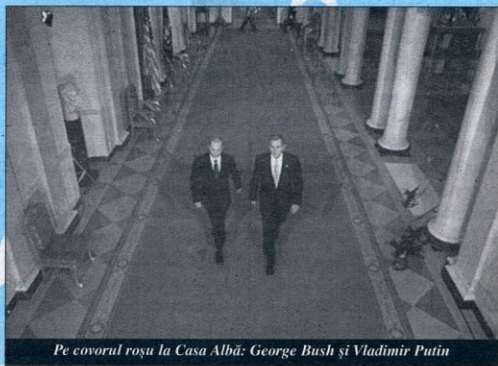
Românii au uitat că vecinii nu se schimbă. Noi nu mai dispunem de specialiști ai istoriei popoarelor care ne sunt

sau care ne-au fost până de curând vecine. Am fost invitat la Galați, la o reuniune științifică. Nu a fost nimeni de la noi care să țină o comunicare în limba rusă. Am rămas uluit să constat că nu există specialiști în problemele istoriei ruse, ucrainene. România are nevoie de o mică elită de istorici. Istoricii sunt totuși conștiința unei țări, fără această elită nu se poate. Dincolo de contribuția lor de specialitate, membrii acestei elite vor putea intra în politică, vor avea ceva de spus. Se fac atâtea pronosticuri în ziare, iar comentatorii pe care i-am auzit la radio sau la televizor, cu două-trei excepții, sunt inculți. Nu cunosc lucruri elementare și se azvârlu în afirmații fără substanță.

Îndemnul meu pentru cei tineri este să învețe limbi străine. Istoricul care nu cunoaște limbi străine nu poate să facă cercetare, nu poate folosi literatura unor țări din regiunea Balcanilor, de exemplu.

– Vă mulțumesc!

**A consemnat
Dorin MATEI**

Pe covorul roșu la Casa Albă: George Bush și Vladimir Putin

Portretul lui A.I. Cuza executat de pictorul Gh. Năstăseanu

Litografia efectuată de Josef Pernet după o fotografie de M.B. Baer

Portretul domnitorului – litogr. de Carol Popp de Szathmari

PORTRETELE DOMNITORULUI UNIRII

Dr. ADRIAN SILVAN IONESCU

De-a lungul celor șapte ani de domnie, principele Alexandru Ioan Cuza a fost portretizat de mai mulți pictori și litografi care au răvnit la cinstea de a fi considerați, fiecare în parte, autorul unicului portret oficial al domnitorului Unirii. Au circulat mai multe asemenea „portrete oficiale”, datorate și modificărilor chipului princiar, în funcție de podoaba capilară, pe care și-o acorda cu moda timpului. Astfel, în primul an de domnie, Cuza va apărea cu barbă completă, pentru ca, în 1860, să poarte favoriți, iar din 1862-1863 să adopte barbișorul, după stilul marelui său protector, împăratul Napoleon al III-lea, de la care acest tip de barbă a și primit numele de „imperială”.

Dacă nu prea avea timp să pozeze în fața șevalului pictorilor, în schimb, își putea rupe câteva minute, onorând atelierele unora dintre importanții pionieri ai camerei obscure din Iași sau București, precum Ioan și Nestor Heck, M.B. Baer, W. Wollenteit și Carol Szathmari. Majoritatea acestor imagini au fost multiplicare prin gravură sau litografie, având o mare circulație în țară și străinătate.

Litografia descoperită accidental de gravorul german Alois Senefelder în 1796 a devenit, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mijlocul cel mai rapid și mai ieftin de editare și popularizare a portretelor personalităților politice, științifice și cultural-artistice. În Țările Române această metodă a persistat chiar mai mult timp și a avut mare succes de public.

Litograful bucureștean Josef Pernet tipărește o stampă

cu portretul domnitorului reprezentat până la genunchi, îmbrăcat în dolman de doro-banț călare și purtând barbă întreagă. Autorul folosea ca sursă de inspirație o fotografie executată în studioul lui M.B. Baer. Când, la 12 martie 1859, revista pariziană *Le Monde Illustré* anunța înscăunarea lui Cuza ca domnitor al Principatelor Unite, pe prima pagină erau publicate portretele proaspătului principe și ale

Cuza – litografie de G. Venrich

Portretul domnitorului
(gravură de Sava Henția)A.I. Cuza (ulei pe pânză
de Carol Popp de Szathmári)

câtorva dintre miniștrii săi – „Notabilități moldo-valahe” –, cu specificarea: „După fotografia de dl. Heck, fotograf din Iași”. În partea de sus a compoziției, într-un medalion înconjurat de mantia domnească și având plasate deasupra o coroană princiară, un sceptru și o sabie, apare Cuza, bust, cu barbă, înveșmântat în ulancă de lăncier, cu furajera de fir rulat în jurul gulerului. El este încadrat de busturile de mai mici dimensiuni ale lui Ioan Cantacuzino și Vasile Sturdza, sub care se află acelea ale lui Costache Negri, Vasile Alecsandri și Constantin Rolla.

Acești imagine surprinsă de obiectivul lui Heck a folosit-o și pictorul moldovean Gheorghe Năstăseanu (1821-1864) pentru portretul domnitorului, lucrare pe care a donat-o, în 1860, proaspăt-înființatei pinacotei din Iași. Cuza este prezentat până la jumătatea coapsei, într-o atitudine plină de demnitate.

Poartă ulanca de lăncieri cu gulerul și manșetele din pluș roșu, iar la gât are furajera de fir auriu. Acest tablou a fost mult apreciat în epocă pentru calitățile sale plastice, dar și pentru că fusese lucrat din amintire (împropătată, ce-i drept, de o documentație fotografică bine aleasă). Ziarul *Ateneul Român* din 22 septembrie 1860 prezenta, în termeni elogioși, această pânză și pe autorul ei: „Galeria de tabloane a dobândit de curând un frumos portret al M. Sale Domnului, de D. Anastasanu (sic!). Meritul acestui tablou stă mai ales întru aceea că pictorele l-a desăvârșit fără ca să fi putut avea măcar o dată onoarea pozărei M. Sale, servindu-se numai de fotografiile cele mai bune și de suvenirea trăsăturilor Măriei Sale, prinse mai mult din vedere în treacăt. Din câte portrete de-a M. Sale sunt până acum făcute, nici unul nu ar fi putut fi mai bun decât acesta, dacă pictorului i-ar fi fost dată ocaziunea de a

vedea măcar cât de puțin, ca artist, pe Măria Sa.”

În vremea când se afla la studii în Franța, tot din memorie lucrase și C.I. Stăncescu (1837-1909) un portret al domnitorului. Originalul în creion îl trimisese în țară, iar tatăl său îl dona, conform dorinței fiului, Eforiei Școalelor, la 25 mai 1860. Anterior, portretul fusese litografiat, la fel ca și un altul, al doamnei Elena Cuza, care chiar îi pozase tânărului plastician. Domnitorul este reprezentat bust spre dreapta, cu favoriți, în tunică de general și cu o mantie împlănită aruncată pe umăr. Portretul fusese reprodus, cu mici modificări, în revista *L'Illustration* din 10 noiembrie 1860, unde însă numele autorului este transcris greșit, Sancasco în loc de Stăncescu. Salutând revenirea de la studii a pictorului, Ulysse de Marsillac elogiază, în paginile ziarului de limbă franceză *La Voix de la Roumanie* din 19

septembrie 1861, mai multe opere ale acestuia, printre care și amintitele portrete: „De câteva zile a sosit la București un tânăr artist român, despre care deja am vorbit în legătură cu un portret al lui Radu Negru publicat în *Le Magazin Pittoresque*. Dl. Stăncescu a adus de la Paris mai multe studii care vin să îmbogățească galleria noastră națională [...] Să mai adăugăm portretul original al A.S. Principesei Elena Cuza, făcut după natură, și acela al A.S. Prințului Domnitor, făcut din memorie.”

Un alt portret al domnitorului, cu favoriți, apăruse la 5 martie 1859, pe prima pagină a revistei *L'Illustration*, cu legenda *Alexandre Jean I-er (Colonel Cousa) élu Hospodar de Moldavie et de Valachie* (Alexandru Ioan I, colonel Cuza, ales domnitor al Moldovei și al Valahiei) și precizarea că portretul fusese luat după o fotografie. Autorul acelei fotografii era maestrul parizian Marie-Alexandre Alophe. Litograful vienez Carl Lanzedelli a întrebuițat aceeași poză pentru stampa ce a tipărit-o și, ulterior, a colorat-o cu acuarelă, de mână. Domnitorul apare figurat până la genunchi, în tunica de mică ținută de colonel de lăncieri, cu o mână sprijinită pe masa unde se aflau o carte și o călămară cu pață, iar cu cealaltă pe garda sabiei. O variantă a aceleiași fotografii, unde mo-

delul este așezat, a folosit maiorul Dimitrie Pappasoglu (1811-1892) pentru o litografie de mari dimensiuni ce, în jurul portretului, are un chenar cu stemele județelor, iar sus, în mijloc, coroana princiară înconjurată de frunze de stejar și de laur, în vreme ce jos sunt două scuturi cu acvila valahă și bourul moldav.

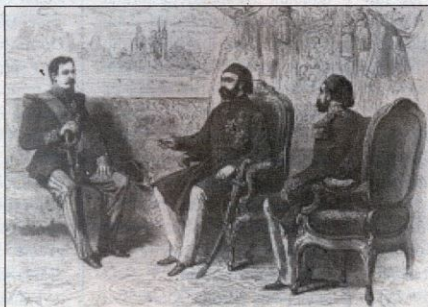
Un alt portret de mari dimensiuni și cel mai reușit din seria în care domnitorul poartă favoriți este datorat litografului vienez stabilit la București, August Strixner (1820-1862), unul dintre valoroșii artiști ai acestei tehnici grafice. Pornind de la o fotografie făcută de W. Wolleiteit, Strixner mărește bustul și tratează cu multă plasticitate fizionomia și detaliile vestimentare ale domnitorului, folosind creta litografică. Modelul era îmbrăcat în uniformă de general, cu lentă și mai multe decorații pe piept. Lucrarea a fost executată în 1861. Maiorul Pappasoglu editează

o planșă aproape identică probabil – o copie pirat –, însă mult mai puțin reușită din punct de vedere al asemănării și al calităților plastice, realizată de Fidelis Walch (1830-1915), care o semnează cu inițialele W.F.

Așa cum precizăm, în epocă au circulat mai multe portrete ale domnitorului. Până la unirea *de facto* a Moldovei cu Muntenia, la 22 ianuarie 1862, fiecare dintre cele două principate folosea un alt portret oficial. O corespondență din 1860 dintre Ministerele Lucrărilor Publice ale celor două țări surori este edificatoare în acest sens: ministrul moldovean se oferea a-și uni forțele cu confratele său pentru a acoperi cheltuielile de multiplicare a unei asemenea lucrări, care trebuia să fie dată prin licitație unui amator de a o executa (deși nu se ofereau prea mulți doritori). Ministrul muntean se arăta circumspect la cooperare, precizând că nu va lua o decizie decât după ce va vedea ofertele de lucrări:

„...Causa este că aici se află mai multe portrete ale Măriei Sale, care nu seamănă nici unul, și că subsemnatul a așteptat a se face aci o încercare de a dobândi un rezultat mai norocit.”

Abia în 1863 este realizat portretul oficial definitiv al principelui Alexandru Ioan I și al doamnei sale acele portrete cu care au rămas în conștiința

Întrevederea dintre A.I. Cuza și sultanul Abdul Aziz, scenă realizată de Szathmari și publicată în revista *Le Monde Illustré* din 23 iulie 1864

națională. Autorul lor este Szathmári care, în același an, fusese numit „pictor și fotograf al Curții”, titlu mult râvnit și pe deplin meritat. În petiția din 26 octombrie 1863 pe care o înaintează lui Dimitrie Bolintineanu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, artistul expune condițiile în care propune să fie făcută multiplicarea în Institutul de arte grafice Lemerrier din Paris, în circumstanțe superioare celor din țară, criticând în același timp portretele deja existente, spre a evidenția calitățile deosebite ale celor executate de el: „Excelența Voastră știe că țara nu posedă până în prezent decât portrete slabe ale AA.LL.SS. Fără îndoială că ea va considera antrepriza artistică pe care o proiectez ca pe o operă ce merită interesul guvernului; România va fi fericită de a vedea, în sfârșit, publicate niște portrete demne de înfăptuitorul Unirii și de fondatoarea Azilului Elena...”

Desenele, pe care plasticianul le-a multiplicat lito-grafic aveau la bază mai multe fotografii ale principarelor modele. Cuza pozase atât în uniformă de general, cu bicorn și eșarfă strânsă peste tunica brodată cu fir la guler și manșete și pantalonii roșii cu lampasuri aurii, cât și în cea de dorobanț călare

Alois Senefelder,
descoperitorul litografiei

cu tunica scurtă, cu brandemburguri de fir și pantalonii albi, găitanați, strânși pe pulpe și băgați în cizme. Aceasta din urmă a fost aleasă pentru litografiere. Pentru stampa imprimată la Lemerrier, Szathmári a adăugat pe umerii lui Cuza o mantie albă cu guler lat de blană. Într-o variantă lucrată cu forțe proprii, în atelierul său bucureștean, artistul l-a prezentat pe vodă până la genunchi, fără pelerină. Tot această poză a fost preferată pentru marea pictură în ulei aflată astăzi la Muzeul Național de Istorie a României. Prin

aceste portrete, Szathmári a creat „modelul” de reprezentare plastică a domnitorului Unirii. Majoritatea plasticienilor de după el au folosit chipul și vestimentația lui Cuza pe care o impusese pictorul și fotograf al Curții în fotografiile, litografiile și picturile sale.

Nu mult după aceea, Sava Henția (1848-1904) se inspiră din portretul oficial executat de mai vârstnicul său confrate pentru un portret bust al domnitorului, menit să ilustreze o carte.

Și fotografia cu principele îmbrăcat în mare ținută de general și-a găsit utilizarea: litograful George Venrich execută o stampă cu chipul domnitorului bust, iar Szathmári apelează la ea pentru compunerea scenei cu întrevvedere dintre Alexandru Ioan I și sultanul Abdul Aziz, ce avusese loc în 1864, în palatul Dolmabahçe, în prezența vizirului Fuad Pașa, eveniment la care artistul nu avusese acces și fusese obligat să lucreze după fotografii. Imaginea a fost reproducă în revista *Le*

Monde Illustré, din 23 iulie 1864.

Iată cum, printr-o judicioasă întrebuintare a calităților fotografiei de a surprinde, în mod ireproșabil, caracterele fizionomice ale modelului, la care se adăugau talentul și inspirația plasticianului, a fost elaborat portretul oficial cu valoare perenă al domnitorului Unirii. ■

Ali. Cuza și câțiva dintre colaboratorii săi,
montaj de portrete publicat de *Le Monde Illustré*
din 12 martie 1859

LUMEA ÎMPĂRATULUI TIBERIUS ÎN TREI ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Anul 14 al erei noastre, odată cu moartea lui Augustus, impunea în vârful Imperiului Roman un nou personaj: Tiberius. La 56 de ani, nu mai era, cel puțin în teorie, un tânăr despre care se credea că nu e obisnuit cu încercările puterii. Insa adevărul pare să fie cu totul altul.

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Un împărat enigmatic?

Fiu al senatorului Tiberius Claudius Nero și al Liviei Drusilla, Tiberius s-a apropiat de puterea imperială atât prin căsătoria mamei cu Octavianus (în 38 î. Hr.), fiul vitreg al viitorului împărat Augustus (62 î. Hr.-14 d. Hr.), cât și, câțiva ani mai târziu, prin uniunea, împotriva voinței proprii, cu Iulia, fiica lui Augustus (12 î. Hr.).

Calitățile de bun strateg l-au călăuzit în numeroase victorii. Alături de fratele său, Nero Claudius Drusus, a supus triburile reților și vindelicilor din zona dintre Alpi și Dunăre (15 î. Hr.-13 î. Hr.). Între 12 î. Hr.-9 î. Hr. a înfrânt și triburile celtice și ilire din viitoarea provincie Pannonia, pe care a alipit-o Illyricumului.

Problemele familiale, iscate mai ales de aventurile extra-conjugale ale soției, l-au îndemnat să se retragă, între 6 î. Hr.-2 d. Hr., în liniștea insulei Rhodos. Nu au fost însă singurele motive ale autoexilului. Istoricii insistă și asupra caracterului său republican, care l-ar fi îndemnat să nu fie de acord cu practicile imperiale ale lui Augustus. Nu a putut să se bucure prea mult timp de noul statut, căci moartea celor doi nepoți ai împăratului, Lucius și Caius Caesar, l-a determinat pe Augustus să îl adopte, desemnându-l moștenitor la tron.

Momentul a fost marcat prin schimbarea numelui, din Tiberius Claudius Nero în Tiberius Iulius Caesar.

Din fruntea armatelor imperiale, Tiberius a trecut, odată cu sfârșitul lui Augustus, pe tronul Imperiului Roman. Eficiența de altădată, dovedită cu brio pe câmpul de luptă, a părut de astă dată total uitată. Neposedând o carismă asemănătoare celor dovedite de înaintași, Tiberius a devenit rapid un personaj foarte nepopular. În schimb, fiul adoptiv, Germanicus (Gaius Iulius Caesar, 15 î. Hr.-19 d. Hr.), era din ce în ce mai iubit de supuși. Moartea brutală a acestuia, în Antiochia, a condus la nașterea unei adevărate nemulțumiri populare. Zvonuri legate de implicarea lui Tiberius însuși în sfârșitul fiului său adoptiv (prin mâna unui anume Cneius Calpurnius Pison) au apărut pe toate buzele.

Anii care au urmat nu s-au dovedit deloc ușori pentru Tiberius. Ostilitatea senatorilor, ca și a poporului creștea pe zi ce trecea. Singura soluție care i s-a mai părut viabilă împăratului a fost, din nou, retragerea, în 27, în insula Capri. Pentru istoricul Suetoniu, era un loc al dezmățului și al plăcerilor. Căci, în ochii lui și nu numai ai lui, Tiberius a apărut ca un personaj ciudat, crud și vicios.

În fond, un împărat destul de neînțeles de timpul lui. Chiar dacă nu a fost niciodată atras de tiranie, în anii 14-37 a avut totuși excese tiranice, favorizate de climatul de paranoia și suspiciune.

● O pedeapsă meritată?

Unul dintre personajele cele mai importante ale Romei lui Tiberius a fost, fără îndoială, prefectul găzii pretoriene Lucius Aelius Sejanus, născut în 20 î.Hr. la Volsinii, în Etruria, în familia lui Sejus Strabo, un vechi prieten al noului împărat.

Eficient și curajos, Sejanus a ajuns repede unul dintre apropiații lui Tiberius. Dar aerul prea tare al puterii l-a îmbătat, atrăgându-l. Dacă este să îi dăm crezare istoricului Tacit, primul gest nepotrivit al prefectului găzii pretoriene a fost să o seducă pe nora împăratului, Livilla, căsătorită cu fiul Drusus. Se pare chiar că tânărul de viță nobilă a și resimțit influența în continuă creștere pe care o avea Sejanus asupra părintelui său și a încercat să riposteze. Pe acest fundal, moartea lui Drusus, în 23, din câte se pare

Livia, mama împăratului

survenită din cauze naturale, a condus la țeserea unui întreg mit în jurul implicării lui Sejanus în tragicul eveniment. La opt ani de la consumarea faptului, Apicata, fosta soție a prefectului, ar fi notat în bilețul de adio, pe care l-a lăsat înainte de a se sinucide, câteva elemente care conduceau la un posibil complot împotriva lui Drusus, complot în care ar fi fost implicați Sejanus și iubita sa Livilla.

Dragostea dintre cei doi nu a pălit nici în umbra unui asemenea scandal, căci, în 25, Sejanus i-a cerut permisiunea împăratului de a se căsători cu văduva lui Drusus. Tiberius însă l-a refuzat. Un an mai târziu, un eveniment aparte avea să îi schimbe împăratului felul de a gândi: incidentul de la Spelunca (Sperlonga), când picnicul imperial a fost întrerupt de o cădere masivă de stânci. Sejanus și-a apărut stăpânul cu propriul trup.

Retragerea bătrânului împărat la Capri (din anul 24) a

reprezentat momentul ideal pentru ascensiunea spectaculoasă a lui Sejanus. Puterea se părea că îi aparținea întrutotul. Dar visul a fost destul de scurt. În 31 a picat fulgerător acuzația de complot: Sejanus, alături de întreaga familie, a fost judecat și condamnat la moarte. La 18 octombrie 31 sfârșea strangulat în închisoarea Tullianum.

Dacă pentru Tacit sau Suetoniu, scopul ascuns al prefectului pretorian părea foarte simplu de detectat – Tacit considerându-l un vânător de însemne imperiale, iar Suetoniu un revoluționar al timpurilor sale –, pentru cei de astăzi dilema pare a fi rămas aceeași. Numai duritatea judecăților s-a modificat. Unii specialiști au văzut în el un naiv inocent, care s-a trezit deodată în haine prea larg croite...

● Credință sau escrocherie?

Portretul făcut de Suetoniu lui Tiberius are un capitol aparte: aversiunea împăratului față de cultele străine. „A interzis ceremoniile străine, riturile egiptene și iudaice. I-a obligat pe toți credincioșii acestora să lepede în foc însemnele vestimentare și ornamentele sacre.”

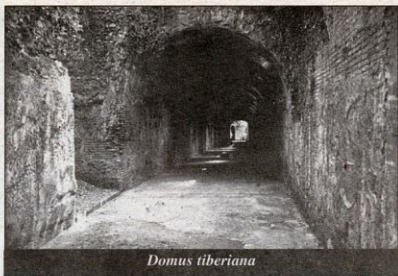
Dar de unde să fi pornit totul?... Două scandaluri ale anilor 20 par a sta și ele la baza acestor decizii.

Unul dintre personajele principale ale primului incident a fost o anume Paulina, o femeie de origine nobilă, soția lui Saturninus. Frumusețea tinerei l-a atras și pe cavalerul Decius Mundus, care s-a ho-

tărat să o seducă. Lucru dificil, deoarece Paulina s-a dovedit credincioasă soțului. Văzând că nu își poate atinge scopul prin mijloace obișnuite, Decius Mundus a gândit o inteligentă stratagemă de cucerire. Știind că Paulina era o credincioasă a zeiței Isis, în complicitate cu

un preot al aceluia templu, la care se închina soția lui Saturninus, a făcut-o să creadă că devenise obiectul atenției divine. Zeul Anubis se arătase doritor de a o cunoaște, invitând-o să petreacă o noapte în templu. Însă Anubis nu era altul decât pământeanul Decius Mundus. Care nu s-a mulțumit doar cu... premiul astfel obținut, ci s-a mai și lăudat camarazilor cu fapta sa de vitejie, răzând pe seama credulității nobilei doamne.

Ajuns la urechile Paulinei, episodul i-a costat scump nu numai pe cavalier, care a fost

Domus tiberiana

forțat să plece în exil, ci, mai ales, pe preoții și credincioșii zeiței egiptene, ale căror temple au fost rase de pe fața pământului, statuia lui Isis fiind aruncată în apele Tiboului.

Cel de-al doilea incident a constat într-o escrocherie de mult mai mari proporții și a implicat, de astă dată, comunitatea iudaică din Roma. Contextul se prezenta, la rândul său, foarte problematic pentru conservatorii imperiului. Căci, în acea perioadă religia iudaică părea din ce în ce mai atractivă

pentru romani, cu pre-dilecție pentru clasele de jos.

Patru escroci s-au folosit de succesul noii religii și au atras-o pe o nobilă, pe numele său Fulvia, să le aducă, pentru a-și câștiga mântuirea, aur și purpură. Prețioasele daruri nu aveau să ajungă niciodată la

Templul din Ierusalim, ci erau menite să le rotunjească averile. Aflând de la soțul celei înșelate, apropiat al tronului, despre cele întâmplate, Tiberius nu a mai putut suporta ca „superstițiile străine” să tulbure lumea. Incidentul i-a dat mână liberă să lovească în comunitatea iudaică din Roma. După cum scrie același Suetoniu, în jur de 4.000 de tineri evrei, aflați la vârsta la care puteau purta arme, au fost deportați în Sardinia pentru a lupta împotriva grupurilor de briganzi ce tâlhăreau insula. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 februarie 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

Concursul nu are talon.

– În ce an și de cine a fost realizat portretul oficial al principelui Alexandru Ioan Cuza, portret care a rămas în conștiința națională?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna noiembrie 2006 este:

Anul 1760

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Ion Oprea**, din **București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2007.

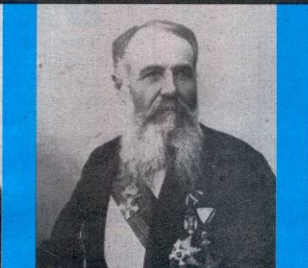
Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București.

Dicționar istoric

Începem în cadrul rubricii noastre prezentarea unor grupuri de populație aromână (română) despre care publicul românesc cunoaște foarte puține lucruri. Unele dintre aceste grupuri sunt pe cale de dispariție și, nu peste mult timp, numele lor va mai apărea doar în paginile cărților de istorie. Interesul sporadic și ciclic al statului român și politicile de deznaționalizare practicate în statele balcanice au contribuit la acest deznodământ.

Poetul Branko Radicevic

Premierul Nikola Pasic

Savantul Mihajlo Pupin

VLAHII (ROMÂNII) DIN TOPLIȚA

Dr. ION GABRIEL ANDREI

La sud de Valea Timocului, în regiunea de graniță sârbo-bulgară cuprinsă între râurile Morava și Isker, trăiesc „șoptii” („șopi” în graiul românilor din Timocul bulgăresc), cunoscuți și sub numele de „Torlaci”. Această populație, ce vorbește o limbă de tranziție între sârbă și bulgară, și-a păstrat însă portul popular românesc specific.

Revendicați, din punct de vedere etnic, atât de sârbi, care, prin antropogeograful Jovan Cvijic, i-au studiat atent în secolele XIX-XX, cât și de bulgari, prin granița solicitată încă de la Congresul de la San Stefano din 1878, „șoptii” și-au păstrat caracterul românesc doar în regiunea muntoasă de sud, mai exact în zona localității și a râului Vlasina.

După distrugerea, de către albanezi, în secolul al XVIII-lea, a vestitului centru al Moscopoliei, aromânii (românii) s-au stabilit atât în orașele din zona Toplița (de ex. Niș, Vranje, Leskovac, Pirot, Prokuplje), cât și la Belgrad sau Novi-Sad. Din rândul aromânilor (românilor) au apărut importante personalități ale politicii, culturii, științei sau economiei sârbe, precum: premierul Nikola Pasic, colonelul Dragutin Dimitrijevic Apis, savantul Mihajlo Pupin, poetul Branko Radicevic, ministrul de Externe Aleksandar Cincar Markovic, comandantul de partizani Kocea Popovici. Dar, treptat, datorită și căsătoriilor mixte realizate în cadrul populației majoritare, favorizate de credința ortodoxă comună, mulți dintre acești aromâni (români) s-au sârbizat.

După 1878, an în care, prin Congresul de Pace de la Berlin, Serbia a obținut întregul spațiu cuprins între Niș-Toplița, numeroși meșteșugari aromâni (români) din Macedonia încă otomană au venit spre această zonă. Inițial pentru a reconstrui casele distruse de războiul sârbo-turc și de migrațiile populațiilor refugiate, ulterior pentru a se stabili efectiv.

Pentru a scăpa de dominația otomană, numeroși „șoptii” s-au refugiat în Serbia, încă înainte ca aceasta să-și obțină deplina independență. Astfel, după ce în 1833 Serbia obținuse de la otomani regiunea Timocului (populată majoritar de români vlahi), „șoptii” au organizat revolte, eșuate însă, precum cele de la Pirot și Vlasotinci, din 1841, și Niș, din 1861, soldate cu importante valuri de emigrări înspre regiunea Knjazevac din Timoc.

În martie 1878, în condițiile în care, prin Congresul de la San Stefano, întreaga regiune locuită de „șoptii” fusese atribuită Bulgariei, fruntașii lor din Pirot, la care s-a alăturat și aro-mânul (românul) Mita Krstic, au înaintat o petiție țarului Rusiei, solicitându-i alipirea la Serbia.

Costume populare din Timoc

După 1878, granița sârbo-bulgară i-a separat pe românii-vlahi de „șoptii”. Continue incidente de frontieră i-au determinat să plece în bejenie. De asemenea, autoritățile de la Belgrad și Sofia au dus, cu succes, o politică de serbizare, respectiv de bulgarizare, soldată cu asimilarea mării majorității a „șoptilor”. Este grăitor faptul că „șoptii” bulgarizați din Caribrod și Bosilegrad, teritorii înglobate în Serbia după Primul Război Mondial, se consideră și în prezent bulgari.

După 1878, populația albaneză, turcă și cercheză s-a refugiat din zonele Toplița și Kosanica în Kosovoul otoman. Ca urmare, autoritățile sârbe au emis, la 3 ianuarie 1880, Legea de Colonizare în Toplița și Kosanica, care a deschis porțile pentru mulți refugiați sârbi din Bosnia, Hertegovina, Sandjak, Kosovo sau Muntenegru.

Cu acest prilej, numeroși români-vlahi din regiunea Vlasina, din satele Brod, Dobrovic, Darkovac, în căutarea pământului necesar unei vieți mai bune, s-au stabilit în regiunile Toplița și Kosanica, întemeind noile așezări Dobric, Macedonci, Krajiste, Prisian. De asemenea, numeroși români-vlahi și „șoptii” din regiunile Vlasotinci, Pirot, Niš (din satele Kšla, Topli Do, Leva Reka, Duga Luka, Donje Ljubate, Rusna, Grknje, Studena, Perutina, Pukovac, Batusnica) s-au stabilit în zonele Toplița și Jablanica, în așezările Zitni Potok, Prekopcelica, Bublica, Zlata, Orane, Ivanje, Kordince, Plavce, Bulatovac, Lebane, Lepotince, Konjusa, Kamenica, Crni Vrh, Bresnicic, Glisane, Retkocer, Bućumet, Beloljin, Papsnici, Babotinac, Kacabac, Stulac, Geglja, Kribaca, Stubla, Macedonci.

În paralel, în căutarea unui „pământ mai bun”, numeroși „șoptii” din Bulgaria, atât din

zona nordică (Trn, Breznica, Izvor, Radomir, Dragoman), cât și din zona sudică „Kustendila” (din satele Kostur, Duga Luka, Božica, Rejanovic, Melna, Grujinci, Brezovica, Stari Glog, Rusca, Bustranje) s-au refugiat în estul Serbiei, stabilindu-se și în regiunea Vlasina, în satele Divlja, Kosarevo, Novo Selo.

Dar, în estul Serbiei, în zonele Vlasina și Stara Planina, alături de românii-vlahi și de „șoptii”, trăia și un alt grup de români, numiți „Crnovunci” („Trnovunci”, „lână neagră” în limba română) sau „Sarakaciani”. Despre aceștia, Felix Kantz, care le-a studiat istoria după 1878, afirma că locuiesc în satul Racoș, sunt oieri, vând brânză și cașcaval și, conform caracterului lor antropologic și etnografic, sunt de „rasă latină”.

Tot despre „Crnovunci”, Jovan Cvijic afirma: „În Bulgaria, ei se află mai cu seamă prin Balcani și eu am văzut coloniile lor muntoase sub Koma și Srebrna, în Munții Stara Planina; ei se află și prin munți pe lângă Samakov și Kustendil. În Serbia, ei se află mai mult pe lângă Munții Stara Planina. Eu am văzut aceste colonii ale lor: în Ponori, înspre sud de satul Dojkinac, pe Munții Goveska Planina, nu departe de Ponori pe culmea Muntelui Sljep, sub Vârful Dobro Jutro și pe Munții Vidlic în Visoko. Ei mai sunt și pe Munții Suha Planina, pe Vardenik, pe Kopaonik, Goc și Jastrebac.” ■

ALBUM ISTORIC

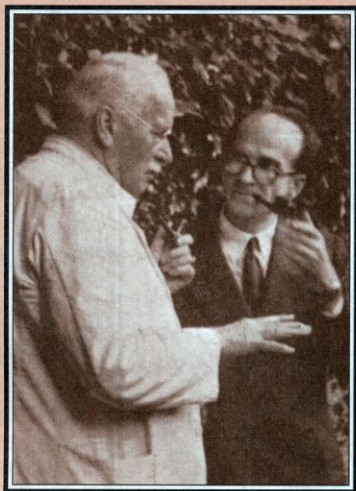

Tristan Tzara, unul dintre creatorii curentului dadaist (în picioare) și Pablo Picasso, marele pictor spaniol

O fotografie poate fi uneori mai grăitoare decât 1.000 de cuvinte. Privindu-le pe cele ce urmează, veți realiza conectarea culturii române la marea cultură europeană, în perioada interbelică. Sunt doar câteva personaje și câteva ipostaze, dintr-o vreme în care cultura română făcea parte din marea familie europeană, fără complexe.

Edouard Vuillard făcându-i portretul principesei Bibescu, soția lui Anton Bibescu, născută lady Asquith

*Psihiatrul elvețian Carl Jung
și Mircea Eliade*

*Pictorul francez Marcel Duchamp, Constantin
Brâncuși și Tristan Tzara*

*Dirijorul George Cocea
și violoncelistul spaniol Pablo Casals*

*La Posada, Martha Bibescu (cu batic), Lloyd George
(cu pălărie), președintele lui British Council,
și George Valentin Bibescu*

*Raymond Poincaré, om politic și
președinte al Franței, cu Elena
Văcărescu*

*Scriitorul francez Paul Morand și soția, Elena,
născută Chrissoveloni*

La sfârșitul anului 2006, în zilele de 16 și 17 noiembrie, la București s-au desfășurat lucrările Colocviului internațional cu titlul 1956: Revoluția maghiară și efectele sale regionale. Pentru a marca împlinirea a 50 ani de la evenimente, Institutul Cultural Român, Centrul Cultural al Republicii Ungare și Institutul Polonez au invitat istorici, comentatori politici și cercetători din Bulgaria, Macedonia, Polonia, România, Serbia și Ungaria. Dr. Lumkas Jastrzab, un tânăr istoric și politolog polonez, rememorează și pentru cititorii revistei noastre semnificația și derularea evenimentelor lui iunie 1956, de la Poznań.

UN ORAȘ RĂNIT

LUMKASZ JASTRZAB

Evenimentele din iunie 1956 de la Poznań au contribuit la prăbușirea erei staliniste în Polonia. Lupta împotriva sistemului nu a reprezentat unica lor cauză. La schimbările survenite în acel an au contribuit numeroși factori, dintre care nu poate fi uitat cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. (25 februarie 1956), la care liderul comunist N. Hrușciov a rostit discursul prin care condamna ororile petrecute în vremea lui Stalin. Evenimentele din iunie 1956 au constituit un șoc nu numai pentru locuitorii orașului, ci și pentru autorități.

Printre istoricii din Polonia, există și opinii conform cărora ceea ce s-a întâmplat în acea zi poate fi considerată o provocare în cadrul luptelor dintre unele fracțiuni din interiorul P.M.U.P. De ceva vreme, se poartă discuții cu privire la denumirea exactă a lor, un grup restrâns pledând pentru cea de „insurecție”. Trebuie să abordăm acest aspect cu mare prudență. Personal, nu pot fi de acord cu o asemenea catalogare. Mai ales că Seimul polonez a adoptat hotărârea prin care data de 28 iunie a fost declarată „Ziua Națională a Comemorării Evenimentelor de la Poznań, din Iunie 1956”, cu toate că, cererea inițială, venită din partea unor deputați ai zonei, fusese formulată „Ziua Insurecției de la Poznań din Iunie 1956”.

În pag. 33-35, imagini surprinse pe străzile orașului în acele zile

La 28 iunie 1956, la Poznań, muncitorii polonezi au ieșit în stradă pentru a protesta împotriva condițiilor generale, a normelor de producție mărite, a ignoranței autorităților, a reținerilor nejustificate din salarii, pe baza impozitelor nedrept introduse.

Condițiile de muncă din întreprinderile poloneze ale regiunii se înrăutățiseră, din cauza ritmului accelerat impus de dezvoltarea industriei grele. Lipseau piese, unelte sau semifabricate, chiar și mijloacele de protecție a muncii. Și problemele continuau și în afara uzinelor. Muncitorii nu primeau rațiile de carbune cuvenite, aprovizionarea magazinelor era deficitară.

Lovitura de grație a reprezentat-o însă introducerea (de altfel, considerată nedreaptă) a așa-numitului impozit în acord, instrument financiar care i-a lovit pe muncitorii cei mai productivi și mai bine remunerați.

Situația începuse să se înrăutățească încă din 1954. Discuțiile purtate în mai multe rânduri cu reprezentanții conducerii de partid nu au dat însă nici un fel de roade. Cu același rezultat s-a soldat și vizita din 27 iunie 1956 a delegației întreprinderilor din Poznań la Ministerul Industriei Grele. O zi mai târziu, muncitorii aveau să ia însă în stradă...

Focarele de unde au pornit protestele au fost Uzinele „I.V. Stalin” (fosta Întreprindere metalurgică „H. Cegielski”), Întreprinderea de material rulant și Întreprinderea de transport orașenesc. În primele ore ale dimineții lui 28 iunie 1956, muncitorii au ieșit în stradă, îndreptându-se spre centrul orașului, pe drum alăturându-li-se și alții.

În strada piață centrală „I.V. Stalin” (azi, Piața „Adam Mickiewicz”), unde se aflau sediul administrației locale și cel al Comitetului Regional al P.M.U.P., s-au adunat aproximativ 100.000 de oameni. Niciodată în istoria Poloniei Populare nu mai existase o manifestare de

asemenea proporții. Întregul oraș a fost paralizat.

Dacă, la început, mitingul a avut un caracter economic, demonstrații cerând să discute cu autoritățile, treptat au început să apară lozinci cu tentă politică. Conducerea de partid a momentului, ignorând situația creată la Poznań, a făcut o greșeală uriașă. La nivelul superior se instalase o panică teribilă, însoțită de imposibilitatea luării unei decizii. Conform rapoartelor din arhive, Securitatea locală era

informată asupra mersului grevei, știind chiar și data exactă la care muncitorii urma să iașă în stradă; astfel că întreaga situație era perfect cunoscută de conducerea de partid a regiunii, care a informat în acest sens Varșovia. Însă rapoartele au fost ignorate.

Securitatea se pregătește de apărare

Analiza situației din dimineața zilei de 28 iunie 1956 demonstrează din plin adevăratul haos decizional care pusese stăpânire. După alarma dată de lt.col. Józef Lipiński, comandantul Regimentului 10 Wielkopolski al Corpului Securității Interne, nimeni nu a fost capabil, la nivel central, să ia hotărârea de a scoate în stradă miliția și armata din garnizoana orașului.

La ora 10.00 s-a întrunit Biroul Politic al C.C. al P.M.U.P., la ședință participând, printre alții: generalul de brigadă Włodzimierz Mus; fostul și viitorul prim-ministru (1952-1954, oct. 1956-1968) Zenon Nowak (1905-1980); primul secretar al partidului (martie-octombrie 1956) Edward Ochab (1906-1989); ministrul Apărării Naționale, mareșalul Konstantin Konstantinovič Rokossowski (1896-1968) sau ministrul Afacerilor Externe (între 1956-1968) Adam Rapacki (1909-1970). Conform procesului verbal nr. 99, s-a propus „trimiterea

la Poznań a unor detașamente ale Securității Interne și armatei”.

Decizia privind trimiterea armatei o putea lua ministrul Apărării Naționale, mareșalul Rokossowski, care – după cum aflăm din interviul luat de Teresa Toránska lui Edward Ochab – l-a rugat pe acesta din urmă să-și dea acordul, argumentând că „rezolvă el asta”. Rokossowski într-adevăr a „rezolvat” orașul Poznań, cu sprijinul Diviziei 10 Sudete de blindate, a Diviziei 19 de blindate din Corpul 2 de Blindate, a Diviziei 4 Pomerane de infanterie „Jan Kiliński”, a Diviziei 5 Saxone de Infanterie din Corpul 2 de Armată, ajutate de Regimentul 10 Wielkopolski al Corpului Securității Interne, precum și de trupele Securității Interne aduse chiar de la Szczynito – în total peste 10.000 de soldați. Armatei i s-a permis să folosească muniția abia la ora 13.00, prin decizia Șefului Marelui Stat Major General, ministrul adjunct al Apărării Naționale, generalul de armată Jerzy Bordzilowski.

Adunarea în centrul orașului s-a încheiat cu un adevărat fiasco. Mulțimea s-a împărțit: unii s-au întors la întreprinderi; alții s-au îndreptat spre închisoarea de pe strada Młyńska, unde se zvonea că erau închiși delegații muncitorilor; iar alții – spre clădirea Securității aflată pe strada Jan Kochanowski.

Pe drum, a fost distrusă stația de bruiaj a postului de radio „Europa Liberă”.

Cei care au ajuns la închisoare au eliberat peste 200 de deținuți (printre ei, numărându-se și deținuți politici), dezarmând santinelele. Au fost distruse și clădirile învecinate, ale Tribunalului și Procuraturii – documentele aflate în interiorul acestora fiind aruncate în stradă și arse. Din nefericire, ele se refereau, în

marea lor majoritate la... pensii alimentare, familiale și cărți funciare. Pe strada Młyńska s-a și tras, demonstranții „încercând” armele luate de la paznicii închisorii.

Demonstranții care s-au îndreptat spre clădirea Securității au încercat să pătrundă pentru a pune stăpânire și a o incendia. Înainte de ora 10.00, de la Varșovia se primise ordinul de pregătire în vederea apărării clădirii, cu toate că evenimentele de până atunci se derulaseră departe de zonă. Câțiva funcționari n-au rezistat tensiunii și și-au părăsit, de bună voie, locul de muncă.

Victime întâmplătoare

Clădirea se găsea însă total nepregătită pentru a face față evenimentelor. S-a încercat oprirea manifestațiilor cu apă din hidranți, dar aceștia au răspuns cu pietre și sticle incendiare. S-au tras și focuri de armă. Pentru mulți istorici întrebarea cine au fost primii autori ai acelor gesturi a devenit nodală. Personal, cred că direcționarea vinei și a răspunderii reprezintă o gândire greșită, deoarece indiferent din care parte ar fi venit primul glonț, oricum s-ar fi ajuns la aceleași rezultate.

Primele victime au căzut – după câte se pare – din rândul demonstranților. Au fost împușcați mortal, accidental, întâi un student, de 26 ani, și un inginer de 25 ani, venit în oraș pentru Târgul Internațional. Lor li s-a alăturat, de partea cealaltă a baricadei, un ofițer de 31 ani.

Cuprinse de panică, autoritățile centrale au direcționat spre oraș un număr impresionant de trupe ale armatei. Blindatele au blocat cu repeziciune zona în care se afla și clădirea Securității, alungând demonstranții înarmați pe

acoperişuri. A început un foc dezordonat și necontrolat îndreptat nu doar asupra soldaților, ci și asupra populației civile, care a semănat groază. În urmă au rămas cu 40% mai multe victime în comparație cu schimbul de focuri din faza inițială.

De-abia târziu în noapte, trupele armatei au reușit să stăpânească situația. Focurile au încetat aproape total în dimineața următoare. Schimbul de focuri ce a durat, astfel, doar câteva ore, a lăsat urme tragice. Au decedat ulterior 57 de persoane (49 civili, 4 militari, 3 funcționari ai Securității și 1 milițian). Peste 80% dintre cei căzuți au fost victime întâmplătoare, printre ei numărându-se 15 copii și tineri de până în 18 ani. Oamenii au murit în drum spre serviciu, aflându-se la cumpărături, de cele mai multe ori. Simpli curioși din mulțime.

S-a înregistrat și cazul împușcării unui soldat, care nu răspunsese la parolă, de către o santinelă aflată în post. Scene cu adevărat de coșmar s-au petrecut de ambele părți ale baricadei. Mulțimea a linșat un soldat al Securității, de doar 26 de ani, iar soldații au omorât, cu baionetele, un tânăr de 19 ani.

Numărul răniților s-a ridicat la 600, dar, ceea ce este interesant, peste 120 dintre ei nu au prezentat răni prin împușcare, ci doar zgârieturi, fracturi sau tăieturi. Au fost arestate aproape 800 de persoane, majoritatea fiind eliberate după interogatoriu. O parte dintre cei rămași în arest au fost bătuți cu brutalitate. S-au formulat 51 de capete de acuzare pentru 135 de persoane, în majoritate pentru fapte pasibile cu pedeapsa capitală.

Procesele au început în septembrie 1956 și, datorită schimbărilor din luna următoare, care l-au propulsat pe reformistul Wladyslaw Gomulka (1905-1982) la conducerea partidului, au fost întrerupte. Au fost condamnate doar 3 persoane, pentru uciderea unui tânăr caporal, din forțele Securității. Pierderile materiale produse au fost estimate la 5 milioane de zloti (la valoarea epocii). S-au consemnat acte inutile de devastare, furt și vandalism.

Răspunsul oficialităților, venit în iulie 1956, a îmbunătățit condițiile de muncă, prin mărirea salariilor și chiar restituirea impozitelor aplicate pe nedrept. ■

VARȘOVIA CĂTRE M.A.E.

Telegrama cifrată nr. 257/1.07.56

Tov. Ministru Gr. Preoteasa

[ministrul Afacerilor Externe, 4 octombrie 1955-14 iulie 1957 – n.red.],

În legătură cu tulburările de la Poznań vă aducem la cunoștință unele amănunte, contrar celor afirmate de tov. Wierna [director general în Ministerul polonez al Afacerilor Externe, responsabil cu problemele românești – n.red.] de la M.A.E.

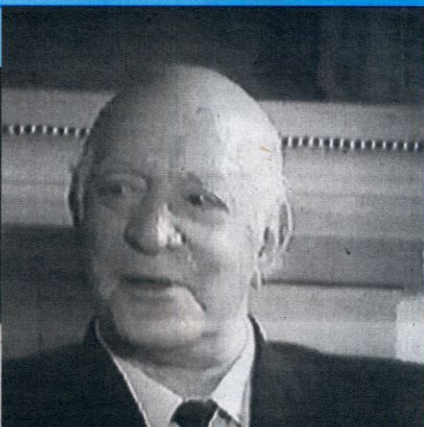
Din informațiile primite de noi rezultă că în ziua de 29 iunie a continuat, în diferite puncte ale orașului, în special în preajma obiectivelor atacate inițial, un schimb intens de focuri între bandiții ascunși prin clădiri și unități militare. Lucrul în fabrici nu a fost reluat decât într-o minimă proporție; toată ziua comunicațiile urbane au fost întrerupte; circulația pe străzi a fost interzisă între orele 21.00 și 4.00 dimineața.

În ziua de 30, lucrurile au început să intre în normal; operațiile de curățire a unor cuiburi banditești au continuat toată ziua; din când în când s-au tras focuri de armă. Se pare că lucrul în uzine a fost reluat în mare parte; pe teren sunt conducătorii de partid și de stat [...]

Greceanu 219

(1956. Explozia. Percepții române, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria, Ediție întocmită de Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 63)

TVR 50

În programele televiziunii și-au găsit o vreme locul și divertismentul de calitate (Toma Caragiu și Anda Călugăreanu; stânga), și interviurile cu intelectuali de frunte (Henri Coandă), programate pe atunci în prime time

ÎN ROMÂNIA, HRISTOS A FOST RĂSTIGNIT PE O ANTENĂ DE TELEVIZOR

DAN MIHĂESCU, MANASE RADNEV

Continuăm evocarea celor cinci decenii de televiziune în România (Magazin istoric, nr. 12/2006), prin intermediul distinșilor noștri invitați, ei înșiși profesioniști ai micului ecran, cu îndelungată activitate în redacțiile și studiourile TVR.

În numărul trecut, am urmărit, îndeosebi, anii de început ai TVR, cu atmosfera de entuziasm, de căutări și prime împliniri. Dar și cu ingerințele, tot mai accentuate, ale cenzurii.

– Vă refereați la obstrucționările exercitate de Direcția Presei. Dar cenzura exista încă de după război, sub diferite forme.

Dan Mihăescu (D.M.) – Da, dar acum, la mijlocul anilor '60, Direcția Presei era mai atentă, tocmai datorită marii audiențe de care se bucura TVR.

Manase Radnev (M.R.) – În direct, n-aveau ce să facă.

D.M. – Nu puteai da o emisiune pe post dacă nu semna cineva de la Direcția Presei și unul dintre șefi. Și băieții aceștia, pentru că trebuia să-și justifice și ei lefurile, statul de pomană, veneau din când în când la vizionări cu fel și fel de năzbâtii. Să exemplific.

N-am putut să dau într-o emisiune melodia *Mână, birjar!*, pentru că cineva de la Direcția Presei a spus că textul este scris de un fost

Virgil Ogășanu și Irina Petrescu în piesa
Ludovic al XIV-lea, de G. Călinescu

comisar regal. Când spuneai comisar regal era nenorocire. Să precizez pentru cei care nu mai știu – și cine mai știe azi! – că *Mână, birjar!* a fost compusă de Nel Martini, pe versuri de P. Sabin și D. Dubae. Și-i mai amintește cineva? Îi cunosc desigur pe Jean Moscopol, care a lansat-o, sau pe Gică Petrescu, care a răspândit-o.

Apropo de cântece de demult și romane. Victor Eftimiu mi-a povestit un lucru mai puțin cunoscut. Era vorba de soția sa, actrița Agepsina Macri. Înainte s-o ceară el de soție, ea a fost într-o mare dragoste cu scriitorul A.D. Hertz. Acesta a suferit mult când ea s-a luat cu Eftimiu. La nunta lor, a trimis o formație de muzicanți care au cântat o romanță compusă pentru acel moment: *De ziua nunții tale-ți scriu*. Atunci și-a pornit romanța aceasta drumul în lume.

Am vrut altă dată să dau într-o emisiune un cântec interpretat de Tudor Gheorghe pe versurile lui Virgil Carianopol. Nu s-a putut, deoarece s-a spus că poetul fusese în tinerețe legionar.

Erau niște strâmbe băgate de băieții aceștia, mai mult, zic eu, ca să-și justifice șederea acolo. Sigur, șefii noștri, Vornicu, Paler, erau lângă noi. Adică noi eram cei care încercam să ne strecurăm și ei țineau de șase. Dar exista acest organism superior cu putere de decizie. Și eu pericolum că dacă te prindeau de mai multe ori cu astfel de chestiuni te luau la întrebări: „Dom-le, de ce faci treburi de-astea? Cine te pune? Ce urmărești?”

– Totuși Televiziunea Română – o spune un tânăr telespectator din anii '70 – era percepută de omul simplu ca un aliat al său, ca un refugiu spiritual, cu cât se înăsprea cenzurarea, politizarea vieții în toate domeniile. Cum explicați aceasta?

M.R. – Am să vă dau un exemplu cu emisiunea *Prim-plan*. Mi s-a spus: „Nu-i mai lua doar pe Coandă, Horia Hulubei, Șerban Țițeica, Alexandru Rosetti și alți intelectuali dinăștia. Mai adu în emisiune și eroi ai muncii socialiste.” Iată un tip de cenzură. Noi vroiam să facem din această emisiune o galerie a inteligenței românești. Am izbutit timp de trei ani să facem aceasta. În clipa în care, după 1971, s-a strâns robinetul până la asfixiere și ni s-a cerut lucrul acesta, cu eroii muncii socialiste, am decis toți cei care făceam emisiunea să renunțăm la ea. Pentru că eram obligați să înlocuim marile creiere ale națiunii cu oameni ai muncii, remarcabili în domeniile lor, dar care nu aveau ce să caute alături de astfel de personalități.

– Spuneți că personalitățile invitate erau obligate (sau, mă rog, li se sugera) să facă declarații de adeziune la politica partidului. Cum reacționau la această propunere?

M.R. – Vă povestesc despre Grigore Moisil. Lui, ca și altora, le-am pus întrebările din celebrul chestionar al lui Marcel Proust: care-i deviza dumneavoastră, ce iubiți mai mult, ce detestați mai mult și alte asemenea, rămase în presa mondială drept chestionarul lui Proust. La întrebarea „Ce detestați cel mai mult?”, Moisil mi-a răspuns: „Dictatura!”. Lucru care la viziune nu a trecut. Am scos secvența respectivă. Moisil și-a urmărit cu atenție emisiunea dată pe ecran și la o reuniune care s-a ținut peste vreo două luni, cu redactorii televiziunii și cu unii colaboratori, la care a venit și un secretar al C.C.-ului, Grigore Moisil,

Ștefan Iordache în rolul lui Petru Rareș

cu hazul lui, s-a ridicat și a spus: „Am impresia că între mine și tovarășul Radnev este cineva care pune apă în vin.“ Eu știam la ce se referea. Am dat acest exemplu pentru a sugera cum acționa cenzura în acest cadru.

– Dar personalitățile cum reacționau la astfel de ingerințe?

M. R. – Proteste au venit și de la alții. Dar, în general, personalitățile invitate agreau această emisiune. Aceste emisiuni se dădeau nu ca astăzi la 12.00 noaptea, ci erau la ore de mare audiență, după jurnalele de seară, de obicei. Țineau câte o jumătate de oră. Erau prilejuri bune de a fi cunoscuți de cât mai multă lume. Și astăzi aceste emisiuni sunt consacrate, sunt componente ale filmotecii de aur, așa cum sunt considerate emisiunile extraordinare de la redacțiile de divertisment. Sunt reluate permanent.

– La divertisment, mai ales, creați-sentimentul unei anumite complicități cu românul în strecurarea așa-ziselor „șopârle“, aluzii la situații și personaje despre care, altfel, era interzis să vorbești.

D.M. – Momentul *Șopârla* al lui Toma Caragiu, la care probabil vă referiți, a fost inventat de mine și colegul Grigore Pop. Am scris un material pentru Toma Caragiu, care chiar așa se chema: *Toma cu șopârla*. Era o disertație comică despre șopârlă, dar care reușea să facă și niște afirmații care deranjau la vremea aceea, pe care totuși am reușit să le strecurăm. De pildă, spunea Toma că cea mai periculoasă specie de șopârle este *șopârla dosaris*, care intră în dosarele salariaților și n-o mai poți scoate de acolo.

Și aici am întâmpinat unele rezistențe. Eu am scris acest material pentru un spectacol la sala radio. Mi-l ceruse regizoarea Ileana Sandu. Când textul a ajuns la vicepreședinte, acesta a răbufnit: „Cum pot niște redactori ai Televiziunii – eu eram acela – să scrie niște materiale așa vulgare?!“ Nu era nimic vulgar, dar era periculos pentru politica de cadre. Eu am protestat. S-a trimis materialul mai sus, la partid, și de acolo a venit apostila: „De ce nu-l dați afară?“ Pe mine!

Vornicu m-a chemat atunci și mi-a spus: „Dane, te-am dat afară! Nu mai semnezi nimic un timp. Dacă întreabă careva de Mihăescu, nu mai ești la noi.“ A venit Revelionul. Vornicu m-a chemat și mi-a spus: „Uite, îți dau un studiu pe o noapte. Filmezi ăla cu șopârla. E senzațional!“ Materialul fusese respins la C.C.

Margareta Păslaru

în faza de proiect. I-am răspuns: „Tu chiar vrei să mă scoți din televiziune definitiv?“ „Nu, domnule, filmează!“ Am filmat și l-am pus în serar. A venit vizionarea la Revelion.

Șeful secției de presă din C.C. la acea dată era Bujor Sion, care a spus: „Da, e bine, dar nu aveți ceva așa, mai critic?“ Vornicu a răspuns: „Are Mihăescu ceva.“ Am înlemnit. În sală era și vicepreședintele TVR, care respinsese materialul. Și am dat scheiul. S-a răs în hohote. Cei de la Direcția Presei se uitau întotdeauna la șeful vizionării și râdeau în funcție de acela. Și cum Bujor Sion hohotea, ei mai abitur se tăvăleau de râs. Sion a spus: „Merge, vezi la început este versul ăla «N-am plecat la colindat, un vecin m-a și turnat.» A apărut Legea asta 18, cu averile ilicite, sigur că te toarnă vecinul.“ Nu m-a deranjat chestia asta. Am tăiat și astfel *Șopârla* a trecut.

– Și a făcut carieră, ca multe alte scheiuri cu Toma Caragiu, cu Dem Rădulescu, cu Octavian Cotescu și mulți alții care sunt savurate și astăzi.

D.M. – Așa s-a întâmplat cu multe altele. După care lucrurile au început să se complice.

M.R. – S-au complicat, dar nu l-ai pomenit și pe Octavian Sava, care făcea parte și el din echipa de autori de texte vesele.

D.M. – Sava a venit mai târziu. Am început eu, cu Grigore...

M.R. – Vreau să spun că monologurile scrise de Dan, Grigore și Sava și interpretate de Toma Caragiu reprezintă momentul

Tudor Vornicu sau televiziunea română, vreme de mulți ani

culminant al umorului românesc la TVR, nedepășit ani de zile. Talentului textierilor li s-a adăugat geniul lui Toma. Întâlniri de felul acesta sunt extrem de rare într-un secol.

– Toma Caragiu colaborează la definitivarea textului?

M.R. – Vă spun eu, că eram prieten bun cu Caragiu. El povestea cum veneau cei trei mușchetari...

– O mărturie în premieră și pentru domnul Mihăescu.

M.R. – Mă vedeam cu Toma deseori și-mi povestea de toate. Îmi spunea că cei trei veneau cu textul scris, îl citeau împreună și mai intervenea pe ici-pe colo, dacă-i plăcea. Era un tip foarte exigent. El nu a venit niciodată la TVR să joace într-o montare proprie de teatru. N-a vrut să vină. „Nu-mi pierde vremea”, spunea. Dar dacă accepta să facă lucrurile acestea, o făcea pentru că-i plăceau, îi stârneau interesul. Nu-i așa, Dane?

D.M. – La un moment dat, când ni s-a părut nouă, mie și lui Grigore Pop, care era la radio, că adie, așa, un vânt de libertate, am început să căutăm pe cineva pentru o satiră care să aibă o anume greutate, o anume forță de insinuare. Și ne-am gândit la Toma care, mi se pare, era la Ploiești. Am mers la el și i-am spus: „Uite, suntem doi autori care vor să scrie pentru dumneaele.” A fost de acord. „Să văd marfa.” Primul material pe care l-am scris a fost *N-ai pe cineva, undeva?* Era bazat pe ideea pilelor. Dacă n-ai pe cineva de când te naști să te

ridice în brațe, să rămâi acolo ș.a.m.d. Și se termina: „Am întrebat-o pe nevastă-mea dacă n-ar fi bine să avem și noi un copil? Și ea mi-a răspuns, da, foarte bine, dar n-ai pe cineva, undeva?”

Acesta a fost primul. A urmat *Șopârta*, după care *Ai nai, pleci; n-ai nai, mai stai*. Era cu plecările orchestrelor de muzică populară să cânte în străinătate și lăutarii își aduceau mașinile acelea vechi... După aceea am făcut echipă. Grigore a venit la TVR, la intervenția mea și acceptul lui Vornicu, și acolo, mai târziu, ni s-a asociat Octavian Sava. Așa s-au născut momentele acelea celebre cu Anda Călugăreanu. Eu am făcut regia artistică, afară de câteva scenete care au fost în emisiunile lui Bocăneț. Este vorba de acelea în care apărea și Elena Caragiu. Mi-am asumat regia artistică a acelor apariții de neuitat, pentru că așa a vrut Toma. El spunea: „Tu știi cum trebuie să sune, pentru că tu ai fost acolo, la scrierea textului.”

Vreau să vă reproduc o replică a lui Toma care m-a marcat. La o vizionare de *Revelion*, era un material mai dur. Îmi imaginam un *Revelion* cum l-ar fi organizat Ceaușescu. La masă nu s-ar fi așezat decât donatorii de sânge, se făceau exerciții ALA (Apărarea Locală Antiaeriană), pompierul de serviciu trebuia să aibă toporișcă, găleușă cu nisip ș.a. Au fost discuții dure la vizionare. Toma mi-a dat telefon la redacție, curios să vadă cum a ieșit. Nu puteam să vorbesc la telefon din birou, să-i spun ce și cum. Și i-am propus să ne întâlnim la poarta TVR. Ne-am întâlnit și am început să-i povestesc ce a fost. Toma se uita concentrat pe emițătorul de pe blocul turn. Mi se părea că-i neatent, că-mi bat gura degeaba. „Eu vorbesc și tu te uiți după ciori.” „Nu, nu. Ascultându-te, am impresia că la noi Hristos a fost răstignit pe o antenă de televizor.” Replica lui n-am s-o uit toată viața.

– Emisiunea s-a difuzat?

D.M. – S-a dat. La vizionare a venit Cornel Burtică, dintre șefii mari de la partid. A întrebat: „La ce oră vreți să dați asta? Să nu se supere patriarhul.” Erau niște aluzii cu iadul acolo. Unul dintre șefi a întrebat: „Dar dacă o dăm pe la trei, după ce se culcă patriarhul, merge?” Parcă noi nu știam cine-i patriarhul...

Ceva scandal a făcut totuși cu momentul acela. De 1 ianuarie montam cu Vornicu reluările și când am ajuns la materialul respectiv el a spus: „Se pare că patriarhul nu s-a culcat la ora trei, a văzut emisiunea și nu i-a plăcut. Nu-l mai dăm în reluare.”

M.R. – Din 1968 am părăsit teatrul TV și m-am dedicat filmului documentar, de anchetă. Această perioadă de liberalizare a finit cam până prin 1973-1974. După aceea a început o cenzură extrem de strictă. Toma Caragiu, cu tot prestigiul său, nu a mai apărut pe post până la dispariția lui tragică, la cutremurul din martie 1977.

D.M. – A avut și Toma numeroase monologuri care nu s-au difuzat. Printre ele *Trapezul*, la vizionarea căruia niște șefi veniți de la C.C. au dispus ca Toma să nu mai pună piciorul în televiziune, iar noi autorii să fim sancționați. Am fost. Tomă n-a mai venit decât la Revelionul 1976-1977.

M.R. – După 1973-1974, TVR a intrat într-o zodie neagră. Nu s-au mai putut face lucruri interesante în materie de teatru. Au predominat piese românești, dintre care unele foarte proaste. Iar noi care lucram în domeniul social-educativ întâmpinam dificultăți și mai mari.

Eu m-am ocupat de sectorul publicistic, care a avut cel mai mult de suferit. Aici, într-adevăr, a început zodia neagră a TVR. După anii '80, când Programul II s-a desființat, TVR ajunsese ceva greu de înțeles și explicat celor din ziua de azi. Două ore de emisiune zilnic, iar sâmbăta și duminica erau patru-cinci.

Cu toate acestea, în unele domenii de creație film, teatru, divertisment am fost sincroni cu

Transmisie în direct de la un meci de fotbal

*Dacă vreodată
posteritatea te va
întreba cine
a fost cel mai
iubit dintre
prietenii mei,
te rog să fii
amabil să arăți
hârtia aceasta.
T. Caragiu*

„Dacă vreodată posteritatea se va întreba cine a fost cel mai iubit dintre prietenii mei, te rog să fii amabil să arăți hârtia aceasta.”

T. Caragiu
Destinatarul bilețului: Dan Mihăescu

ceea ce se făcea în străinătate, în ciuda ingerințelor ideologice, a ingerințelor stupide ale cenzurii. Datorită talentului, profesionalismului multor oameni din TVR, nu al tuturor, dar al multora, TVR a fost o televiziune bună, în sectoarele citate, pe plan european.

D.M. – În 1975 eram pe locul doi în Europa.

M.R. – Curgeau premiile la festivalurile internaționale.

D.M. – După cum la noi puteau fi văzute seriale la zi din Occident. *Kojak*, *Evadatul*, de exemplu.

M.R. – Eu mă refer mai ales la producțiile noastre. Au fost premiate la mari concursuri și festivaluri internaționale. Nu din țările socialiste, din cele occidentale. Dar această perioadă a luat sfârșit, trebuie să o spunem, cu regret și apăsător, pe la mijlocul anilor '70. Au urmat 14-15 ani negri pentru TVR. Nu numai că TVR nu se putea compara cu niciuna dintre televiziunile vecine din Europa, dar devenisem într-adevăr un instrument odios de propagandă. Să spunem lucrurile astea. Pentru că, să folosesc o metaforă inspirată de o carte de memorii a celebrei actrițe Simone Signoret, nici „nostalgia nu mai este ce era.”

(Va urma)

A consemnat Ioan LĂCUSTĂ

IAȘUL MEDIEVAL

ANA-MARIA DAN

Cel mai important izvor în legătură cu vechimea așezărilor cu caracter urban din Estul Europei îl constituie lista orașelor inserate în cronica rusească *Cronica întâia a Novgorodului*. Aici sunt menționate orașele din Moldova, Polonia, cnezatele Kiev, Volînia, Marele ducat al Lituaniei, precum și orașele din cnezatele Smolensk, Reazan și Moscova.

Fragmentul ce cuprinde orașele din Moldova menționează: „Iar de această parte a Dunării, la gurile Nistrului, lângă mare, [se află] Cetatea Albă, târgul Iași pe râul Prut, târgul Roman pe Moldova, Neamț în munți, Piatra lui Crăciun, Suceava, Siret, Baia, Tetina, Colomeia, Gorodok pe Ceremuș, pe Nistru, Hotin“.

În ceea ce privește informațiile din acest fragment, intrat apoi în componența

listei orașelor, credem că sunt din vremea lui Petru I (1375-1391), după anul 1388, când Colomeia a intrat în componența statului moldovenesc. Țara Sepenițului cuprindea cetățile Tetina, Hmielov și Gorodok pe

Ceremuș. Aceste cetăți și orașe intraseră în componența Moldovei, probabil după înlăturarea dominației Hoardei de Aur în 1352.

În vremea lui Petru I (Magazin istoric, nr. 11/2001), aceste orașe fac parte din Moldova, în felul acesta căpătând sens zălogul din 1388 al regelui Vladislav al Poloniei, care, cerându-i un împrumut de 4.000 ruble de argint lui Petru I, garanta neachitarea la termen a împrumutului contractat prin concedarea regiunii celei mai apropiate de Moldova, orașul Halici cu întregul ținut, adică Pocuția, în care intra și orașul Colomeia.

Mănăstirea Trei Ierarhi

În lista orașelor moldovenești este menționat și târgul Iașilor, pe râul Prut (de fapt, se află în preajma Prutului). În documentele moldovenești de la începutul secolului al XV-lea, orașul Iași este numit Iașii sau târgul Iașilor.

Denumirea de *Iaski torg*, adică de târg al Iașilor, o găsim în cronica lui Ulrich von Richental (autorul cronicii scrise în limba latină în urma Conciliului de la Baden din 1415, care avea drept scop înălțarea schismei și unirea bisericii de Răsărit cu cea romano-catolică; cronica a fost terminată în mai 1418) sub forma *Iasmarkt* sau *Iosmarkt*, ceea ce constituie un argument în plus că la începutul secolului al XV-lea Iașul era un centru urban de producție și schimb permanent.

Descoperirea pe teritoriul orașului a unui bogat material arheologic, dovedind existența unei pătri de meșteșugari diferențiați pe specializări, a dus la precizarea teritorială a nucleului inițial al târgului medieval din secolul al XIV-lea. În secolul XV procesul de urbanizare s-a accelerat, iar așezarea s-a dezvoltat.

Alexandru cel Bun (1400-1432) a acordat negustorilor lioveni un privilegiu comercial, privind efectuarea tranzacțiilor comerciale pe teritoriul Moldovei. În acest privilegiu se fac referiri la plata vămilor de către negustorii Liovului. Astfel, în ce privește neogul cu părțile tătărești, se fixa, la Iași, o vamă de 30 groși pentru 12 cântare de marfă, de doi groși pentru fiecare vită cornută și de 30 groși pentru suta de oi.

Privilegiul comercial acordat negustorilor lioveni a fost reînnoit de voievodul Ștefan al II-lea (1433-1435; 1442-

Alexandru cel Bun
(reproducere după frescă
aflată la mănăstirea Sucevița)

1447), la 18 martie 1434, ceea ce ne determină să credem că, alături de comerțul local, comerțul de tranzit a stimulat dezvoltarea orașului. În privilegiul din 1434 nu se produc modificări în taxele percepute.

Același privilegiu este reînnoit și de Petru Aron (1451-1452; 1454-1455; 1455-1457) la 29 iunie 1456, păstrându-se neschimbate tarifele. La Iași se percepeau și la jumătatea secolului al XV-lea sumele fixate de Alexandru cel Bun.

Vama de la Iași a funcționat nu doar pentru comerțul de tranzit, ci și pentru comerțul local, după cum rezultă din dania lui Petru Aron către mănăstirea Moldovița. Prin acest document, datat 25 august 1454, mănăstirea primea scutire de vamă pentru trei

care cu pește, trei care cu sare și pentru carele cu miere de la Bohotin.

Curtea itinerantă poposește la Iași

„Târgul” este atestat pentru prima dată documentar în timpul lui Ștefan al II-lea, la 25 mai 1434. În afară de specificarea expresă că actul domnesc a fost scris în târgul Iași, documentul respectiv ne oferă importante știri cu privire la existența unor categorii sociale privilegiate. Actul este o danie pentru un loc pustiu în ținutul Cărligăturii, cu dreptul ca Ioil, popă din Iași, să-și facă mănăstire, fiindu-i concedat și dreptul de ctitorie. Încă din deceniul al patrulea al secolului al XV-lea, târgul Iași cunoscuse nu numai o creștere numerică a populației, dar și o stratificare socială, deoarece numai astfel ne putem explica apariția unor proprietari de pământ de tip feudal din rândul orașenimii. Aceștia, cu important rol socio-economic și politic, prestaseră servicii domnitorului, care-i răsplătea prin acordarea beneficiului respectiv.

Orașenii încep să se diferențieze, așa cum reiese din documentul din 18 februarie 1456, în care unii sunt numiți *pani*, cum este cazul fiului protopopului Ioil din Iași. Din actul emis de Petru Aron către protopopul Ioil și fiul său, Giurgiu grămatic, acesta din urmă făcând parte din cancelaria domnească, aflăm că Ioil a fost miluit pentru dreaptă slujbă cu numeroase sate. Putem deduce că este vorba despre o familie de orașeni care, inițial, a fost miluită cu un loc pustiu lângă moșiile Onești și Vorovești din preajma Iașului, în 1343. Într-un răstimp de 20

Soliman Magnificul

ani, a devenit stăpână a moșiilor Onești și Vorovești pe Bahlui, Arpășești, Gloduri, Stavnic, Cunicea, Cobălea, Armenești și Todirești, locuri de prisacă, siliști, mănăstiri și poiene, consolidându-și poziția social-economică și politică în oraș.

La 30 iunie 1456, același Petru Aron întărește numai lui Giurgiu, fiul lui Ioil, moșiile Onești și Vorovești pe Bahlui, dându-i un loc pustiu, între Bârdaca și Drăgești, să-și facă sat.

În așezarea de la Iași, procesul de urbanizare avea să fie grăbit, în cursul primei jumătăți a secolului al XV-lea, de instalarea aici a Curții domnești. Curtea este menționată pentru prima dată în actul din 8 octombrie 1434, prin care se preciza că beneficiul obținut în urma dăniei acordate depindea de jurisdicția domnească, reprezentată prin Curtea voievoдалă de la Iași. Jurisdicția Curții domnești din Iași se extindea și în afara domeniului așezării urbane, deoarece într-un act din 1448 se arăta că în satele scutite de domn, judecătorii de la Iași și Hârlău, subînțelegându-se cei de la Curțile domnești, nu au drept de judecată.

Știrile documentare atestă prezența voievozilor la Curtea domnească de la Iași, de unde se emit și unele acte. La 25 iunie 1445, Ștefan al II-lea făgăduiește ajutor regelui Poloniei. Actul este emis din Iași și întărit de „panii noștri”. Mai târziu, la 27 iunie 1499, un alt act, ce întărea privilegiul mănăstirii Probota, era dat din Iași. Tot de aici, Bogdan al II-lea (1449-1451) emite un act, în ajunul Bunei Vestiri. Documentul a fost datat de către M. Costăchescu în jurul anului 1450, cu mențiunea „forum

Ștefan cel Mare; desen de Costin Petrescu în colecțiile Cabinetului de stampe al Bibliotecii Academiei Române

filistinorum”, ca dublet al orașului Iași, tradus cu termenul de Cetatea Filistinilor, și nu târgul acestora. Această denumire dată târgului Iași se va întâlni și în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504), când o solie a lui Matei Corvin a poposit în tabăra voievo-
dului.

Petru I Mușatin

Ștefan cel Mare fortifică orașul

În a doua jumătate a secolului al XV-lea, Iașul continuă să joace un rol important, fiind punct vamal pentru comerțul intern și extern. Ca punct de vamă externă este menționat în privilegiul liovenilor, reînnoit de Ștefan cel Mare la 3 iulie 1460. Pentru comerțul intern, vama de la Iași funcționa ca și înainte, după cum rezultă din actul dat, la 1 aprilie 1470, de domnitor, prin care scutea mănăstirea Neamț de plata vămii pentru trei care de pește.

Începând cu anul 1459, Ștefan cel Mare va emite mereu acte din Iași. Din documentele păstrate, interne și externe, acestea se înșiră de la 12 iunie 1459 până la 17 februarie 1502.

Majoritatea actelor emise de la Iași dovedesc prezența temporară a lui Ștefan cel Mare. Prezența voievozului la Iași, în vara lui 1475, după cum rezultă din scrisoarea soliei lui Matei Corvin (1458-1490), poate fi pusă în legătură directă cu interesul acordat de Ștefan cel Mare fortificării târgului Iași. Dacă la vremea respectivă la Iași nu exista o cetate, din informațiile pe care le dețineau solii lui Matei Corvin rezultă că Ștefan cel Mare organizase aici o tabără militară.

Denumirea de „forum filistinorum” dată Iașilor, care apare în această scrisoare, o întâlnim și la scriitorii străini, ca de pildă la cronicarul polon Jan Długosz. Istoricul C.C. Giurescu a observat existența unei tradiții în ceea ce privește denumirea dublă a orașului Iași, aflată în legătură cu prezența unui important număr de meșteșugari și negustori armeni, a căror vechime la Iași este documentată de existența,

incă de la finele secolului al XIV-lea, a bisericii Sfânta Maria.

În afara armenilor care-și aveau o uliță, amintită documentar la începutul secolului al XVII-lea, în Iași sunt menționați greci, sași, secui, unguri, ruși, ruteni, poloni și evrei. Mai târziu, apar otomanii, albanezii, tătarii și chiar francii, adică italienii și dalmatinii. Amestecul de populații sporește și mai mult în secolele următoare.

După o perioadă de stagnare, datorată unor incursiuni tătarăști, cum a fost de pildă, jaful din 1513, de pe urma căruia orașul a avut de suferit, ceea ce explică și faptul că Bogdan al III-lea (1504-1517) își avea reședința preferată la Huși, iar Ștefăniță (1517-1527) prefera Curțile domnești de la Hârlău, Curtea domnească de la Iași își revine, abia, în vremea lui Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546).

Orașul Iași, după unele știri pe care le avem din descrierea anonimă a Moldovei, de la începutul secolului al XVI-lea, pare să fi fost întărit. În *Chorographia Moldovei*, alcătuită de Georg Reicherstorffer, după misiunile sale în Moldova, dintre care prima în vremea lui Petru Rareș, în

prima domnie, în 1527, orașul Iași este numit „Bahloijazvar”, adică „cetatea Iașilor pe Bahlui”.

Sultanul nu îngăduie ridicarea unei cetăți

După campania lui Soliman Magnificul din 1538, împotriva lui Petru Rareș (*Magazin istoric*, nr. 9/2000), în izvoarele otomane încep să apară mențiuni despre Iași. Astfel, cronicarii turci relatează că sultanul a poposit la Iași, unde s-a întâlnit cu hanul tătarilor. Un alt cronicar otoman, relatând despre aceeași expediție din 1538, afirma: „Apoi au ajuns la reședința demnă de infern a sus-numitului voievod ce era câteodată locul său de scaun. Se făcuseră aici numeroase palate cu bolți și cupole înalte. Atât acele seraiuri, cât și bisericile din apropiere, fiind incendiate numaidecât și dărâmate, le-au ruinat și pus la pământ.”

Importanța orașului a crescut, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în momentul fixării aici a capitalei Moldovei. Cercetarea atentă a

locului de redactare a documentelor interne a permis să se tragă concluzia că în Moldova, începând cu domnia lui Alexandru Lăpușeanu (1552-1561; 1564-1568), s-a inaugurat sistemul de conducere cu două capitale, Suceava și Iași, care s-a menținut în tot cursul secolului al XVI-lea. La începutul secolului al XVII-lea rolul predominant a revenit Iașului.

Încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, s-a încetățenit ideea că scaunul țării este Iașul. Cronicarul Grigore Ureche, menționând alungarea lui Petru Șchiopul (1578-1579; 1582-1591), precizează că acesta „au intrat în Iași și au șezut în scaun”.

Poarta otomană, la rândul său, considera Iașul drept reședință domnească permanentă. La 10 martie 1578, Europa era informată că în cursul unor lupte interne a fost ocupat orașul Iași, numit „sedem Palatinarum Moldaviensium”, adică reședința principilor Moldovei.

Trifon Korobeinikov (a îndeplinit în anii 1588-1589 funcția de diac la curtea țarului; în 1593, Ivan al IV-lea l-a trimis la Ierusalim împreună cu diacul Mihail

Curtea domnească la 1900

Ogarcov pentru a duce daruri cu prilejul nașterii nepoatei sale, trecând prin oraș în 1593, relatează: „În Iași nu se găsește o cetate, deoarece țarul turcesc nu îngăduie ridicarea unor cetăți. În Iași se află gospodarul valah, iar împrejurul Curții sale se află un zid de piatră. În Iași sunt peste zece biserici de piatră și lemn, iar biserica Sf. Nicolai, făcătorul de minuni, este mai măreață și mai înaltă decât Neculai Gostinschi [...], iar casele sunt cum la fel ca cele din Rostov; sunt și multe prăvălii, iar în prăvălii tot felul de mărfuri și târgurile sunt bune. Sub oraș curge un râuleț, cam cât râul Moscova, și are și un iaz mare...”

Călătorii străini care au vizitat Moldova, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, ne-au lăsat descrieri despre orașul Iași, care coroborate cu descoperirile arheologice ne ajută să ne formăm un tablou complet. Sunt interesante relatările anonimului care a alcătuit jurnalul soliei polone către Poartă, condusă de

Krasinski, în 1636, de la care aflăm că, alături de casele orașenilor, destul de dese, existau și diferite curți boierești cu ziduri împrejmuitoare, fapt documentat și pe cale arheologică. Solia mai relatează despre domnul Moldovei că a restaurat și întărit Curtea sa din Capitală.

În 1637, călugărul rus Vasili Gagara ne-a transmis știrea că voievodul Moldovei și-a fortificat Curtea domnească. O informație interesantă ne lasă și Bandini, un misionar catolic. El afirmă că Iașul este metropola Moldovei. Dacă zecile de case, biserici și mănăstiri din oraș și din împrejurimi nu l-au impresionat în mod deosebit, în schimb misionarul simte nevoia să descrie palatul voievodal, care strălucește în interior, prin diverse tapete și tapiserii de aur și argint.

Arhidiaconul Paul de Alep, călător prin Țările Române în secolul al XVII-lea, face o descriere amănunțită a bisericilor, primul loc ocupându-l

biserica Trei Ierarhi, considerată o capodoperă a arhitecturii moldovenești.

O consemnare prețioasă este cea a lui Evliya Çelebi, care scria că în Iași se desfășura o viață economică înfloritoare. Menționa existența a numeroase case frumoase, dintre care cele ale boierilor și negustorilor erau etajate. Negustorii aveau case cu interioare bogate, pline cu tot felul de mărfuri, mai ales de import. Bazarele erau pline cu obiecte și mărfuri de valoare, provenind din întreaga țară, dovadă astfel activitatea meșteșugărească și comercială în plină dezvoltare. Aceste constatări ale călătorului turc, coroborate cu bogatul material arheologic scos la iveală pe întreg teritoriul orașului din secolul al XVII-lea, dovedesc o intensă activitate economică la Iași. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, orașul își va întări și mai mult poziția, devenind cel mai mare centru meșteșugăresc și comercial din Moldova. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

PRIZONIERI AI LIBERTĂȚII

Literatura contemporană abundă în memorialistică și, mai ales, în cea dedicată spațiului concentraționar. Însă apariția, în 2004, la cunoscuta editură Gallimard, a lucrării istoricului Jean-Louis Crémieux-Brilhac a reprezentat un eveniment. Dovadă și faptul că revista *Lire* i-a consacrat o prezentare. Prin paginile sale, odiseea unor prizonieri francezi din lagărele germane – care reușese să evadeze, îndreptându-se spre Est, și sunt reținuți de autoritățile sovietice între zidurile înalte ale mănăstirii de la Kozielsk –, prinde viață, subliniind, între altele, și drama socialiștilor întemnițați de... confrății comuniști.

Jean-Louis Crémieux-Brilhac Prisonniers de la liberté

L'odyssée des 218 évadés par l'U.R.S.S.
1940-1941

Marea Albă, spre Marea Britanie. Aici, alături de generalul De Gaulle, vor începe, în fine, o rezistență asumată.

● Săpun în... franțuzește ● Dușuri „colhoznice“ ● O clipă de neatenție a santinei și trei prizonieri evadează ● Izolați pentru a nu-l supăra pe Hitler ● Tensiuni între comuniști și ceilalți internați

„**U**n progres neașteptat a avut loc la începutul lui aprilie [1941 – n.n.]. O simplă contribuție de câte patru ruble ne permitea să cumpărăm, de la o cantină improvizată, țigări, caiete, creioane și, rafinament incredibil, săpun învelit în hârtie frumos colorată, inscripționată «LENINGRAD. Mai înflorit», în franceză! Apoi, când solul s-a bălătorit, ne-am amenajat un «teren de sport», al cărui echipament se limita la o bară fixă. Un fileu și o minge de volăi s-au alăturat în mai.

Dacă adăugăm dușurile tip colhoz (constând în turnarea unei găleți de apă caldă deasupra capului), la care aveam dreptul periodic, doctorul gata să intervină la nevoie și, în fine, dentistul care își așeza freza pe peron, o dată pe săptămână, e clar că, din aprilie până la finele lui iunie 1941, am beneficiat la Kozielsk de un tratament privilegiat. Pentru aceia dintre noi care au cunoscut ulterior experiența lagărelor de concentrare nazistă, diferența era clară.”

Jean-Louis Crémieux-Brilhac, istoric și membru al Franței libere s-a numărat printre ei. Confruntând amintiri și documente inedite furnizate de arhivele rusești, el reconstituie etapele unei aventuri nebunești, care l-a purtat de la Kaunas, în Lituania – anexată de puțin timp de Stalin – în închisoarea Butirki din Moscova, înainte de a fi expedit, alături de camarazii săi de suferință, între zidurile înalte ale mănăstirii de la Kozielsk. După atacarea U.R.S.S.-ului de către Wehrmacht, „sclavii” au fost lăsați să plece, pe

Astfel își amintea experiența de început de la Kozielsk unul dintre francezii sosiți acolo la 2 martie 1941. Până în momentul în care Germania a atacat U.R.S.S., la 22 iunie 1941, iar „tabără” francezilor a fost evacuată spre interior, numărul lor crescuse la 200.

Din aprilie la Kozielsk au sosit și primii ofițeri. Trei dintre ei „au evadat [dintr-un lagăr german – n.n.], într-un mod original, în timpul plimbării de după-amiază. Era 1 februarie 1941, 14.00, ora regulamentară, când ofițerii

erau organizați în coloane de câte cinci. Ca din întâmplare, trei ofițeri mici de înălțime se așezaseră lângă cei de statură impunătoare, acoperiți de o pelerină, pentru ca apoi, în confuzia generală a adunării, primii să intre sub „protecția vecinilor“. Aflați la o distanță considerabilă de lagăr, profitând de faptul că nici o santinelă nu supraveghea flancul drept, trei ofițeri și-au pus câte o șapcă civilă și au părăsit rândurile. Ca orice țaran din Pomerania venit la câmp, au salutat cu un vesel «Heil Hitler» și... la drum! „Au reușit să ajungă până la granița cu Lituania, încorporată în U.R.S.S. (Magazin istoric, nr. 2/2005), pe care au trecut-o, cu speranța că au găsit libertatea.

„Fiecare sosit era un eveniment. Săniile și, după dezgheț, camioanele, opreau în fața mănăstirii. Cei noi, pășind în agitația celor mai vechi în lagăr, erau împinși către sala de mese. În timp ce devorau, abia îndrăzneam să vorbim; pe unii îi recunoșteam, dar ezitam să le-o spunem direct [...]

Aduceau cu ei veste din lagărele din care și noi fugiserăm. Am aflat atunci

că în II D, câțiva sublocotenenți, animați de Millet, au constituit un grup numit «ordinul francilor Galiei», a cărui insignă, o cruce de Lorena, era afișată în baraca lor.

In același timp, se confirma infamia închisorilor sovietice și sentimentul ultrajului la care fuseserăm supuși. Se povestea despre anchetele amănunțite, prosternările umilitoare pe platformele gărilor, îngrămădeala din celule și subsolul centralei de la Smolensk, despre copii ai străzilor, între 8 și 15 ani, înspăimântați, despărțiți de părinți, și copii-lup, care escaladau plăcile înalte ale vagoanelor pentru a fura grăsimea din rația vecinului.“

De ce s-au purtat sovieticii astfel cu evadații francezi din Germania? În primul rând pentru a nu-l supăra pe Hitler. De aceea, prezența lor era ținută în secret. Regimul era cel al unor internați, dar nu foarte riguros. La apel nu erau obligați să se adune în curte. Un francez însoțit de doi subofițeri sovietici făceau turul dormitoarelor. Cel mai deranjant era faptul că li se interzisese orice legătură cu Ambasada Franței la Moscova. Cei aflați în mănăstirea Kozielsk dispărușeră fără urmă.

„O grevă a foamei fiind în van, toată tensiunea se îndrepta împotriva minorității comuniste. Părea că Daniel Georges [liderul prizonierilor de orientare comunistă, fratele

celui care avea să devină colonelul Fabien] și apropiații săi o provocau, încăpățânându-se să justifice faptele lui Stalin în fața războiului imperialist, repetându-ne că trebuie să avem încredere în U.R.S.S., își amintea Crémieux-Brilhac.

„Nu aveam cu toții aceeași conștiință politică – povestea Daniel Georges într-un interviu din 1987 –, dar ne reuneam în fiecare zi pentru a

Prizonier francez înaintea cumplitei odisei

ne informa asupra desfășurării războiului și situației politice mondiale, ceea ce ajuta la înțelegerea unora, altora... Puțin demoralizați, încrezători în viitor [...] nu a părut anormal faptul că autoritățile sovietice mă considerau interlocutorul lor preferat”.

Jean-Louis Crémieux-Brilhac a avut acces și la documentele NVKD-ului. Potrivit acestora, între prizonieri se aflau mai ales agricultori, căci mun-

De la stânga la dreapta: autorul cărții, Jean-Louis Crémieux-Brilhac, alături de alți doi istorici francezi, Maurice Druon și Alain de Boissieu

citorii fuseseră mobilizați pe loc, pentru a susține efortul de război. Existau 18 membri ai Partidului Comunist, cinci ai Tinerilor Comuniști, șase ai

Partidului Social. Cu timpul a apărut o sciziune între o minoritate de fideli comuniști și o majoritate neorganizată și heteroclită, formată din reprezentanți ai unor curente politice, pornind de la Crucea de Foc până la socialism.

Ceea ce nu luaseră francezii în calcul era atenția pe care le-o acordau cele mai înalte autorități polițienești sovietice. ■

Andreea MIHALCEA

Un secret bine păzit

În anul 1914, Marea Britanie suferea pierderi grele pe câmpurile de luptă ale Primului Război Mondial. Cauza o constituia criza de muniție. Britanicii aveau destule tunuri, dar nu și muniția necesară. Soluția a fost găsită până la urmă: construirea rapidă a celei mai mari fabrici de muniție din lume. Locul ales, undeva în sudul Scoției, departe de ochii dușmanului și mai ales de zborul Zeppelinurilor. Cu o viteză fantastică, s-au construit clădirile necesare fabricii, situate la mari distanțe între ele, pentru a evita o catastrofă în cazul unei explozii accidentale. S-au ridicat și două sate, care să-i adăpostească pe muncitori. În 1917,

fabrica producea 800 tone de muniție pe săptămână.

A fost un secret perfect păstrat pe toată durata războiului. Abia în 1918, la sfârșitul acestuia, vestitul Sir Arthur Conan Doyle a publicat un articol, în care numea fabrica „probabil cel mai remarcabil loc din lume”.

Suprafața ocupată era de 17 km în lungime și de 4 km în lățime. Și imediat după sfârșitul războiului, ea a fost demolată.

Astăzi, cel care trece pe acolo mai vede doar câteva ruine. Și puțini oameni mai cunosc povestea fabricii care i-a ajutat pe britanici să iasă învingători în prima conflagrație mondială. ■

Clio
anunță

OCEA-BALA

În anul 1993 o expediție de arheologie și etnografie condusă de academicianul rus Viaceslav Molodin a descoperit pe platoul muntos Ukok, din Altai, la granița cu China, mormântul unei prințese locale, datând de peste 2.000 de ani. Foarte curând, sub flash-urile obiectivelor fotografice din S.U.A., Japonia, Germania și ale camerelor TV, mumia a fost expedită pentru cercetări la Novosibirsk. Localnicii au protestat vehement atunci, socotind că „s-a comis un mare furt“, s-a atentat la ființa neamului lor. Dar nu numai ei au fost revoltați, ci și prințesa însăși, printr-un *medium*, cel care poate vorbi cu spiritele morților. Ea a implorat, dar în zadar, să fie reînhumată în același loc, sfânt pentru localnici. Abia acum, spre sfârșitul lui 2006, li se promisese siberienilor că prințesa va reveni în Muzeul din Gorno-Altaiisk, iar ei cumpăraseră și instalațiile frigorifice necesare conservării.

Pentru 2007 însă prințesei din Altai i s-a hotărât o altă soartă: o deplasare la o expoziție în Germania, ceea ce a redesh-teptat valul de proteste ale locuitorilor. Spiritul acestei fete-bărbate, intrate în eposul eroic al popoarelor din Siberia, îi protejează de secole de toate relele lumii, cred oamenii din zonă. Klara

Kîpceakova (69 de ani), o șamaniță la a șaptea generație, cetățean de onoare al Republicii Altai, afirmă că în 2014 întreaga Rusie va fi victima unor catastrofe, provocate tocmai de exhumarea lui Ocea-Bala, cum se numește prințesa. Kîpceakova, aude adesea strigătul disperat al prințesei, care în limba locului sună *Maata!*, adică *Salvează-mă!* Iar ea, vrăjitoarea, n-a dat greș niciodată în interpretările ei. Întotdeauna i-a ajutat pe oameni în problemele de zi cu zi: boli proprii sau ale animalelor lor, prognoze precise, nu numai meteorologice, ci și electorale, ceea ce l-a răvășit total pe exgubernatorul Mihail Lapșin (care a și decorat-o), devenit dintr-un convins ateu un proaspăt mistic. Lynn Mackew, un *medium* englez, a auzit și ea geamătul implorator al prințesei.

Singurul gând al Kîpceakovei, pentru binele concetățenilor ei, este acum să o elibereze pe Ocea-Bala. De când a fost deshumată, asupra țării s-au abătut mai multe nenorociri: în 2003 un cutremur a distrus câteva așezări, iar elicopterului care o transporta spre Novosibirsk i s-a oprit motorul între Barnaul și Novosibirsk, fiind obligat să execute o aterizare forțată, interpretată, evident, ca un semn. „Prințesa noastră nu vrea să părăsească Altaiul“. Așa că, pe locuitori

discuția despre Lenin, dacă să mai rămână sau nu în mausoleul din Kremlin, îi lasă total reci, față de fierbînta temă a prințesei deshumate fără voie, un fel de Ioana d'Arc, care și-a condus poporul la victorii în lupta cu dușmanii.

Mormântul este săpat în ideea somnului etern al locatarii lui și pentru a fi

apărată de profanatori. Se află în ținutul înghețat, foarte aproape de Himalaya, unde, conform vechilor credințe, Pământul se unește cu Cosmosul, sub un ghizd de bărne, într-un sicriu dintr-o singură bucată de lemn, ținut cu cuie de bronz și „încorsetat“ în mari bucăți de gheață. Un fel de „frigider“, care a permis să se păstreze intact corpul prințesei. Pe cap Ocea-Bala purta un coif, confecționat printr-o înaltă tehnică pentru epocă, un coif bărbătesc, arborat uneori și de fecioare, iar pe trup o blănă de zibelină neagră, fără guler și cu mâneci înguste. Alături de ea (așezată culcată pe partea dreaptă, cu picioarele ușor flexionate, se aflau șase cai înșeuai. Pielea lui Ocea-Bala avea urmele unor tatuări rituale, semn al apartenenței la un rang nobiliar.

Dacă oamenii o vor deplasa pe Ocea-Bala în Germania, vor începe inundații, cutremure, lumea se va umple de rău, ura va cuprinde inimile lor. Și explicația este simplă: după moarte componenta pozitivă a sufletului pleacă în ceruri, iar cea negativă rămâne în mormânt. De aceea prințesa nu trebuie deranjată, cu atât mai mult într-un loc sfânt ca Altaiul. ■

Florentina DOLGHIN

1913. PROTOCOLUL DE LA SANKT-PETERSBURG O ȘANSĂ RATATĂ

Gara din Sankt-Petersburg (jos) și aspect din timpul Congresului de pace de la Berlin (1878)

FLORIN GHEȚĂU

Între anii 1875 și 1878, o nouă convulsie a zguduitor trupul „omului bolnav” (Imperiul Otoman), dar spre deosebire de cea din anii 1853-1856 (Războiul Crimeii), nimeni nu s-a grăbit să-l resusciteze. România și-a dobândit independența pe câmpul de luptă, iar Bulgaria a obținut, pentru moment, autonomia.

Anumite elemente, care au favorizat reapariția Bulgariei pe harta politică a Europei, au neliniștit însă clasa conducătoare de la București, generând neîncredere față de vecinul de la sud.

Imediat ce s-au finalizat operațiunile militare, Imperiul Tarist a încheiat cu Imperiul Otoman Pacea de la San Stefano (19 februarie/3 martie 1878). Rusia stabilea o Bulgarie autonomă cu granițele supradimensionate în raport cu potențialul său etnic.

Acest tratat a fost censurat de Congresul de pace de la Berlin, încheiat prin tratatul semnat la 1/13 iulie 1878, care a acceptat o Bulgarie autonomă, dar mult mai mică. După favorizarea de către Rusia a Bulgariei în stabilirea graniței de sud a Dobrogei, România a început să vadă în vecinul sud-dunărean un port-drapel al intereselor rusești în această zonă a Europei, interese a căror chintesență erau: Strâmtoarele Bosfor și Dardanele, precum și Istanbulul.

În perioada imediat următoare, politica externă a Bulgariei s-a distanțat vizibil de Rusia. Cu toate acestea, victoria celei dintâi în conflictul cu Serbia din 1885, ca și alipirea provinciei Rumelia au întretinut vii temerile de la București. Chiar dacă în 1886 regelui Carol I i s-a propus și tronul bulgar sub forma unei confederații între cele două țări (*Magazin istoric*, nr.1/

2003), era clar pentru toată lumea că relațiile româno-bulgare urma să cunoască frecvente perioade de îngheț, un factor favorizator constituindu-l și problema aromânilor ce locuiau pe teritoriul Bulgariei (*Magazin istoric*, nr. 8, 10, 11/2006).

Picătura care a umplut paharul discordiei a căzut în anul 1908, la 22 septembrie/ 5 octombrie, când Bulgaria

și-a declarat independența. Nu oricum, ci sincron cu anexarea Bosniei-Herțegovina de către Austro-Ungaria. Deși principalul perdant al acestor acțiuni era Imperiul Otoman (Bosnia-Herțegovina era administrată de Austro-Ungaria din 1878, dar aparținea Imperiului Otoman, ca și Bulgaria, care deținea doar o largă autonomie în cadrul acestui imperiu), umilința a fost mai

mare pentru Rusia, ea nefiind în stare să reacționeze la provocarea austro-ungară.

România a încasat și ea o lovitură, deoarece, fiind aliată cu Austro-Ungaria din 1883 (*Magazin istoric*, nr. 2/2004), a perceput apropierea acesteia de Bulgaria ca pe o amenințare la adresa intereselor sale: favorizând întărirea Bulgariei pentru a o folosi contra Serbiei, Viena spera și într-o apropiere româno-bulgară, fără să țină însă cont de scopurile urmărite de România prin alianța cu ea, și anume protejarea de pericolul panslavismului.

Această oscilare a Bulgariei între un tandem cu Rusia sau cu Austro-Ungaria a radicalizat atitudinea României față de ea.

Nu ea tare: Silistra

În 1912 Imperiul Otoman nu mai era decât o umbră a ceea ce fusese odinioară. Tocmai pierduse un război cu Italia, fiind nevoit să cedeze Tripolitania (Libia de astăzi) și Dodecanezul (grup de insule din preajma Asiei Mici). Pe acest fond de slăbiciune accentuată, la 26 septembrie/9 octombrie, Munte-negrul, căruia i se vor alătura în scurt timp Serbia, Bulgaria și Grecia, declanșează războiul ce va rămâne în istorie sub denumirea de primul război balcanic.

România s-a declarat neutră, dar era interesată în rectificarea frontierei sale de sud; dorea să preîntâ-

pine formarea unei Bulgarii excesiv de puternice și să împiedice internaționalizarea conflictului. În acest scop, diplomația română a inițiat, la finele anului 1912, o intensă campanie menită să convingă partea bulgară de necesitatea unei înțelegeri amiabile. Pentru a spori presiunea asupra factorilor de decizie de la Sofia, guvernul conservator condus de Titu Maiorescu a încercat să-și asigure sprijinul aliaților săi (Austro-Ungaria, Germania și Italia) în demersul persuasiv. Sarcină extrem de dificilă, din cauza interesului special manifestat de către Austro-Ungaria față de Bulgaria.

Spre finalul anului 1912, România a pus, pe tapet, în mod imperativ, problema rectificării frontierei româno-bulgare. O primă rundă de negocieri a avut loc la București, în 26 noiembrie/9 decembrie 1912, între Stoian Danev, președintele Camerei Deputaților din Parlamentul Bulgariei, și premierul României, Titu Maiorescu (care deținea și portofoliul Externelor). Cu această ocazie,

oficialul bulgar a declarat interlocutorului său că era de acord cu o rectificare a frontierei, însă fără cedarea orașului Silistra, de care partea română era, în special, interesată. Premierul român i-a precizat: „Silistra trebuie să dispară dintre noi și să fie a noastră, fiindcă ni se pusesse, prin dușmănia de atunci a rușilor [1878], tocmai ca «un ghimpe în inimă». Va să zică asemenea, când cade Tratatul de la Berlin, trebuie să cadă și frontiera impusă de acest tratat, și noi, două state libere, ne facem noi înșine prietene noua frontieră la vest de Silistra și la nord de Varna.”

La 16/29 ianuarie 1913 s-a semnat la Londra un protocol româno-bulgar prin care partea bulgară refuza cedarea Silistrei și a Balcului, oferind în schimb facilități comunității aromâne din Bulgaria, dărâmarea fortificațiilor din jurul Silistrei, precum și cedarea „celor două triunghiuri din mijlocul liniei de frontieră care intră în Dobrogea românească și un alt triunghi care are ca bază țărmul Mării Negre”.

Diplomația bulgară adoptă o tactică de tergiversare, sperând că prin amânarea acceptării cererilor românești până la încheierea conflictului armat din Balcani, pretențiile românești vor deveni inactuale și Bulgaria le va respinge, inclusiv pe cale militară, dacă va fi nevoie.

Negocierile româno-bulgare au

Austro-Ungaria era interesată să-și asigure influența în Balcani. În imagine: împăratul Franz Joseph și cabinetul său

intrat în impas. Diriguitorii politicii externe românești erau iritați de lipsa de sprijin a aliaților din Tripla Alianță. Titu Maiorescu i-a declarat cu tâlc prințul Fürstenberg (ministrul Austro-Ungariei la București) într-o întrevedere, ce a avut loc la 26 ianuarie/8 februarie 1913, că: „I. Brătianu e războinic și că, după părerea lui, lipsa de ajutor efectiv din partea Austriei ne va libera de tradiția de până acum și va produce o altă orientare a politicii noastre.” Din această perspectivă, demersul prim-ministrului român era una dintre ultimele cărți ce putea fi jucată.

Într-o întrevedere ulterioară (30 ianuarie/12 februarie 1913), între prințul Fürstenberg și Titu Maiorescu, diplomatul austro-ungar i-a relatat că regele Carol I îi comunicase că prelungirea tratatului de alianță dintre România și Puterile Centrale ar putea fi amânată. În viziunea prințului Fürstenberg, „a amâna acum iscălirea tratatului are aerul «unei presiuni», un șantaj, că niciodată împăratul [Franz Joseph] nu poate admite așa ceva și că România își va pierde cele mai sigure ale ei simpatii, ale lui Franz Ferdinand și ale baronului Hötendorf.” Precaut, oficialul român nu a împins lucrurile mai departe, acceptând semnarea acordului de prelungire.

Învins sau învingătoare, țările mici sunt tot mici

Inițiativa deblocării negocierilor româno-bulgare a aparținut Marii Britanii. La 1/14 februarie, Titu Maiorescu a primit din partea lui Sir Edward Grey (șeful diplomației britanice), prin intermediul lui Sir George Barclay (ministrul britanic la București), o notă în care, printre altele, se specifică: „cu toate că o reglementare a diferendului actual prin mijlocul negocierilor directe între România și Bulgaria ar fi cea mai bună soluție, dacă acest mijloc n-ar reuși, ar fi preferabil să se recurgă la mediațiunea Puterilor sau numai a uneia dintre Puteri, decât să se recurgă la război. Un război între România și Bulgaria ar fi foarte serios și s-ar putea să aibă ca rezultat amestecul vreuneia dintre Marile Puteri, amestec care ar rezulta [lucra] desigur în prejudiciul Puterilor secundare, de orice parte s-ar declara victorioasă.”

La 9/22 februarie, guvernul României notifică acceptarea

propunerii de mediere făcute de Marea Britanie. Se specifică acceptarea acestei propuneri în virtutea articolelor 3-7 ale Convenției de la Haga din 1907 privitoare la reglementarea pe cale pașnică a conflictelor internaționale. După ce partea bulgară și-a dat la rândul ei acordul pentru o asemenea soluție, Titu Maiorescu a avansat ca loc de desfășurare a negocierilor orașul Sankt-Petersburg, sugestie acceptată de Marile Puteri, ca și de Bulgaria.

Medierea a îmbrăcat forma unei conferințe a ambasadorilor celor șase mari puteri europene (Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Austro-Ungaria și Rusia) acreditați în capitala Rusiei. Conferința ambasadorilor de la Sankt-Petersburg s-a desfășurat în perioada 18/31 martie-26 aprilie/9 mai 1913. Lucrările au fost, nu de puține ori, scena înfruntării celor două blocuri politico-militare rivale, Antanta și Puterile Centrale.

De data aceasta, Puterile Centrale au fost cele care au sprijinit luarea unei decizii cât mai favorabile României.

În final, după cum comunica la 25 martie/5 aprilie atașatul militar al României la Sankt-Petersburg, s-au cristalizat două posibile variante de rectificare a frontierei româno-bulgare: „1) Silistria, cu

Subunitate de artilerie bulgară...

orașul, fortificațiile și Ordu și Megidi-Tabia 3 kilometri raza împrejurul Silistriei, deci și Kalipetrovo (satul), însă fortificațiile pasagere și semipermanente vor fi distruse și nimic altceva; 2) Fortificațiile Silistriei și forurile, fără oraș, unghiurile intrând și o fâșie de teren pe coasta mării de 10 kilometri, fără orașul Silistria”.

Autoritățile de la București au preferat prima variantă, fapt ce reiese și din textul protocolului, cu a cărui semnare s-a încheiat Conferința ambasadurilor de la Sankt-Petersburg.

În cele din urmă, această soluție s-a dovedit la fel de greu de împlin. Protocolul a fost violent criticat în timpul dezbaterilor parlamentare. Atunci s-au lansat și faimoasele butade ale lui P.P. Carp și Ion I.C. Brătianu: „Nici cât moșia mea, Ți-bănești!” și, respectiv, „România a pierdut trenul”. Totuși, protocolul a fost votat, la 15/28 mai, în Senat cu 77 de voturi pentru și 9 contra, și în Camera Deputaților, la 18/31 mai, cu 127 voturi pentru, 17 contra și 2 abțineri.

Un gest priplit

Protocolul a rămas însă un simplu petec de hârtie. „Ambasadorul austriac [la Sankt-Petersburg] Turn de Valsasina a mai adăugat: «Găsesc că este un compromis foarte

atrăgător, de care trebuie să profitați imediat, pentru că Bulgaria va avea un viitor de câțiva ani atât de zburciat, încât veți putea atunci să obțineți avantaje mai multe».” Previziunea diplomatului austro-ungar (consemnată de atașatul militar român în capitala Rusiei) avea să se înlăptuiască mai curând decât se aștepta cineva.

În cursul lunii iunie 1913, Bulgaria și-a atacat foștii aliați, dorind să rezolve astfel problema împărțirii teritoriilor eliberate în comun de sub ocupația otomană. Greciei, Serbiei și Muntenegrului li s-au alăturat Turcia și România. Pentru a nu „pierde din nou trenul”, România s-a grăbit să arunce în balanța conflictului propria declarație de război contra Bulgariei. Cu toate că s-ar fi putut folosi, în prealabil, un ultimatum, dublat de mobilizarea generală, s-a preferat intervenția militară. Trupele române au ajuns până aproape de Sofia. Pierderile cele mai grele nu le-au suferit

pe câmpul de luptă, ci din cauza holerei.

Înfrângerea Bulgariei în fața acestei coaliții a fost rapidă și totală. Noile frontiere balcanice s-au trasat în timpul Conferinței de Pace de la București (16/29 iulie-28 iulie/10 august), fiind consfințite de tratatul semnat la 28 iulie/10 august 1913, prin care pentru prima dată țările din Sud-Estul Europei își stabileau soarta fără intervenția unei mari puteri. Asta nu înseamnă însă neapărat că au făcut-o mai bine.

Prin acest tratat de pace România a anexat Cadrilaterul, teritoriu ce cuprindea județele Caliacra și Durostor, cu o suprafață de 7.726 de kilometri pătrați și o populație de 378.027 suflete, românii reprezentând numai o minoritate. Participarea României la război nu a fost o agresiune, dar anexarea Cadrilaterului a lăsat această impresie.

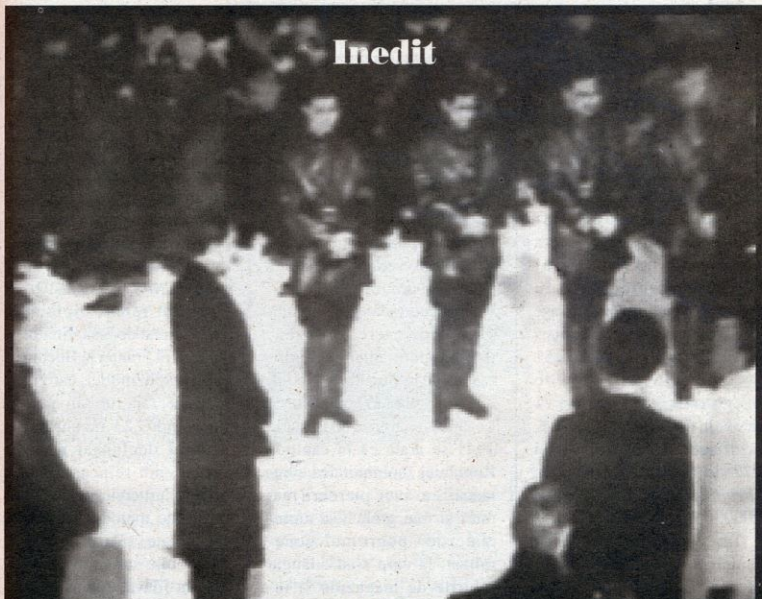
Din perspectivă istorică, protocolul de la Sankt-Petersburg ar fi oferit României

atât cât se putea da, fără ca ea să devină ulterior o țintă a irendentismului bulgar. Din păcate, această șansă a fost ratată, iar Bulgaria s-a metamorfozat într-un ireductibil inamic al României, atât în 1916, cât și în perioada interbelică, în 1940 Cadrilaterul reintrând în componența Bulgariei. ■

... și un tren cu trupe turcești (1912)

Inedit

Parastas pentru Moța și Marin, cei doi legionari morți în Spania, ca voluntari de partea forțelor naționaliste

GÂLCEAVA CIFRELOR

Prof. univ. dr. ION CALAFETEANU

Despre rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941 s-a scris relativ mult. Din păcate, câteva aspecte, între care și cel privitor la numărul de victime înregistrat în acele zile, rămân încă insuficient clarificate. Cifrele avansate până acum sunt foarte diferite și extrem de contradictorii. Comunicatul oficial apărut în ziarul *Universul* din 6 februarie 1941 precizează că „numărul morților și răniților căzuți, dintre rebeli și populația civilă, în București, în zilele de 21-23 ianuarie 1941, după datele culese până în prezent de autorități [subl. ns.], se ridică la 490“. Dintre aceștia, 254 erau răniți și 236 morți. Din totalul de 490 morți și răniți 144 erau de origine evreiască (118 morți, asasinați de legionari, și 26 răniți).

Să reținem însă că era vorba despre un bilanț provizoriu, specificat prin formula „până în prezent“. De asemenea, că era un comunicat foarte amănunțit, în care sunt amintite locurile unde s-au dat lupte, profesiile celor morți și răniți, sexul și categoriile de vârstă: 436 bărbați și 54 femei; dintre cei 254 de răniți cei mai numeroși erau cei cuprinși între 25 și 50 de ani (72 persoane), urmați de cei între 18-25 de ani (38 persoane), iar dintre cei cu vârste între 7-18 ani erau menționate 24 de persoane. Prezența femeilor și copiilor printre victime era explicată în comunicat prin faptul că „rebelii i-au așezat în primul rând, în speranța că sub scutul lor vor putea înainta fără a primi focuri“.

Dincolo de aceste date oficiale se întinde aria opiniilor unor contemporani, a unor martori oculari. Așa cum trebuie amintite și unele aprecieri interesate. La 26 ianuarie 1941, deci la doar trei zile după încetarea confruntărilor, profesorul universitar Ioan Hudiță, fruntaș al Partidului Național-Tărănesc, era informat de Mihai (Mișu) Marinescu, colonel, că în București armata înregistrase 20 de morți (ofițeri, subofițeri și soldați) și un număr de 51 de răniți. În provincie se înregistraseră 115 morți și 71 răniți. În total, pe întreaga țară, s-ar fi ajuns la 371 de morți și 372 de răniți (Ioan Hudiță, *Jurnal politic*, vol. II, Iași, 2000, pp. 243-244).

Trei zile mai târziu, la 29 ianuarie, Mihail Sebastian nota și el în jurnal date oficiale parțiale ce arătau că s-ar fi înregistrat „peste 300” de morți. Și comentează: „Evaluarea pare redusă. Încă se mai vorbește de peste 6.000 de morți evrei. Poate că cifra exactă nu e posibil să se fixeze. Poate nu o vom cunoaște niciodată” (Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*, București, 1996, p. 299). Tot Sebastian revenea, la 4 februarie, cu noi date despre „măcelul de la București” și „ferocitatea absolut bestială” cu care au fost omorâți 93 de evrei în pădurea Jilava și la abatorul de la Străulești.

Tânărul diplomat Gheorghe Barbul (*Magazin istoric*, nr. 8/2004), în cunoscuta sa lucrare *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Iași, 1992, p. 54, nota: „Bilanțul acestor zile critice a fost de două mii de morți. Cei mai mulți erau evrei. Câteva sute de cadavre/au fost găsite în pădurile vecine Capitalei, unde legionarii îi duseseră pe prizonieri pentru a-i omorî...”

Date contradictorii întâlnim și în rapoartele reprezentanților unor misiuni diplomatice de la București. Astfel, într-un raport expedit de la Legația Ungariei la 30 ianuarie 1941 se arată că în capitala României „comunitatea evreiască... a avut pierderi mai mari și mai grele”; se amintește de „pogromul generalizat, la care s-au adăugat jafurile de magazine și incendieri” din noaptea de 22 ianuarie din cartierul Dudești, numărul total al morților fiind apreciat, „conform cifrelor oficiale date de curând publicității” (sic!), la 570, iar

al răniților la 440 (Ottmar Trașcă, Ana-Maria Stan, *Rebeliunea legionară în documente străine*, București, 2002, p. 54).

Referindu-se la același eveniment, generalul Eric Hansen, comandantul Misiunii militare germane în România, vorbește despre existența a „circa 130 cadavre de evrei dezbrăcați și parțial mutilați” (*loc. cit.*, p. 410).

Un alt raport diplomatic este semnat de însărcinatul cu Afaceri al Franței la București, Henry Spitzmüller, care la 28 ianuarie, raporta: „În noaptea de 22 spre 23 ianuarie, pogromul declanșat noaptea precedentă reîncepe și mai brutal. Cartierele evreiești sunt devastate metodic, prăvăliile incendiate, mărfurile furate. Mai multe sute de evrei sunt duși la Jilava, unde sunt executați. A doua zi un francez, director al unei uzine din oraș, va putea număra în zăpadă 200 de cadavre, pe care ȣiganii veniseră să le jefuiască de haine și dintre care multe

fuseseră mutilate, degetele, urechile și buzele fiindu-le ciopărite cu lovituri de cuțit, pentru a le smulge inelele, cerceii, dinții de aur etc. Alți israeliți, încărcăți în camioane, sunt duși la abatoare, mutilați în mod atroce, apoi executați ca niște vite. Alții încă sunt uciși în pădurile din împrejurimile Bucureștiului” (*loc. cit.*, pp. 484-485).

Legionari refugiați în Germania în timpul unei ședințe de pregătire militară...

Un raport al Legației elvețiene aprecia că numărul victimelor căzute din partea populației evreiești în zilele de 21-23 ianuarie 1941 s-ar ridica la 1.000-1.500 de persoane (Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască. 1933-1944*, vol. I, partea I, București, 2001, p. 428).

Există însă și un memoriu al Federației Uniunilor Comunităților Evreiești din România, înaintat generalului Ion Antonescu, conducătorul statului român, la 8 martie 1941, și în care se dă cifra de 120 de evrei uciși, apropiată de aceea din comunicatul oficial publicat în ziarul *Universul* din 6 februarie 1941.

În general, istoricii care s-au ocupat de aceste evenimente au considerat cifra de 120 ca fiind cea reală în ce privește numărul de victime din rândul populației evreiești. Această cifră a crescut la 125

...și un alt grup de refugiați legionari în civil

în ultimii ani (doar Leon Volovici, într-o notă la *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, de a cărui pregătire pentru tipar s-a ocupat, dă cifra de 127, fără a o justifica însă; cifra de 127 a fost preluată și de *Raportul final al Comisiei Interna-*

ționale pentru Studiarea Holocaustului în România). Să însemne aceasta, oare, că s-a spus ultimul cuvânt? Greu de crezut. Și iată de ce.

La 5 februarie 1941, prin nota nr. 8.913 adresată Președinției Consiliului de Miniștri, Ministerul Afacerilor Străine solicita o evaluare finală cu privire la numărul victimelor rebeliunii legionare. Răspunsul la această notă, pe o hârtie cu antetul Președinției Consiliului de Miniștri, poartă ștampila „Secret”, „Din ordinul președintelui Consiliului de Miniștri”, și este semnat de generalul Ilie Șteflea. Răspunsul a fost redactat la 10 martie și înregistrat la Ministerul Afacerilor Străine în ziua de 17 martie 1941, cu numărul 20.004. Dată fiind importanța acestui document, îl reproducem integral:

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE

La nr. 8.913 din 5.II. 1941:

Am onoare a vă aduce la cunoștință că numărul victimelor din partea armatei, rebelilor și populației civile, căzute cu ocazia evenimentelor din 21-23 ianuarie 1941, este următorul:

- Armata: 22 morți și 54 răniți.
 - Rebeli: 41 morți și 43 răniți
 - Populația civilă: 202 morți și 451 răniți
- În totalul populației civile sunt cuprinși și evreii: 151 morți și 60 răniți.

DIN ORDINUL
PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE MINIȘTRI,
General
I. Șteflea

Faptul că este vorba despre o corespondență „secretă” între două instituții centrale ale statului ne îndreptățește să afirmăm că, în sfârșit, ne aflăm în fața cifrelor reale. Ele nu au fost date niciodată publicității. Documentul l-am depistat întâmplător în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Dosare Speciale, vol. 489, fila 94 și vede pentru prima oară lumina tiparului.

Așa vă place istoria?

Istoria parfulumului este istoria societății umane. Parfulumului i s-au atribuit origini divine, de aceea se folosea inițial în temple, unde se ardeau pulberi aromatate și lemn prețios. De aici oamenii l-au „sustras” pentru plăcerile lor. Tara care definește supremația mondială de mai multe secole în această prosperă industrie este Franța. Comitetul

Franțez al Parfulumului, organism care grupează mărcile care au aderat la Sindicatul Franțez al Parfulumeriei, are înregistrate astăzi peste 100 mărci de parfulumuri, aflate pe piețele din lumea întreagă.

ÎN IMPERIUL PARFUMURILOR

MIRCEA REGNEALĂ

Parfulumurile și unguentele au jucat un rol esențial în Egiptul antic, rezumând una dintre multiplele fațete ale acestei civilizații. Arta de a trăi i-a făcut pe egipteni să utilizeze în viața privată parfulumurile. Mirtul și olibanul (rășină plăcut mirositoare), ambra și santalul erau auxiliare obligatorii ale marilor preoți. Se foloseau zilnic, înainte de rugăciuni și gesturi rituale, ca aplicații purificatoare, pentru „a trezi” statuia zeului adormit.

Templele pline de hieroglife ne relevă astăzi secretul fabricării anumitor unguente. Egiptenii sunt primii care folosesc uleiul corporal. Cu ajutorul parfulumurilor ei „îndulceau” atmosfera festivităților. Această pasiune pentru odorizante atinge apogeul sub regina Cleopatra. Nici una dintre

deplasările sale, de exemplu, nu se făcea fără ca pânzele ambarcațiunilor să nu fie parfulumate.

De la Alexandru Macedon și Nero citire

Fiecare ritual avea esența sa specială. Pragul între viață și moarte era și el însoțit de o abundență de parfulumuri, ele ajutându-l pe defunct să treacă în eternitate. În mormintele regale s-au găsit mari cantități de obiecte și soluții solidificate de acest fel. Morții, bărbați și femei, urma să beneficieze de puterea parfulumurilor.

Evreii încep să cunoască și să aprecieze parfulumurile în timpul șederii lor în Egipt. Bi-

blia ne dă multe detalii în acest sens. De altfel, tot din Biblie aflăm câtă onoare i se acorda tămâiei arse în cădelniță.

Materialele utilizate ca parfulumuri aparțineau fie locului (flori și frunze), fie proveneau din Libia, Orientul Apropiat și Arabia (lemn odorizant, ulei de pin, de măsline, mirt etc.).

Sub influența Egiptului, centrele culturale din Mesopotamia, Palmyra și Babilon cunosc o mare dezvoltare. Textele cuneiforme din mileniul III î.Hr. ne vorbesc despre materialele odorizante cele mai utilizate și aplicațiile lor. Se referă cu precădere la activități religioase: lemn odorizant pentru construirea templelor, ofrande aromatate pentru zei (mirt, trestie mirositoare, cedru), pentru tămăduire și fumigații. Combinațiile de

materii prime trebuia să flateze mirosul zeilor, dar și să purifice sanctuarele. Ofrandelor aromatate pentru morți erau un ritual important și în Mesopotamia.

Continuând tradiția Orientului, Grecia va îmbogați mult paleta substanțelor parfumate. Celor cunoscute de egipteni, grecii le adaugă uleiurile parfumate, pe care atletii, poeții și frumoasele ateniene le vor folosi abundant atât pentru delectare, cât și pentru îngrijirea tenului. Parfumurile, mirodeniile, condimentele au jucat un rol considerabil în viața cotidiană religioasă și civilă a grecilor. Magia aromatei exercita asupra acestui rafinat popor o puternică atracție. Se credea că pe această cale se captează atenția zeilor și se poate comunica astfel cu ei. Morții erau puternic parfumați atât pentru igienă, cât și pentru simbolul eternității.

Folosirea parfumurilor avea de asemenea importanța sa și în căsătorie, augmentând plăcerile îndrăgostiților. În viața de toate zilele, bărbații și femeile utilizau din belsug substanțe parfumate atât pentru igienă și toaletă, cât și

pentru pură plăcere înainte și după mese. Esențele cele mai puternice folosite de greci tămâia, mirtul, scorțișoara, nardul, șofranul veneau din Siria, Fenicia, Egipt.

Alexandru Macedon cerea să-i fie parfumate apartamentele. Mirtul și alte esențe ardeau în anticamerele sale și tunicile îi erau impregnate de parfumuri.

Sub influența Greciei și a Orientului, lumea romană nu va întârzia să acorde un loc apreciabil parfumurilor: ritualuri religioase, practici funebre sau obiceiuri cotidiene ale vieții private. Sub Imperiu (27 î.Hr.-453), esențele umpleau circurile. Romanii au dezvoltat consumul și au extins rețelele comerciale orientale cu grecii și egiptenii, care aduceau din India, Africa și Arabia produse parfumate brute. Multe substanțe aromatate aveau pentru romani virtuți medicale. Negustorul de parfum era adesea și farmacist sau medic.

Romanii au venit cu inovații: au produs un număr apreciabil de recipiente de sticlă, înlăturându-le pe cele de argilă, utilizate de greci. În

locurile publice, la mesele festive, parfumurile erau nelipsite. Se parfumau câinii și caii, efluvii aromatate inundau arenele și tuburi speciale de argint revărsau mirosuri extazice peste musafiri, în marile vile romane. La funeraliile Popeei, soția pe care și-a ucis-o (în anul 65), însărcinată fiind, dintr-o singură lovitură cu piciorul, împăratul roman Nero a ars mai multă tămâie decât putea produce Arabia întreagă în zece ani.

Castelele încep să miroasă

Extinderea creștinismului a contribuit la moderarea folosirii parfumurilor atât în viața cotidiană, unde parfumul rima cu frivolitatea, cât și în viața religioasă, în care orice obiect funerar dispăruse. Dacă arta parfumeriei pălește în Occident, ea se menține în Orient, unde arabii o amplifică. Stăpâni ai drumurilor mirodeniilor și ai pulberelor odorizante, ei vor prelua substanțele parfumate și vor folosi în profitul lor anticele locuri de producere a ma-

Percile vechilor egipteni erau impregnate cu parfumuri (monument funerar din Valea regilor, 120 î.Hr.)

Alambicuri și petale de flori la Grasse

Câteva flacoane, în sine opere de artă: din cristal roșu...

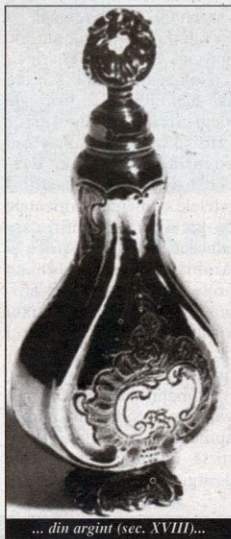
terialelor aromate ale Arabiei și Orientului, menținând totodată rețelele comerciale cu India și China.

Cruciații sunt cei care, prin intermediul Veneției, după redescoperirea acestor arome, vor contribui la reintroducerea lor în Europa, grație multiplelor schimburi comerciale făcute cu Orientul. Ei transmit arta de a purifica și a înfrumuseța corpul prin arome și parfumuri, dar și de a-l curăța cu săpun. Abia după întoarcerea lor, castelele încep să miroasă bine. După o perioadă de austeritate, într-o Europă eminentemente religioasă, războinică și agricolă, parfumul va beneficia de cunoștințele vehiculate de arabi, cercetările alchimiştilor și principiile distilării perfecționate de persani.

Dar abia în secolul al XII-lea, odată cu apariția marilor orașe, cu dezvoltarea schimburilor comerciale și crearea de

universități, a început asimilarea reală a cunoștințelor privind fabricarea de parfumuri.

O parte a societății devine din ce în ce mai interesată de parfum fie din pură seducție, fie ca simplă igienă. Între obiectele și practicile folosite, cităm: perna de trandafiri, mere mirositoare, mătănii mirositoare, blănuri impregnate de efluvii și băi de flori, dar și

... din argint (sec. XVIII)...

pulverizatoare de oțet aromat și casolette cu fumigații, pentru protecția contra maladiilor și miasmelor. Tămâia și smirna vor căpăta un rol exclusiv sacru. În Evul Mediu, se credea că numai miresmele puternice pot combate molimele. Sub regele franc Clovis (465-511), se acopereau dușumelele, în loc de covoare, cu ierburi odorizante și stuf aromatic.

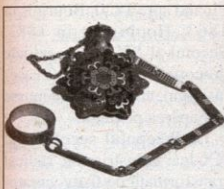
În secolul al XIII-lea, se vând săculeți cu pudre aromate, pre-

cum și păsări modelate din paste odorizante, care se apînd pentru a parfuma aerul. La acestea se adaugă mici fântâni de bronz cu ape parfumate, sfere metalice de dimensiunile unor mere, care ascund substanțe pentru inhalare împotriva epidemiilor.

Două secole mai târziu, doamnele foloseau civeta (extras din secreția moscului, mamifer carnivor înrudit cu veștețuța), moscul și ambra pentru a-și parfuma hainele. Arderea de parfumuri în apartamente devine în veacul al XV-lea o obișnuință. În secolul următor, în casele nobile încep a se parfuma obiectele intime (bijuterii, evantaie, măști de catifea, dar și păsări rare de apartament). Caterina de Medici importă la curtea Franței moda mănșurilor parfumate. „Peaux d'Espagne” rămâne multă vreme în vogă pentru parfumarea dulapurilor cu lenjerie,

... din piatră dură, cu montură și capac din aur...

... din aramă emailată, polieromă,
cu lanț și inel (sec. XIX)...

sertarelor de la birouri etc. Este vorba despre mici bucăți de piele, de regulă albe, care se păstrau mai multe săptămâni într-un amestec de esențe în care se dizolvau câteva grame de rășini odorizante și câteva grame de mosc și civetă. După uscare, pielea era păstrată într-un suport din satin brodat, pentru a nu-și pierde mirosul până la utilizare. Materiile prime folosite (materiale animale, rășini, pulberi, cedru, santal, rozmarin, trandafir, lavandă etc.) provin în marea majoritate din Orient, prin filiera orașelor italiene. Veneția este cea care a monopolizat comerțul de mirodenii și de parfum oriental. De altfel, la Veneția apare în 1555 primul tratat european de parfumerie.

Prețiosul lichid devine obiect al modelor succesive lansate fie de Lorenzo de Medici, fie de Diana de Poitiers. Pasiunea pentru mosc, flori de portocal, migdale amare cucerește înalta societate. Spania dezvoltă gustul pentru pieile parfumate, din care se vor confecționa mănuși.

Pielele de Spania impregnate de miresme călătoresc până în Anglia. Moda italiană introduce mănușa parfumată, modă care va uni mănușarii cu parfumerii. Parfumul, în afara rolului de accesoriu seducător, își păstrează încă

dimensiunea purificatoare: numeroase substanțe odorizante continuă să fie utilizate împotriva epidemiilor.

Încă de la începutul veacului al XVI-lea, tehnologia parfumeriei începe a se perfecționa. Dacă Evul Mediu practica abluțiunea (spălarea rituală, în vederea purificării) și baia, Renașterea, ca urmare a Conciliului celor treizeci, încerca să compenseze lipsa de igienă printr-un recurs excesiv la parfumuri.

Secolul al XVII-lea este cel al parfumurilor puternice,

... creat cu ocazia
Expoziției universale din 1906...

dominate de mosc și civetă. În schimb, următorul va fi, prin reacție, secolul mirosurilor dulci, florale și cu savoare de fruct. Această frenezie de parfumuri depășește rolul de înfrumusețare a corpului; ea cuprinde tot ceea ce intră în universul apropiat al omului (evantai, hârtie de scris, mobile, covoare etc.). Susținută în Franța de Colbert, corporația mănușarii-parfumeri prosperă, fiind concentrată în jurul orașului Grasse, viitor leagăn al parfumeriei europene.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, epocă în care parfumul servește deopotrivă la curățat, împodobit, dar și la seducție și etalarea rangului

social, formulele încep a se difuza după gustul zilei. Toate curțile regale europene apreciază mirosurile dulci, asociate cu flacoane sofisticate. Până în veacul al XIX-lea orice doamnă care se respecta avea propriul parfum.

Ca o consecință a creșterii cererii de parfumuri, își deschid porțile în acest secol și primele firme de profil. Houbigant este prima casă de parfumuri în Franța, simbolul acestei epoci, când trandafirul și măghiranul, micsandra și lămâia luau locul ambrei și moscului. Este momentul în care ia naștere una dintre cele mai celebre compoziții, „Apa de colonie Jean Marie Farina“.

Franta rămâne stăpână

Dacă Revoluția franceză marchează o eclipsă de scurtă durată în istoria parfumeriei, reîntoarcerea la această artă de a trăi coincide cu apariția unei noi clientele: burghezia. La Paris, după 1825, apar afaceri prospere care fac apel la sticla industrială. Odată cu marile tehnici de extracție și prelucrare, se dezvoltă vase întreprinderi. Grasse și Paris, două

... și un altul, parizian, din 1925

Lucrătoare într-un atelier de macerare

GRASSE

Renumit în Evul Mediu pentru calitatea tăbăcăriilor sale, orașul Grasse, oraș sud-vestic al Franței, în Provence, se deschide parfumeriei la începutul secolului al XVIII-lea.

Este epoca în care în Franța se dezvoltă preindustria de lux, capabilă să concureze costisitoarele producții străine. Montpellier, până atunci centrul istoric al parfumeriei franceze, fusese obligat să importe din Italia toate substanțele odorizante, utilizate în laboratoarele farmaciștilor.

Grasse, patria pictorului Jean Fragonard, oraș artizanal și comercial, a fost ales pentru fabricarea de parfumi, ca urmare a microclimatului său excepțional, ce-i permitea să cultive tămâia, portocalul, trandafirul, tuberoza și alte vegetale, întâlnite până atunci numai în Italia de Sud.

La începutul erei industriale, parfumerii din Grasse se văd obligați să-și redefinească profesia: parfumerie fină sau produse de bază. Concurența pariziană îi determină să aleagă producția și comerțul cu materii prime. Spre 1850, mutația este încheiată. Grasse va regrupe de acum înainte, într-un cvasimonopol, producția și controlul comerțului produselor naturale de parfumerie și prelucrarea lor.

Până în 1939, rămâne o adevărată capitală mondială a parfumului. După Al Doilea Război Mondial, orașul intră în declin, ca urmare a pierderii clientelei de dincolo de Ocean.

orașe complementare în domeniul parfumeriei, cunosc o reputație europeană.

Epoca romantică se delectează cu miresme ușoare și decente, în timp ce Restaurația lansează moda parfumurilor florale și dulci. În știința parfumeriei, batista deține un rol din ce în ce mai pronunțat.

Al doilea imperiu (1852-1871), avid de lux, va prefera mirosurile din ce în ce mai tari. Ceea ce nu este numai manifestarea unei noi mode, ci și impunerea primelor realizări ale alchimiei de sinteză. Producătorul de parfumi va putea progresiv să-și imagi-

neze noi forme olfactive, care să nu se mai bazeze numai pe produse naturale.

Inventarea vaporizatorului și difuzarea mărcilor repute, care sunt prezente la Expoziția Universală din 1868, vor contribui la evoluția parfumeriei. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, apar parfumurile voluptuoase, care impun mirosurile de paciulie și heliotrop, de mosc și vanilină.

În paralel, parfumeria începe a se defini ca o industrie de lux și consacră numele marilor case producătoare: Lubin-Lanvin?, din 1798, Guerlain, începând din 1828,

Pinaud spre 1820, Bourjois în 1863, Houbigant în 1882. Secolul al XX-lea va extinde descoperirile chimice. În același timp, noi mărci de renume vor apărea pe piață.

La începutul secolului al XX-lea, industria este radical transformată de Coty, creatorul parfumeriei contemporane. El lansează mărcile „La Rose Jacqueminot” (1904) și „L'Origan” (1905). Este primul care asociază în mod științific miresmele naturale cu aromele artificiale. Va fi urmat de Caron în 1912 și Lancôme în anii '30. Parfumurile din flori și ferigi apar sub numele de „Floramyne”, de la Piver, „Après l'Ondée”, de la Guerlain (1906), „Quelques fleurs” d'Houbigant (1912).

Se impun mari nume pe firmamentul parfumului, a cărui capitală necontestată este Parisul, polul eleganței. Până prin anii 1950, orașul de pe Sena rămâne centrul de necontestat al parfumului mondial, care rimează cu luxul și elita. Creatorii de modă solicită parfum de calitate: Worth, Chanel, apoi Malyneux, Patou și Jeanne Lanvin, Schiaparelli, Weil și Marcel Rochas.

În timpul Primului Război Mondial, marii producători de parfumi întâmpină dificultăți majore în procurarea unor materii prime, precum trandafirul bulgăresc (Bulgaria se afla în tabăra Puterilor Centrale). Drept compensație, are loc o explozie olfactivă generată de nota *chyprée*: „Chypre” de la Coty (1917), „Mitsouko” de la Guerlain (1919), forme olfactive care își urmează evoluția până în zilele noastre.

Alt moment important al dezvoltării parfumului în seco-

lul al XX-lea este dat de anul 1921, când Ernest Beaux, mare parfumer francez, creează „Chanel nr. 5“, prototip al parfumurilor moderne, caracterizat prin folosirea aldehydelor, al cărui prestigiu a rămas intact până astăzi. „Emeraude“ de la Coty (1921), „Nuit de Noël“ de la Caron (1922), „Habanita“ de la Molinard (1924), „Shalimar“ de la Guerlain (1925) se bazează pe chihlimbaruri orientale. După 1930 intră pe piață parfumul de tip „cuir“: „Scandal“ de la Lanvin (1932), „Cuir de Russie“ de la Chanel (1934), în paralel cu cel de tip floral, combinat cu aldehide, destinat seducției: „Je reviens“ de la Worth (1932), „Fleur de rocaile“ de la Caron (1933), „Joy“ de la Patou (1935), „Sortilège“ de la Le Galion (1937).

După privațiunile celui de Al Doilea Război Mondial, înnoirile nu întârzie să apară. Firma „Chypre“ se modernizează și ies pe piață: „Bandit“ de la Piguët (1944), „Femme“ de la Rochas (1944), „Ma Griffe“ de la Carven (1946), „Miss Dior“ de la Dior (1947). Nota florală este regenerată prin „L'Air du Temps“ de la Nina Ricci (1947). Prin anii 1950, parfumeria franceză ajunge la apogeu. Parfumul se „democratizează“, pătrunzând în zonele cele mai de jos ale societății. Femeia stăpânește de acum înainte „gustul“ parfumului, bărbatul îl învață.

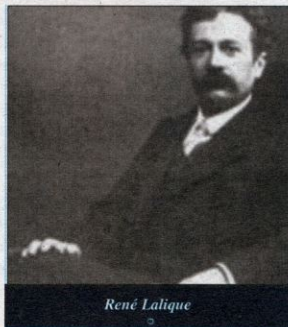
După 1960, parfumeria ia o nouă turnură, datorită utilizării unui compus al metilenei, ajungându-se la efecte surprinzătoare. Noua gamă este inaugurată de „Eau Sauvage“

de la Dior (1966). În același timp, parfumeria masculină își ia zborul: „Vetyver“ de la Carven (1957), „R“ de la Paco Rabanne (1973).

Piața franceză a parfumului se vede concuroasă de autentice creații de peste Ocean, ceea ce-i determină pe creatorii francezi să-și reafirme imaginea de marcă, al cărei prestigiu continuă să

fie recunoscut pe scară mondială.

Particularitatea parfumeriei moderne constă în ruptura cu tradiția, asociind produsele de sinteză cu produsele naturale. Dezvoltarea chimiei odorizante stă la baza modului actual de a gândi parfumul. Parfumeria s-a îmbogățit și a căpătat noi valențe din relația sa cu corpurile odorizante de sinteză. ■

René Lalique

LALIQUE

La începutul secolului al XIX-lea, parfumul nu se prezenta așa cum îl cunoaștem noi astăzi. Esențele erau vândute în fiole, rareori în flacoane prețioase, unicate pe atunci și foarte costisitoare. Cercetările decoratorului francez René Lalique (1860-1945) în domeniul sticlăriei au condus la descoperirea unei tehnici

care i-a permis să realizeze, pe baza unui procedeu mecanic, lucrări de o mare calitate artistică. Diminuând în acest mod costul sticlăriei de lux, el a făcut-o accesibilă și pentru pungile mai modeste.

Industriașul François Coty (1874-1934) este cel care, sedus de aceste creații, îi propune lui René Lalique, în 1903, să-și pună competențele tehnice și talentul de artist în serviciul industriei parfumurilor, pentru a da naștere „unui mare comerț, cum nu s-a mai văzut...“. Astfel, René Lalique creează mai întâi pentru Coty, apoi pentru Roger & Gallet, Forvil, Haubigant, d'Orsary, Worth și mulți alți parfumeri, celebri în anii '20 și '30 flacoane a căror ornamentație evoca mirosurile pe care le adăposteau. Pricerea și inspirația artistului au făcut din aceste flacoane fabricate în serie adevărate opere de artă. Succes care a depășit cu mult așteptările lui Coty.

După Al Doilea Război Mondial, cea mai mare parte dintre parfumerii pentru care René Lalique crease flacoanele nu mai existau. Fiul, Marc, care îi va lua locul, după moartea sa, va lucra numai pentru Casa Nina Ricci. Cea mai cunoscută creație a lui Marc Lalique rămâne flaconul „L'Air du Temps“, ai cărui grațioși porumbei se regăsesc pe toate continentele.

Marie-Claude Lalique, devenită președinta societății fondate de bunicul său, va perpetua tradiția în anii '70 ai veacului trecut.

Eveniment

90 ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Serviciul Istoric al Armatei, Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istoric-„General Radu Rosetti” din Pitești, Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, Episcopia Argeșului și Muscelului, Batalionul 30 Vânători de Munte „Dragoslavele” Câmpulung Muscel, Muzeul Județean Argeș și Muzeul Municipal Câmpulung Muscel au organizat, în zilele de 12-13 august 2006, în contextul evocării evenimentelor din august 1916, o călătorie documentară și vizitarea câmpului de bătălie de pe culoarul Rucăr-Bran.

Au fost comemorate luptele purtate de Divizia 3 Infanterie Argeș în culoarul Rucăr-Bran, săvârșindu-se o slujbă religioasă de pomenire a lt.col. Poenaru Bordea, primul ofițer român căzut în Războiul pentru Întregirea Neamului.

Operațiunile militare în zona Bran-Rucăr-Câmpulung s-au desfășurat în două faze. Inițial, luptele s-au purtat în trecătoarea Bran-Câmpulung, trupele române încercând să stăvilească înaintarea trupelor Puterilor Centrale pe aliniamente succesive, Rucăr-Dragoslavele-Nămăești, reușind să evite cucerirea de către inamic a orașului Câmpulung, închizând astfel poarta de invazie spre Câmpia Română.

În faza a doua a operațiunilor militare, o nouă ofensivă a trupelor germano-austro-ungare a fost stăvilită printr-o rezistență eroică, în fața orașului Câmpulung. Situația nefavorabilă de pe alte teatre de operații a silit factorii de decizie de la București să retragă cele două divizii spre Târgoviște, spre a evita în-cercuirea.

În programul călătoriei documentare a fost cuprinsă și vizitarea Mausoleului de la Ma-

teiaș (în imagine) ridicat în amintirea ostașilor români căzuți în luptele de pe muntele cu același nume, în Primul Război Mondial.

Adoua zi, 13 august, organizatorii au programat o dezbatere despre împrejurările intrării României în război și participarea armatei române în campania din 1916. Discuțiile au fost structurate pe două capitole – *România în anii neutralității (1914-1916)* și *Acțiuni militare ale Armatei Române în anul 1916* – punându-se în discuție contextul internațional al izbucnirii Primului Război Mondial; poziția politico-militară a României în momentul declanșării războiului; măsurile adoptate de guvern; avantajele și dezavantajele statutului de țară neutră; acțiunea diplomatică a guvernului în perioada neutralității; negocierea și semnarea Tratatului de alianță cu Antanta și a Convenției militare.

Partea a doua a discuțiilor a pus în evidență nivelul de pregătire și dotare al armatei române la 14/27 august 1916; concepția strategică a Marelui Stat Major; primele acțiuni militare și principalele bătălii ale campaniei din 1916. ■

Irina ȚĂRANU

GERAR

5

1757. Ludovic XV părăsește castelul de la Versailles. Robert François Damiens, un dezechilibrat mintal, fost soldat, fostă slugă la iezuiți, acum fără slujbă, se apropie și îl înjunghie, dar lovitura nu îi este fatală monarhului. Două luni mai târziu, la 28 martie, tentativa de regicid este pedepsită prin uciderea lui Damiens în Place de Grève. Orice încercare de a pune în seama iezuiților atentatului, pe motive politice, eșuează.

6

1929. Pentru a ține piept unei crize interne cvasipermanente, de fapt, pentru a salva statul de la prăbușire, regele Alexandru I al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor modifică numele țării, suspendă Constituția, dizolvă Parlamentul și își asumă puterea deplină. Din acel moment, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor se va numi Iugoslavia. Alexandru, care după vârsta majoratului nu a cunoscut decât războiul și înfruntările politice, are nevoie de confortul căminului familial. În urmă cu opt ani, s-a căsătorit cu prințesa Maria de Hohenzollern-Sigmaringen, a doua fiică a reginei Maria a României, „Mignon”, cum era cunoscută, pentru că se născuse la Gotha, tocmai când mama ei asista la reprezentarea operei omonime a lui Ambroise Thomas. Familia regală are doi băieței superbi: Petru, de șase ani, Tomislav, de un an, iar al treilea, Andrei, este pe drum.

9

1946. Generalul Cortlandt Van R. Schuyler, delegatul american în Comisia Aliată de Control în România la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial, își notează în jurnal, în această zi de miercuri, impresiile despre vizita ambasadorului Averel Harriman și a fiicei acestuia la București. Cei doi și-au făcut timp să ia parte la viața mondenă a orașului. Sâmbătă au participat la un dineu, unde – între ofițerii din statul major al lui Schuyler, împreună cu prietenele lor – cei doi, tată și fiică, au rămas până la ora 3.00 noaptea; duminică la un cocktail dansant, oferit de dl și dna Georgescu, director local al Societății petroliere Româno-Americană, luni la o petrecere dată de Max Aușnit, iar în cursul serii au vizitat vreo două dintre cele mai renumite localuri de noapte din oraș. Se pare că le-a plăcut grozav, scrie Schuyler, viața din București, „dar mi-e teamă că ambasadorul a plecat cu o părere cu totul deformată despre voioșia, frivolitatea și traiul luxos al înaltei societăți românești”.

17

1955. Primul submarin atomic din lume, *Nautilus*, părăsește în această zi de luni cheiul portului Groton (Connecticut), pentru probe pe mare, care vor dura o săptămână. La bord se află 12 ofițeri și 85 membri ai echipajului, 64 de tehnicieni, între care contraamiralul Rickover, reprezentând Comisia pentru energie atomică. Sirenele șantierelor navale și ale navelor din proximitate salută plecarea lui *Nautilus*, în vreme ce avioane și elicoptere ale marinei evoluează pe cerul de deasupra. Nave de coastă au ordin să tragă în orice bastiment care ar încerca să se apropie prea mult de submarin. *Skylark*, un remorcher al marinei americane, pus la dispoziția ziaristilor și fotografilor, trece de două ori prin fața lui și asistența este martoră că *Nautilus* nu face aproape deloc zgomot.

27

1837. Poetul rus Aleksandr Sergheevici Pușkin se scoală bine dispus la ora 8 dimineața. După ceai, scrie și își ia masa, ca de obicei, la ora 11. Apoi cere să i se aducă mantoul. Aflat deja în pragul ușii, se răzgândește, se întoarce din drum și poruncește să i se ducă haina în birou. Face un pas înainte și trece din nou pragul casei. Pentru ruși acesta este un semn rău. Poetul, el însuși foarte superstițios, știe că în simbolistica țării sale pragul ușii reprezintă o graniță imaginară între viață și moarte. În acea după-amiază la Sankt Petersburg pare primăvară. Dar Pușkin merge de-a lungul râului Moika și îl pătrunde frigul. Este ziua duelului cu d'Anthes, cel cu care îl înșelase soția. Târziu după-amiază, după ce au discutat condițiile duelului, pe care le-au stabilit în scris, cei doi se înfruntă cu armele la periferia orașului. Pușkin va muri a doua zi, locul fiind până astăzi motiv de pelerinaj pentru admiratorii lui.

Diba, cale sigură de smulgere a informațiilor

Tarina care a patronat asemenea mijloace de tortură

TORTURA ÎN TIMPUL ECATERINEI A II-A

VITALIE BUZU

De 3.000 ani tortura reprezintă o metodă eficientă de obținere a informațiilor, fiind folosită atât de instituțiile represive ale statului, cât și de persoane particulare. Izvoarele istorice ne confirmă vechimea acestei practici, dar și mijloacele diversificate inventate de om: flagelarea, cărbunii încinși, cizma spaniolă, proba apei, spânzurarea de mâini sau de picioare etc.

Spânzurarea de mâini, cunoscută în Occident drept „stappado“, era folosită în aproape toate țările. În 1584, juristul Paulus Grillandus identifica cinci trepte ale acestei torturi, descriind-o pe fiecare.

În Rusia, acest tip de tortură se numea „diba“ și a cunoscut o reglementare în scris. Prezentăm, mai jos, un regulament de tortură pentru cei bănuți de nelegiuiri, elaborat la cererea Ecaterinei a II-a (1762-1796). Textul a fost publicat pentru prima oară într-o revistă de istorie rusească, în anul 1873.

Pentru torturarea celor bănuți de crime, se folosește camera de tortură. La tortură asistă judecători și secretari, iar pentru înregistrarea mărturisirilor, sunt prezenți grefieri. În virtutea decretului din anul 1742, se prevede ca mărturisirile, luate în timpul torturilor, să fie întărite de judecători, înaintea ca aceștia să părăsească încăperea.

În camera de tortură se ridică o dibă, alcătuită din trei stâlpi: doi stâlpi sunt așezați vertical, iar al treilea este pus transversal.

În ziua în care este stabilită tortura, călăul se va prezenta cu instrumentele sale, care sunt: un hamut din lână, la care se adaugă o funie lungă, bice și curele, cu care sunt legate picioarele celui torturat.

După sosirea judecătorilor în camera de tortură, se stabilesc întrebările ce vor fi puse, este adus învinuitul și predat de temnicer călăului. Acesta trece funia peste stâlpul transversal, întoarce mâinile inculpatului la spate și i le trece prin hamut, după care

ajutoarele călăului îl ridică astfel, încât cel torturat să nu atingă pământul și să atârne pe mâinile întoarse la spate. După aceasta, i se leagă picioarele cu o curea și sunt prinse de un stâlp, aflat în fața dibeii. Întins în acest fel, inculpatul este bătut cu biciul și întrebat despre toate nelegiuirile săvârșite. Toate mărturișirile vor fi consemnate.

Dacă cel torturat refuză să-și recunoască crimele, deși dovezile anchetei demonstrează acest lucru, atunci, pentru aflarea adevărului, se vor folosi și alte metode:

1) menghină, cu șuruburi, în care vor fi așezate: sus cele două degete mari de la mâini, iar jos două degete de la picioarele criminalului. Călăul va înșuruba chingile până când torturatul își va recunoaște vina sau nu se vor mai putea strânge degetele, iar șurubul nu va mai funcționa;

2) i se prinde capul cu funia și se bagă un căluș în gură, după care este tuns chel și se toarnă apă rece pe cap, picătură cu picătură; ceea ce îl aduce într-o stare extremă de epuizare;

3) în timpul torturii, dacă inculpatul continuă să-și nege crimele, atunci, pentru aflarea adevărului, când este atârnat de dibă, se așază între picioare, pe curea, o bârnă. Călăul se va

așeza pe bârnă, pentru a spori durerea celui torturat... Dacă el continuă să-și nege faptele, este dat jos de pe dibă, i se îndreaptă mâinile și din nou este atârnat de dibă, pentru că durerea este și mai mare în acest moment.

Tortura este permisă de lege doar de trei ori. Dar, dacă inculpatul își schimbă mărturia la a doua sau a treia tortură, atunci acestea vor continua, până când mărturia se va menține aceeași, la trei torturi consecutive.

După aceasta trebuie să treacă prin proba focului, după cum urmează: călăul îi desface picioarele legate de stâlp, îl întinde și îi trece pe spate o mătură aprinsă. În funcție de caz, se vor folosi trei mături sau mai multe.

Când tortura se încheie și criminalul urmează să fie trimis la ocnă, călăul îi smulge nările cu un clește special. Cei condamnați la moarte, până la stabilirea datei execuției, de asemenea, vor fi trimiși la ocnă, fără nări. În plus, ei sunt însemnați pe frunte și obraji (de exemplu: cuvântul „hot”). Însemnele sunt făcute cu peceti speciale, care au cuvintele formate din ace. După ce va „ștampila” fruntea și obraji, călăul va freca locurile respective cu praf de pușcă, ceea ce va permite citirea cuvintelor. ■

Clio anunță

REUNIUNE A STUDENȚILOR BASARABENI

Clubul Studenților Basarabeni și Bucovineni „Ștefan cel Mare și Sfânt” din cadrul Ligii Studenților din Galați, Asociația Studenților Europeni – AEGEE din Cahul și Liga Tinerilor Români de Pretutindeni au organizat Simpozionul „Basarabia – realități și perspective europene”, ce s-a desfășurat în zilele de 7-9 aprilie 2006, în cadrul Euroregiunii „Dunărea de Jos”.

Au participat profesori din ambele centre universitare, Galați și Cahul, reprezentanți ai unor instituții și fundații culturale, presa locală, inclusiv de la București și Chișinău, șapte centre universitare din România. Reuniunea și-a propus stabilirea unor contacte în perspectiva colaborării la nivel neguvernamental și între instituțiile academice de pe ambele maluri ale Prutului.

La Cahul s-a discutat despre societatea civilă din Republica Moldova și Româ-

nia și au fost lansate propuneri de proiecte comune în domeniul educațional și cultural.

La Galați a avut loc o dezbatere cu temă istorică, la care au participat studenți români de pe ambele maluri, inclusiv studenți de la Facultatea de Istorie, care au analizat evenimentele din secolul al XX-lea și repercusiunile lor asupra societății românești. În cadrul acestor dezbateri studenții au convenit că în manualele de istoria românilor este necesară o abordare mai amplă a istoriei Basarabiei.

Acțiunea a fost posibilă datorită sprijinului substanțial al Consiliului Mondial Român, al Universităților de Stat din Galați și Cahul, Consiliului Raional Cahul și Casei de Cultură a Studenților din Galați. ■

Doina DIMCEA

DIPLOMAȚII ROMÂNI REAȚIONEAZĂ

Iată noi informații schimbate între diplomații români imediat după instalarea guvernului condus de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945. Ele se află în fondul Brutus Coste, la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, și le putem prezenta cititorilor noștri grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU. Sunt telegrame expediate de Alexandru Cretzianu, aflat încă în post la Ankara.

Personal descifr[at] C[retzianu] cu rugămintea de a se comunica și la B[erna] d-lui Anastasiu:

În ipoteza pe care o prevăd iminentă a necesității de a-mi clarifica pozițiunea față de actualul guvern voi începe mâine sondaj pe lângă guvernul turc și ambasadorii Marii Britanii și Statelor Unite, arătând că deși am păstrat un contact administrativ cu Min[isterul] Af[acerilor] Străine, totuși nu pot recunoaște actualul guvern ca un guvern legal.

Motivele principale care mă determină la acest lucru sunt:

1) Faptul că guvernul Rădescu a fost demis în urma unui ultimatum al lui Vichinski [Vichinski]

2) Faptul că voința M.S. Regelui a fost constrânsă prin forță, iar guvernul Groza a fost constituit sub presiunea directă a unui reprezentant al guvernului sovietic

3) Faptul că Vischinski a participat la o ședință a Consiliului de Miniștri și că a făcut declarațiuni din care reiese clar că guvernul Groza nu este decât un instrument al unei puteri străine

4) Faptul că administrația Groza este considerată cel puțin de una din principalele națiuni unite ca un guvern de minoritate.

Voiu cere guvernului turc să admită punctul meu de vedere cel puțin până ce va exista un guvern român a cărui legalitate să fie recunoscută de toate marile puteri aliate. În împrejurările actuale, când guvernul turc se simte el însuși amenințat de U.R.S.S., mă tem însă că va evita un gest care ar putea fi socotit inamic.

Sunt totuși hotărât a încerca imediat această acțiune. Chiar în ipoteza în care aș fi silit a părăsi Legațiunea, sunt decis a păstra arhiva politică confidențială trimisă de la Minister, precum și administrația fondurilor constituite de B.N.R. pentru apărarea intereselor țării.

Vă voiu ține în curent. Până atunci aștept de urgență lămuriri asupra punctului dv. de

vedere. În același timp, rog a mă informa dacă dispuneți și dv. de fonduri speciale și în ce sumă.

610 – 23.III.45 sos. 24.III.45

Descifr[at] C[retzianu]

Am telegrafiat lui Duca rugând să nu se dea urmare la nicio cerere agrement sau la transferarea personal, inclusiv persoana lui, fără a se fi sfătuit în prealabil cu mine.

Nu i-am putut spune mai mult neavând chei speciale cu dânsul. Dacă aveți un mijloc sigur de a comunica cu Duca, rog a-l ține în curent cu cele cuprinse în telegramele mele precedente.

561 – 24.III sos. D. 26.III.45

Descifr[at] C[retzianu]

Am primit telegramele dv. 355 și 362.

I. Sunt de acord să-l sesizați pe Krupenski în mod exclusiv personal și confidențial, atrăgându-i atențiunea asupra necesității unei discrețiuni absolute pentru moment, arătându-i că oficialitatea și presa spaniolă ar putea exploata această chestiune paralel cu propaganda hitleristă. Krupenski trebuie deocamdată să se ferească de un act care să constituie o recunoaștere legală a stării de fapt din România. Numai în cazul când ar fi rechemat sau i s-ar da ordinul să ceară acreditarea unui nou ministru, va preciza poziția sa guvernului spaniol. În general, rugați-l din partea mea să nu ia nicio hotărâre fără a mă fi consultat și pe mine, prin mijlocirea dvs.

II. După lungă chibzuință, sunt de acord a încerca să facem apel și la Grigore Gafencu. I-am telegrafiat direct și l-am autorizat pe Anastasiu să-i comunice confidențial ceea ce i-am transmis prin mijlocirea dv. Sper că ați comunicat lui Anastasiu telegrama mea din 8 martie. Îl puteți deci autoriza să o comunice strict confidențial dlui Grigore Gafencu.

A. 620 – 27.III sos. 28.III ■

Așa vă place istoria?

În Spania, banditismul se pierde în ceața istoriei, având rădăcini adânci și ascunse. În vechime, trebuie precizat, cuvântul „bandit” nu avea semnificația de astăzi, îi desemna doar pe cei care făceau parte dintr-o „bandă”, respectiv dintr-un partid. „Bandiții” reprezentau protestul armat împotriva puterii centrale. Cu toții strigau: „Jos cu guvernele rele!”. Mai târziu, cuvântul a degenerat și a rămas sinonim cu cel de hoț, din cauza exceselor comise.

Juan Sala Serrallonga, portret imaginar

SPANIA BANDIȚILOR CELEBRI

ANA VĂDEANU

Chiar dacă unii istorici consemnează prezența bandiților încă în timpul dominației romane, în primul secol după Cristos, secolul al XVI-lea a reprezentat perioada lor de maximă ascensiune. În timpul domniei lui Filip II (1556-1598), pe fundalul unei asemenea proliferări a picarescului, s-a ajuns chiar la denumirea unei întregi lumi ca Regat al Vagabonzilor. Acestora le aparțineau Frații din Ordinul călugăresc Ca-

mândula, care, sub haina peleurinilor, exploatau sentimentul religios al concetățenilor. Alături de ei, se numărau și Evlavioșii din Munții Cabrilla care, adăpostindu-se în așezări muntoase și cum ar fi fost o comunitate de anahoreți, au pus în practică un original sistem de furt. Arătând o mare cucernicie și blândețe, ei luau de la drumeții jumătate din banii pe care îi găseau asupra acestora, în timp ce, cu bună-tate evanghelică, îi convingeau

că era o sănătoasă practică creștinească să-și împartă bușurile cu cei... nevoiași.

Începuturile Jandarmeriei

Într-un asemenea context, n-a întârziat să apară și forța care să li se opună: frățiile. Încă din anul 1252, regatele Navarra și Aragon au instituit o Congregație a așezărilor limitrofe pentru a combate „o

plagă împotriva comerțului public, ce comite atacuri și ia ostatici în ținuturile vecine, consecință a războaielor trecute". Unul dintre articolele regulamentului prevedea că, dacă un membru al confreriei descoperă un hoț în timp ce fură, trebuie să-l prindă și să-l pedepsească, fără a mai aștepta alt ordin. Cei prinși erau executați cu săgeți trase din arcuri, spânzurați de pomii cei mai apropiați sau în locuri special amenajate. Leșurile le erau lăsate pe loc, pentru a servi drept exemplu.

În ultimii ani ai secolului al XVI-lea și primii din secolul al XVII-lea, Catalonia a fost zguduită de luptele dintre două bande, *Narros* și *Cadells*, cu un caracter exclusiv politic. Unii susțin că familia Cadell îi apăra pe săteni, în timp ce Narro pe nobili. Mai târziu, Cadellii au devenit partizani ai monarhiei spaniole, în timp ce familia Narro ai celei franceze.

Mult mai apropiată de adevăr ar fi o altă versiune: membrii familiei Cadell reprezentau absolutismul despotice al nobilimii catalane, iar membrii Narro interesele satului. În această luptă a intervenit și fenomenul banditismului, la umbra căruia s-au putut mișca mulți jefuitori și criminali.

În paralel cu asemenea organizații, s-au format și alte corpuri, limitate regional, dedicate apărării și siguranței publice. La 28 martie 1844, don Francisco Javier Girón, duce de Ahumada, a prezentat

General-locotenent Francisco Javier Girón, duce de Ahumada, organizator și prim-inspector al Jandarmeriei din Spania

guvernului proiectul de creare a Jandarmeriei (*Guardia Civil*), decretul de organizare fiind semnat la 12 aprilie același an de regina Isabel II (1833-1868). De la început, Jandarmeria a avut caracter de poliție socială, preluând de la armată sarcina de a-i urmări pe răufăcători, fără a interveni contra răscloalelor și tulburărilor populare.

Printre cei mai faimoși conducători ai grupării Narros s-au numărat Roque Guinart și Juan Sala, numit Serrallonga.

Roque Guinart, născut la 18 decembrie 1582, a fost un personaj cunoscut al timpului. Casa lui încă se mai păstrează în satul Orista (Viçh). Înalt, subțire, cu o barbă scurtă, roșcată, Roque era adeptul eleganței vestimentare. Purta centuri din antilopă și catifea, cu cataramă prețioasă, și își decora pălăria cu pene colorate, iar hainele îi erau îm-

podobite cu aur și argint. O știre interesantă ne dă Cervantes, când relatează ce i s-a întâmplat lui Don Quijote în drum spre Barcelona. În cele trei zile și trei nopți petrecute de personaj alături de Roque Guinart, a putut să vadă în ce fel banditul a luat cu asalt o caravană, în care se aflau doi căpitani ai infanteriei regale ce mergeau în Sicilia; dar și cum a jefuit doi pelerini ce se îndreptau spre Roma sau pe doña Guiomar de Quiñonas, soția regentului vicariatului din Neapole. A strâns din aceea pradă 900 de escudos și 60 de reali.

Neînțelegerile politice și poate alte motive ascunse l-au determinat pe Roque să se ridice împotriva nobilimii catalane. La 30 iunie 1611, guvernatorul regiunii i-a cerut, pentru a fi iertat de vina rebeliunii, să se înroleze în detașamentele detașate în Italia. A părăsit atunci regatul spaniol. Odată cu îndepărtarea lui Roque Guinart, funcția de șef al familiei Narros a fost preluată de Juan Sala y Serrallonga care, cu timpul, avea să devină un adevărat erou popular.

Trăind în afara legii

Până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, mai exact, până în 1868, când trecuseră aproape 250 ani de la moartea sa pe eșafod, despre Serrallonga s-au scris romane, drame, romanețe, dar s-a știut destul de

puțin cu rigoare istorică. Era foarte cunoscut datorită versiunii scenice a isprăvilor sale *Catalanul Serrallonga și bande din Barcelona*, scrisă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, de trei autori celebri: Francisco de Rojas, Luis Vélez de Guevara și Antonio Coello.

Numele lui Serrallonga depășise frontierele regiunii. Cel care avea să o dovedească a fost catalanul Juan Cortada care, întâmplător, a găsit documentele procesului intentat banditului. După propriile-i mărturisiri, într-o zi a anului 1840, plimbându-se pe o stradă din Barcelona, a văzut că, în curtea unei mari clădiri, se ridicau flăcări înalte, alimentate de câțiva oameni cu teancuri de hârtii vechi. Din curiozitate s-a apropiat și, în mijlocul vâlvății, a observat un pachet gros încă neatins de foc, legat în pergament, pe care scria Serrallonga. A tras repede teancul și a constatat,

surprins și emoționat, că era vorba despre ceva valoros: originalul în latină și catalană al procesului instruit de judecătorul Curtii Regale, don Pablo Guiamet, împotriva celebrului Juan Sala y Serrallonga, în virtutea căruia a fost condamnat la moarte și executat la Barcelona.

În 1868, Juan Cortada a publicat extrasele care i s-au părut cele mai interesante, după care a dăruit dosarul scriitorului și istoricului catalan Victor Balaguer. Astăzi documentele se păstrează în Biblioteca-Muzeu Balaguer din Villanova i la Geltrú. Din această neașteptată bază documentară, reiese că Juan Sala y Serrallonga ar fi comis primele furtișaguri prin 1622, adică la vârsta de 28 de ani și la patru ani după căsătorie.

În declarația făcută în fața judecătorului Guiamet, care proceda în numele viceregului duce de Cardona, Serrallonga explică cum și de ce le-a

comis. Într-o zi a lunii martie 1622 își ara pământul, când a apărut un anume Miguel Pandis, care i-a spus că a furat niște cape. Serrallonga s-a oferit să i le ascundă. Cum după opt zile a aflat că Pandis murise, și-a însușit hainele. A făcut însă imprudența de a povesti cele întâmplate unui prieten, Miguel Barfull, care l-a denunțat. Știindu-se urmărit, Serrallonga s-a ascuns, dar l-a căutat și l-a ucis pe denunțător.

Începea viața în afara legii. S-a văzut obligat să trăiască prădând prin sate. Uneori, și-a permis îndrăzneala de a petrece scurte perioade în propria casă din Querós, ducând astfel o dublă existență: de hoț și țăran pașnic. L-au ocrotit poate teama pe care o trezea consătenilor, poate lipsa de supraveghere. Căci, în acea vreme, vice-regele don Juan Sentis, episcop de Barcelona, recent numit de către regele Filip IV

Primele uniforme ale Jândarmeriei

(1621-1665), a încercat, în zadar, să urmărească și să destrame numeroasele bande de tâlhari care, din zi în zi, făceau mai nesigure drumurile. Gospodăriile păreau lăsate la cheremul atacurilor, adesea sângeroase, dar aproape întotdeauna rămase nepedepsite. Cea mai de temut era banda fraților Margarit, stăpână pe ținuturile din Vallés.

❶ moarte care pecetluiește taine

În acea vreme, Serrallonga nu era decât unul dintre numeroșii delincvenți. Încetul cu încetul a devenit cunoscut, formându-și propria bandă. La 1 aprilie 1620, cel mai mare fiu al regelui Filip al III-lea, viitorul Filip al IV-lea sosea la Barcelona pentru a propune Cortesurilor măsuri radicale împotriva banditismului (prin tre care, dărrămarea caselor din Querós, „drept pedeapsă pentru vecini și locuitori“, deoarece locul era considerat „inexpugnabil pentru Serrallonga și adepții săi“).

Problema banditismului a trecut în Consiliul de Război al monarhiei, care a dezbătut-o într-una dintre ședințe, hotărând intensificarea persecuțiilor. În fața noilor măsuri, Serrallonga a decis să se retragă în Franța, pe calea mării. Parohul Castañadell i-a înmănat o scrisoare adresată seniorului de Viver, iar în călătorie, Serrallonga a fost însoțit de un călugăr.

Don Alonso de Aragon, conte de Ribagorça
(gravură din 1858)

De ce, în atâtea ocazii, atât în Franța, cât și în Spania, clerul și nobilimea pirineică l-au ocrotit pe bandit? Una dintre explicații ar fi că banditismul favoriza o idee politică, al cărei instrument orb și inconștient era Serrallonga. Don Juan Reglá credea că „era vorba despre o amenințare a monarhiei franceze, interesată în menținerea unei agitații permanente în ținuturile de frontieră“ și, pe de altă parte, despre „pretențiile mănăstirilor care făcuseră parte din dioceza Narbona“.

Serrallonga s-a întors în Catalonia în octombrie 1627. Seniorul de Viver îi încredințase scrisori pentru prietenii săi din Spania. Sosea tocmai în momentul în care banda fraților Margarit fusese dezorganizată. Unii membrii erau morți, alții, prinși. Serrallonga i-a strâns pe supraviețuitori, proclamându-se șef absolut. Începea o lungă

perioadă de jafuri și crime pe meleaguri catalane.

Grosolanul țaran din Montseny, care nu știa nici să citească și nici să scrie, devenise coșmarul înalților funcționari regali. Împotriva lui, fără șansă de izbândă, au luptat doi generali plini de lauri și ducele de Feria, iar, mai târziu, chiar fratele regelui, ducele de Cardona (7 noiembrie 1630).

Așa cum se întâmplase de multe ori, și în 1631 Serrallonga și banda lui au reușit să treacă frontiera franceză. Dar, de această dată, nu a mai găsit siguranța și adăpostul de altădată. În primele zile ale lui noiembrie 1631 au fost prinși cinci dintre cei mai buni oameni ai săi. Vestea a ajuns repede la urechile lui Serrallonga, care a primit adăpost în casa aceluiași senior de Viver.

Începea decăderea. Cu fiecare zi, mijloacele puse în joc pentru a-l urmări sporeau. A crescut și prețul pus pe capul său, viu sau mort.

Reunit la Madrid, la 28 ianuarie 1633, Consiliul Aragonului a insistat, în fața regelui, asupra necesității trimeriei de „comisari pentru urmărirea lui Serrallonga“. Cercul se strângea. Până la urmă a apărut și un trădător: Agustí, a cărui mamă îi ajuta pe bandiți, ascunzând obiectele furate.

Serrallonga a fost prins la 31 octombrie 1633 și dus la Barcelona. Procesul, instruit de judecătorul Pablo Guimet, a început imediat. Marți, 15 noiembrie, Serrallonga a

În general, toți bandiții spanioli, ca, de altfel, și ai altor state, au fost atrași de îmbrăcămintea elegantă. În legătură cu acest aspect, călătorul englez George Borrow scria, în 1837, în curioasa și interesanta sa carte *Biblia în Spania*: „Nu există în lume oameni mai vanitoși decât hoții, nici mai dornici de a atrage atenția prin aparența lor fastuoasă. În vremuri trecute, celebrul Sheppard se distra purtând o haină din catifea de Genova și când apărea în public purta la șold o spadă cu garnituri de argint. Vaux și Hayward, eroi mai moderni, erau bărbații cei mai bine îmbrăcați în Pavé din Londra. Mulți bandiți italieni se dichiseau cu multă splendoare și chiar hoții țigani simt încântarea pe care o dă îmbrăcămintea elegantă. Boneta lui Haram Pașa, șeful partidei de țigani canibali de la finele secolului al XVIII-lea, era împodobită cu aur și bijuterii evaluate la 4.000 de guldeni.”

F. Hernandez Girbal,

Bandidos celebres españoles (en la historia y en la leyenda)

compărut pentru declarații: o nesfârșită relatare de jafuri, ucideri, atacuri și sechestrări. A fost condamnat la moarte. I s-a cerut să ofere numele celor de la care a primit ajutor, dar a refuzat. Tortura i-a descleștat buzele. Enumerarea l-a uluit pe judecător: printre ei se aflau intimi ai Inchiziției, primari, moșieri bogați, călugări, sacerdoți...

De fapt, ce reprezenta acel om? Ce se mai afla încă în spatele lui? Din câte se cunoaște până astăzi, se presupune că investigația s-a oprit aici. Nu s-a mai întreprins nimic pentru a se afla adevărul, existând chiar dorința să fie cât mai repede îngropat cazul.

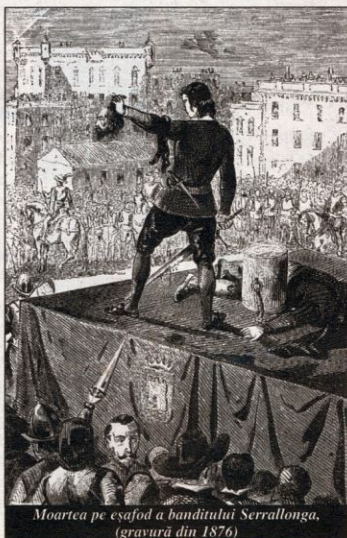
După o minuțioasă examinare și cu toate că beneficia de perspectiva celor două secole scurse, don Juan Cortada, norocosul descoperitor al documentelor procesului, a rămas la fel de nelămurit. Alături de el, și alți istorici... Studiul amă-

nunțat al actelor, în care se aflau destule abateri de la instrucția judiciară, care nu se întâlnesc în alte procese ale epocii, l-a făcut pe Cortada să conchidă: „Se poate spune că Tribunalul nu s-a distins prin aplomb și imparțialitate în

rezolvarea cazului; iar aceste circumstanțe influențează mult în a ne face să credem că banditismul lui Serrallonga a avut o importanță mult mai mare decât se pare la prima vedere și că s-a încercat să se scape repede de Serrallonga,

fie pentru a evita relevarea unor legături riscante cu persoane importante, fie pentru a nu apărea intervenții de salvare a lui. Moartea lui Serrallonga pecetluia mari taine.”

Era 8 ianuarie 1634. Înainte de a fi condus la eșafod, Serrallonga a fost biciuit cu o sută de lovituri și i s-au tăiat urechile. Cadavrul a fost tăiat în bucăți, iar capul a fost expus, ca pildă, într-unul dintre turnurile din San Antonio. Șase zile mai târziu, la 14 ianuarie, viceregele Cataloniei, ducele de Cardona, a comunicat, în mod oficial, regelui Filip IV prinderea și executarea lui Juan Sala Serrallonga. ■

Moartea pe eșafod a banditului Serrallonga.
(gravură din 1876)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Henri Michel – AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL**
Editura Corint, București,
2006, 134 pp.

● **REVISTA TEOLOGICĂ**
– Publicație Oficială a
Mitropoliei Ardealului, Serie
Nouă, Anul XVI (88), iulie-
septembrie 2006
Editura Andreiana, Sibiu,
2006, 262 pp.

● **Aurel V. David – STUDII
DE ISTORIE A ÎNĂLTĂRII
ȘI DECLINULUI NAȚIEI
ROMÂNE**
Editura Dacoromână TDC,
București, 2006, 676 pp.

● **Lavinia Betea – LU-
CRETIU PĂTRĂȘCANU,
MOARTEA UNUI LIDER
COMUNIST, ediția a II-a
adăugită**
Editura Curtea Veche,
București, 2006, 499 pp.

● **Grigore Gafencu – JUR-
NAL, vol. I (București, 1 iunie
1940-Moscova, 31 august 1941)**
Editura Pro Historia,
București, 2006, 284 pp.

● **O ISTORIE A ROMÂ-
NILOR DE PRETUTIN-
DENI, VOL. III, CRESTO-
MATIE PRIVIND ROMÂ-
NII DIN COMUNITĂȚILE
ISTORICE DIN JURUL
ȚĂRII**
Liga Culturală pentru Uni-
tatea Românilor de pretutindeni,
2005, 354 pp.

● **Arhim. Veniamin Micle –
GENEALOGIA FAMILIEI
MICLE**
Sfânta Mănăstire Bistrița,
Eparhia Râmnicului, 2006, 330
pp.

● **Gheorghe Stănescu –
ISTORIA MĂNĂSTIRII SĂ-
RINDAR DIN BUCUREȘTI**
Editura Printeuro, Ploiești,
2006, 155 pp.

● **Mioara și Ion Porojan –
OBSESIE ȘI ADEVĂR.
DIPLOMAȚI ROMÂNI LA
MOSCOVA (1962-1975)**
Editura SemnE '94,
București, 2006, 297 pp.

● **ORGANIZAREA IN-
STITUȚIONALĂ A MINIS-
TERULUI AFACERILOR
EXTERNE. ACTE ȘI DOCU-
MENTE, VOL. II, 1920-1947**
Fundația Europeană Titu-
lescu, București, 2006, 581 pp.

● **Ioan Glodariu, Vasile
Moga – CETATEA DACICĂ
DE LA CĂPĂLNA**
Editura „Altip”, Alba Iulia,
2006, 255 pp.

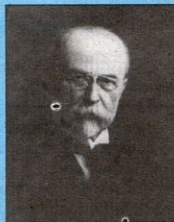

● **Direcția Județeană pen-
tru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Alba,
Muzeul Național al Unirii Alba
Iulia – BISERICI ROMÂ-
NEȘTI DE ZID DIN JUDE-
ȚUL ALBA, VOL. I, PRO-
TOPIATUL ORTODOX
SEBES**
Editura Altip, Alba Iulia,
2005, 234 pp.

Precursori ai Uniunii Europene

În 1919, într-o Europă ale cărei structuri au fost zdruncinate de război, idealurile și instituțiile democrației liberale sunt cele care par să se impună. În Europa Centrală și Orientală, ca și în micile state balcanice sau în cele care s-au format în urma dezmembrării marilor imperii multinaționale, regimurile autoritare au fost înlocuite cu sisteme politice create după modelul parlamentar de tip francez.

La Conferința de pace de la Versailles, cele patru puteri Franța prin Clemenceau, Marea Britanie prin Lloyd George, Italia prin Orlando și S.U.A. prin W. Wilson nu și-au ascuns simpatia pentru Cehoslovacia democratică, pe care tocmai o creaseră Eduard Beneš și Thomas Masaryk.

THOMAS GARRIGUE MASARYK ȘI NOUA EUROPĂ

MIRELA DANIELA TÂRNĂ

Thomas Masaryk, primul președinte al Republicii Cehoslovacia, se naște în 1850 la Hodonin, un orașel de la granița Moraviei. Tatăl său era slovac, de origine, iar mama provenea dintr-o familie germanizată. Termină Universitatea din Viena și își ia doctoratul în filosofie în 1879, iar un an mai târziu, obține o catedră la Universitatea din Praga, care se separase de cea germană și se organizase aparte.

Idealist și nonconformist

Înainte de doctorat, Masaryk merge împreună cu un student pe care îl medita la Leipzig, unde o cunoaște pe americanca Charlotte Garrigue, absolventă de Conservator și fiica unui director de poștă. La scurtă vreme se căsătoresc și, în semn de solidaritate cu mișcarea de emancipare a femeilor, își ia și numele soției.

Treptat, în anii următori, când croații și sârbii erau persecutați de autoritățile de la Viena, iar monarhia practica principiul „divide et impera”, Thomas Masaryk devine, prin cursurile sale de filosofie de la Universitatea din Praga, un punct de referință pentru mulți studenți și intelectuali din Europa Centrală, chiar austriece, care nu mai suportau politica imperiului.

În 1891 este ales deputat în Parlamentul Imperial și în Dieta națională ca reprezentant al Tinerilor cehi, care însă nu erau uniți și nici nu împărtășeau aceleași idei. Ca atare, în 1893,

Masaryk decide să renunțe la mandat și iese din partid. În 1907 este ales deputat în Partidul Progresist Ceh, ale cărui principii erau: egalitatea în drepturi între cehi și germani, recunoașterea limbii cehe, îmbunătățirea legislației sociale, sufragiul universal și emanciparea femeilor. Cu toate acestea, rămâne fidel încă monarhiei austriece și susține o reformulare a identității sale, în sensul transformării imperiului într-o confederație de națiuni cu drepturi egale, fără a-l ataca direct. După părerea sa, independența micilor națiuni era necesară pentru crearea unei federații europene de națiuni libere. Aceste teorii i-au adus o multime de acuze din partea naționaliștilor cehi, precum și epitetul de „filosoful sinuciderii naționale”.

După Primul Război Mondial, în 1918, statul cehoslovac este recunoscut independent, în urma dezmembrării Imperiului Austro-Ungar, iar Thomas Masaryk devine primul președinte al Republicii Cehoslovacia. Până la sfârșitul anului 1935 rămâne cel mai important și democratic lider al Europei Centrale și Orientale, având meritul de a fi ținut Cehoslovacia departe de totalitarismul ce se întindea cu rapiditate pe continent în anii '20-'30.

Proiectul lui Thomas Masaryk viza crearea unei uniuni organice între noile popoare libere, ieșite de sub stăpânirea monarhiei habsburgice. Întreaga istorie a zonei ce se întinde de la Adriatica la Baltica este marcată de ciclice tentative de unificare prima dată sub dinastia

cehă Prémysl și sub cea lituano-poloneză a Jagellonilor, apoi sub regele Ungariei, Matei Corvin.

„Noua Europă“

Filosofia lui Masaryk, acest „Mazzini al cehilor“, cum este denumit într-un număr al revistei italiene *Storia e Dossier*, care i-a consacrat un articol special, este de tip herderian. În esență, ea nu recunoștea supremația unei singure națiuni și a particularităților sale, ci raporturile și solidaritatea ce uneau toate națiunile, individualitatea fiecăreia și diferențele istorice. Lucrarea în care Masaryk își prezintă proiectul se numește *Noua Europă*. Aceasta are o parte dedicată conceptului tipic herderian, potrivit căruia națiunile sunt organe naturale ale umanității, iar principiul de naționalitate este garanția internaționalității. De asemenea, în viziunea lui, naționalitatea este scopul dezvoltării europene. „Nu este vorba de o eliberare a națiunilor, ci de unificarea lor“, spunea Masaryk, căci „...nici un om nu se servește de un alt om ca instrument al propriilor interese, iar, prin analogie, nici o națiune nu se poate servi de o altă națiune“ ca instrument al propriilor interese“.

Potrivit lui Masaryk, nașterea Cehoslovaciei n-a fost produsul de laborator al Conferinței de Pace de la Paris, ci rezultatul unui bine definit proces istoric de creare a acesteia și a altor state noi în Europa Central-Orientală, ca Polonia și Iugoslavia. Este vorba de afirmarea popoarelor slave pe scena politică internațională.

Două dintre marile idealuri ale umanității au fost propovăduite de Masaryk și aplicate,

atât cât i-a stat în putință: democrația și toleranța. Ele puteau fi promovate, după părerea sa, prin educație. Pentru Masaryk, profunda operă de difuzare a unei culturi deschise idealurilor de libertate și responsabilitate dă naștere unui cetățean autonom, responsabil și conștient, care participă la viața polisului. Ca atare, Masaryk a pus un mare accent pe dezvoltarea culturală a Cehoslovaciei. El considera că „limba nu este singura caracteristică a poporului, caracterul național al statului nostru depinde de calitatea programului nostru cultural, realizat cu angajament și coerență“.

Din păcate, în anii '30, o numeroasă minoritate germană de la granița vestică a Cehoslovaciei (regiunea Munților Sudeți) a început să organizeze din ce în ce mai des acțiuni de protest (*Magazin istoric*, nr. 4/1993). Au luat ființă mișcări pronaziste, care militau pentru alipirea regiunii sudete la Germania. Curând, sentimentele naționaliste s-au trezit și în rândul altor minorități etnice, ca slovacii. Aceste grupuri au încercat să-l atragă pe Hitler de partea cauzei lor. Guvernul s-a opus, atât printr-o legislație antifascistă, cât și prin atacuri ale poliției asupra extremiștilor de dreapta. Aceste tactici au fost încununate de succes până în 1939, când Cehoslovacia a fost anexată de Germania nazistă.

Thomas Masaryk murise în 1937 și n-a mai apucat să asiste la drama națiunii sale. Contestat și iubit, acuzat că este mason și că distruge națiunea cehă prin ideile și teoriile sale tolerante, el rămâne un punct de referință în politica internațională a perioadei interbelice și un lider de necontestat al Europei Centrale și Răsăritene. ■

Cu ocazia celebrării a zece ani de la crearea statului cehoslovac, președintele Masaryk primește atașai militari

MITROPOLITUL IRINEU MIHĂLCESCU

Eveniment

La început mai timide și mai rare, încercările urmașilor de a reconstitui în case memoriale, în monografii, în jurnale, viața boierilor și boiernașilor de țară, a intelectualilor, a managerilor industriali, ca și cea a unor prelați cu rol în dezvoltarea culturală și religioasă a țării, au devenit, în ultimii ani, tot mai frecvente. În acest efort de a reda posterității fața reală a trecutului societății românești, nedeformată de ura de clasă inoculată de ideologia comunistă, se înscrie și deschiderea casei memoriale „Mitropolit Irineu Mihălcescu“, aflată în satul Valea Viei (la un kilometru distanță de Pătărlagele, așezare recent decretată „oraș“, pe drumul ce leagă Buzăul de Brașov).

Mitropolitul Irineu Mihălcescu (1874-1948) a fost un remarcabil teolog din perioada interbelică, el figurând și în lucrarea *Martirologiu*, alături de sute de preoți care au suferit sub regimul comunist. Atunci când s-a stins din viață, în 1948, în împrejurări neelucidate, avea domiciliu forțat la mănăstirea Agapia.

Cartea de care aminteam a fost elaborată de specialiști români, studiul respectiv fiind însă sprijinit financiar de Fundația „Sf. Gerhard“ din Germania.

Inițiatorul și unicul finanțator al ridicării casei memoriale este nepotul mitropolitului, Stelian Cuzea Mihălcescu. Pe locul casei părintești (devenită, după exproprierea moșierilor, mai întâi preventoriu, apoi atelier de reparat covoare și, în fine, loc de aprovizionare a sate- nilor cu materiale de construcții), acesta a ridicat o clădire în care sunt expuse cărțile scrise de mitropolitul Irineu, diplomele și corespondența sa, mărturiile din epocă privind personalitatea înaltei fețe bisericești, portrete, fotografii, reeditări ale unor lucrări. Domnul Stelian Mihălcescu a înființat, de asemenea, o Fundație ce poartă numele mitropolitului și o editură. Acestea se implică în activitățile culturale din zonă, patronând, între altele, în cadrul concursului „Vasile Voiculescu“, secția de creație pe teme religioase și recompensându-i cu premii pe câștigători.

În toamna anului 2006, la Fundația „Irineu Mihălcescu“, a fost lansată cea de a treia ediție a cărții *Sinodul III ecumenic din Efes (431)*. La festivitate au participat înalte fețe bisericești, în frunte cu episcopul Epifanie Norocel, precum și personalități ale vieții culturale buzoiene. Irineu Mihălcescu, numit în epocă și „teologul luptător“ –, doctor în filosofie al Universității din Leipzig, autor a peste 540 de lucrări, și-a început activitatea publicistică în 1899, cu teza de licență despre al treilea Sinod ecumenic din Efes, din 22 iunie 431 (acolo s-a rezolvat criza nestoriană, fiind condamnate doctrinele lui Nestor, excomunicat, de altfel, și de Biserica ortodoxă). În 1931, la împlinirea a 1.500 ani de la eveniment, teologul și profesorul Ioan Mihălcescu, viitorul mitropolit Irineu, și-a republicat cartea, ca omagiu adus celor 187 de Sfinți Părinți care au luptat pentru apărarea „dreptei credințe și au asigurat triumful ei asupra rătăcirii nestoriene“.

Și iată că, la împlinirea a 1.575 ani de la Sinod, lucrarea fiind considerată deosebit de valoroasă pentru studiul istoriei bisericești, al învățaturii dogmatice și canonice, a văzut, prin grija urmașilor, pentru a treia oară, lumina tiparului. ■

Mădălina NICOLAU

1575 de ani de la
Sinodul III Ecumenic
ținut în Efes

*„În teologia românească, Irineu Mihălcescu
e un capitol aparte și o față
culminantă!”*

CONSTANTIN C. GIURESCU

FILAT DE SECURITATE

Puteai intra în atenția Securității chiar dacă nu desfășurai vreo activitate ostilă. Era suficient să te afli la un moment dat într-un loc nepotrivit, să intri în contact cu un „obiectiv“ filat de ofițerii Securității. A fost și cazul academicianului Constantin C. Giurescu.

Constantin C. Giurescu (1901-1977), fondatorul Institutului de Istorie Națională (1941), academician (1974), profesor universitar la Universitatea din București, cu o activitate științifică concretizată în numeroase lucrări monografice și de sinteză, a trecut într-o zi a lunii aprilie 1968 pe la o adresă din București unde locuia o persoană filată de Securitate.

Iată cum arăta o fișă de filaj a Securității, cu elementele standard: mențiunea strict secret, fotografia „obiectivului“ în partea dreaptă sus și rubricile aferente. Documentul, numit *Notă de plasare-identificare*, menționează că în ziua de 18 aprilie 1968, între orele 13.40-13.45, obiectivul „Any“ (nu știm cine era) a fost vizitat de un individ care avea următoarele semnalmente: era în etate de 58-63 ani; avea statură înaltă, conformația corpului mijlocie, fața ovală, tenul șaten, părul cărunt, chelie frontală și centrală, nasul drept, mijlociu, urechile ovale, gura și buzele potrivite.

La rubrica *Semne particulare* este menționat faptul că purta ochelari de vedere.

Este descrisă, de asemenea, îmbrăcămintea: purta un costum gri, pantofi negri, o cravată grenă și avea în mână o servietă neagră.

După ce a ieșit de la obiectivul Any, „individul“ a fost urmărit prin oraș de ofițerii de Securitate.

Aflăm astfel că persoana a fost „plasată“ în strada Moneștii, nr. 4, în fundul curții, în sectorul 1 din București. La

această adresă a intrat la ora 15 și a ieșit la ora 15.15 minute.

La rubrica *Alte date rezultate pe timpul deplasării* este menționat că a vizitat o adresă din str. N. Golescu, nr. 5, la etajul 7, unde a fost între ora 13.45 și 14.20, iar între 14.35 și 14.45 „individul“ a fost la Universitate.

Remarca de final dovedește că ofițerul habar nu avea cine era persoana pe care o urmărea. El trage concluzia: dacă a intrat la Universitate, „individul“ probabil să fie profesor universitar. ■

Irina ȚĂRANU

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DEPARTAMENTUL SECURITĂȚII STATULUI
— DIRECȚIA 4a —
Serviciul 4

31/1010

STRICT SECRET

NOTA DE PLASARE-IDENTIFICARE NR. 2

În ziua de 18.04.1968 între orele 13.40-13.45 obiectivul ANY
a fost vizitat de UN INDIVID cu următoarele semnal-
mente: ETATE 58-63 ANI, STATURĂ ÎNALTĂ, CONFORMAȚIA CORPULUI
MIJLOCIE, FAȚA OVALĂ, TENUL ȘATEN, PĂRUL CĂRUNT,
CHELIE FRONTALĂ ȘI CENTRALĂ, NASUL DREPT, MIJLOCIU,
URECHILE OVALE, GURA ȘI BUZELE POTRIVITE.

semne particulare: PANTOFI CĂLĂRI ȘI PANTOFI

Îmbrăcămintă și obiecte portabile: COSTUM GRI, PANTOFI NEGRİ, CRĂVATĂ
GRENA, SERVIEȚĂ NEAGRĂ.

plasat (ă) în str. MONEȘTII NR. 4 nr. 44.6
cayn FUNDUL CURȚII raional SECURITATE

la ora 15.00 persistându-se până la ora 15.15 locul de muncă

Alte date rezultate pe timpul deplasării:
- A vizitat ADRESA din STR. N. GOLESCU NR. 5, ETJ. 7
Orele 13.45 - 14.20
- între orele 14.35 - 14.45 a fost la Universitate
- Individul - probabil să fie profesor universitar

Cine a executat plasarea 44.

SEFUL BIROURII
In. Ionescu

Legenda și temeiul ei istoric

Autorul, Jókai Mor...

A trecut mai bine de un secol (din 1885), de când ne putem delecta atât cu frumoasa povestire a scriitorului maghiar Jókai Mor (1825-1904), cât și cu opereta cu același titlu, compusă de Johann Strauss-fiul (1825-1899), pe libretul lui Ignaz Schnitzer, adaptat după textul lui Mor. Putem asista la aventurile bănățeanului Jonas, reîntors din exil și devenit, prin jocul sortii și al dragostei, voievod al Țiganilor. Există în această povestire aproape toate elementele unei istorii romantice – exotism, dragoste, lupte, comori, frumoase răpite ce își descoperă originile nobile... Și toate într-un decor îndepărtat, aproape fantastic.

... și compozitorul Johann Strauss-fiul

VOIEVODUL ȚIGANILOR

Dr. IOAN HAȚEGAN

Mulți s-au întrebat, asemenea mie, dacă povestea are sau nu temei istoric. Curiozitatea mi-a fost tot mai mare pe măsură ce mă apropiam de cunoașterea istoriei Banatului la întretăierea veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea. Și, astfel, scormonind prin diverse izvoare și cronici, am aflat câteva stări de fapt pe care le-am coroborat cu textul scriitorului maghiar. În rândurile ce urmează vom încerca să prezentăm doar cadrul istoric, geografic și uman în care s-a petrecut intriga literară, împreună cu unele observații pe care le considerăm necesare pentru a se putea despărți ficțiunea de adevărul istoric.

Pentru început să-i dăm cuvântul scriitorului. Să-l lăsăm să-și prezinte singur cadrul acțiunii: „Trăia la începutul veacului trecut [al XIX-lea, – n.n.] în Banatul Timișoarei un boier bogat. Numai un boier bogat exista în tot ținutul și nu mai mulți. Se numea Botsinkay Gáspár. Pe atunci acest ținut mănos azi era un tărâm al sărăciei și al mizeriei. Nouă sute de sate fuseseră părăsite în ținutul Banatului. Dacă mai existau măcar două gospodării, recensământul scotea satul priște cele locuite. Multe case arseseră sau fuseseră dărâmate până la temelii, dar unele mai păstrau încă pereții

năpădiți de buruieni și acoperișurile răvășite de furtuni; numai ușile, ferestrele

și cumpenele fântânilor, care scărtăiau în calea vântului, dădeau de știre că nimeni nu se află acasă. Locuitorii au fost alungați sau au fugit; poate se vor mai întoarce, dacă nu ei, fiii și nepoții lor. Uneori, câte o inundație mătura și acele așezări în care mai sălășluia cineva.

Turcii distruseseră toate întăriturile de pământ, toate stăvilarele care mai opreau apele și tot ținutul se transformase într-o mlaștină. Timișul era pe atunci un lac – precum Fertő [lac la frontiera maghiaro-austriacă, – n.n.] – din care apa se revărsa la vale. Se numea lacul Betzkerek [în zona Zrenjanin de azi, lac

Afiș al operetei

desecat în veacul al XVII-lea de administrația habsburgică, - n.n.). Toamna și primăvara, acest ținut mocirlos devenea o imensă întindere de apă, pe care oamenii o străbăteau cu bărcile...

Această împărăție a mlaștinilor, pustie și fără drumuri, țară a lupilor, a broaștelor și a țestoaselor, era acoperită de o ceață otrăvitoare atât pentru om, cât și pentru animale; felurite molime îi pândeau pe trecători și decimau garnizoanele pușinelor cetăți întărite; săptămâni de-a rândul nu se arăta aici soarele și cerul senin; când se ridicau roiurile de țânțari părea că ard satele scoțând un fum gros, iar când năvăleau tăunii, în stare să ucidă și bivolul, oamenii și animalele își căutau scăparea în fugă. Armatele de serpi și de alte târâtoare se înmulțiseră peste măsură, încât noaptea foșgăiau pe sub paturi, se băgau în străchinile de pe vatră, iar afară pe câmp, capetele lor se ridicau din iarbă, asemeni unor nemai-văzute plante.

Ogoare nu existau pe aici și chiar dacă ar fi existat om care să-și bage plugul în acest pământ, multă încredere ar fi trebuit să aibă să-și secere grâul când nu putea ști dacă el va culege roadele sau milioanele de insecte, sau popândăi, sau lăcustele, sau turelul. Iar în alte locuri, unde pădurile fuseseră distruse, vântul, care alerga liber, săpase și crăpase șirul dealurilor, prefăcând ținutul într-un pustiu, unde nu creșteau altceva decât niște bălării firave. Bălți, mlaștini pustii, loc de refugiu pentru vânători, pescari, nomazi și

Autorul libretului,
Ignaz Schnitzer

lotri era acest ținut pe toată întinderea lui."

Un singur băiat: Jonás

Se impun - cu obiectivitate - câteva ajustări acestui tablou apocaliptic al Banatului. Dacă pentru scriitor este o imagine deosebit de plastică, pentru istoric este un neadevăr. E adevărat că, pe toată perioada Evului Mediu, a existat acel lac Becicherec și că zonele joase erau supuse inundațiilor. Însă lucrările hidrotehnice din epocă au reușit să le limiteze proporțiile. Administrația habsburgică a inițiat măsuri de asanare, drenare, așa încât lacul și mlaștinile au dispărut treptat. Suprafața ocupată de ele nu avea însă deloc întinderea sugerată de autor.

Jokái Mor subliniază el însuși faptul că turcii au dat drumul apelor dintre diguri. Deci acestea existaseră deja.

Dar cum ar fi putut turcii să dea drumul apelor într-un ținut stăpânit de ei? Acțiunea pare probabilă doar într-un singur caz: o intervenție militară străină, deosebit de puternică.

Într-adevăr, un asemenea eveniment a avut loc în varătoamna anului 1716 și s-a focalizat pe cetatea Timișoarei. Cum povestea a fost așezată în acest perimetru, descrierea mlaștinilor și a atmosferei din sud-vestul Banatului nu se prea potrivește cu cea de aici. Există câteva explicații și pentru această introducere livrescă și ele țin tot de domeniul mijloacelor literare: exagerarea la întreaga zonă a unei situații existente pe un perimetru limitat, exagerare realizată fie din lipsă de documente, fie chiar din dorința de a glorifica o operă reală. Imaginea satelor pustii este terifiantă, dar nu poate fi extinsă la întreaga suprafață a Banatului sau a Timișului. Izvoarele istorice contemporane o infirmă.

„Cum putea oare atunci să existe un om bogat? Oricât de ciudat ar părea, faptul poate fi explicat. Chiar cu prilejul primei năvăliri otomane, strămoșul familiei Botsinkay începuse o nouă politică: nici nu a fugit, nici nu a ridicat arma împotriva necredincioșilor, ci s-a străduit să câștige bunăvoința pașei de la Timișoara. Înțelepciunea lui a fost apoi moștenită din tată-n fiu și tuturor le mersese din plin.

Botsinka, străvechiul cuiab al familiei, era lângă Timișoara, chiar la marginea mlaștinilor Begăi. Boierul obținu aprobarea pașei de la

Timișoara să ridice un dig împotriva apelor, ba căpătă chiar prizonieri de război pentru această treabă, încât marile întărituri de pământ se înălțară fără cheltuială, întinsa moșie fiind astfel apărată de inundații. Așa că se putea ara și semăna, se puteau înmulți cirezile de vite. Cirezi aveau turcii destule și le vindeau ieftin, fiindcă le luau ieftin: pe nimica. E drept că, ridicând întăriturile, Bega ieșea din albie pe ambele părți, prin apropierea cetății Timișoara, dar acest lucru îi convenea turcului, căci nimic nu asigură o apărare mai strașnică unei cetăți decât mlaștinile întinse de jur-împrejur. Prizonierii de război au fost, cei mai mulți dintre ei, împământați pe aceste locuri. Li se dădu în arendă câte un petec de pământ și ei rămaseră bucuroși – era un pământ mănos, blagoslovit de Dumnezeu, iar boierul se purta omeneste cu ei. Construi chiar și o biserică pe cheltuiala sa. Cu un turn înalt, zvelt, acoperit cu tablă strălucitoare...

Și pe lângă toate acestea, boierul strânsese comori de neînchipuit. Un singur moștenitor se născu întotdeauna în familia Botsinkáy, așa încât moșia nu se împărțea niciodată. Lui Botsinkáy Gáspár doar târziu, de-abia de la a treia soție i se născuse un băiat... l-au botezat Jonâș... Domnișorul a avut o zi de naștere de pomină:

ziua, bălăilei de la Oradea, la 5 august 1717."

În ajutorul Mariei Tereza

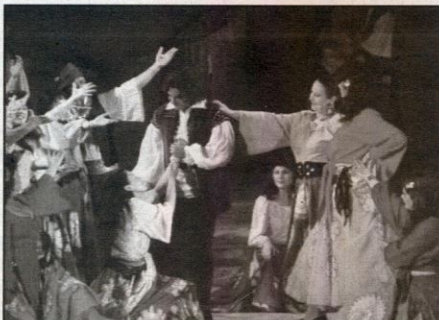
Acestea sunt cele mai importante elemente care pot conduce la localizarea așezării Botsinkinka. Apar însă câteva elemente geografice contradictorii între primele rânduri – apocaliptice – și cele referitoare la zona Botsinka: prima e bătută de dumnezeire, cealaltă binecuvântată. În plus, nu existau în acele locuri nici boieri și nici nobili, sultanul fiind unicul stăpân al pământului. În întreaga istorie a Imperiului Otoman doar o singură reformă agrară s-a înfăptuit: cea din Banatul anilor 1690-1695, când iradeaua sultană i-a împroprietărit pe țărani care până atunci deținuseră doar uzufructul roadelor pământului, pe care-l împărțeau cu sultanul, cu zaimii și timarioții etc. Astfel, pentru ca Botsinka să stăpânească pământ trebuia să treacă la islamism.

Numele așezării ne-a reținut atenția și am căutat în dicționarele de localități medievale, în hărți de secol XVIII. Am descoperit în secolul al XV-lea o localitate Bozenka, apoi, în conscripția districtelor bănățene a lui L.F. Marsigli, din 1690/1700, o „Buczinka“, iar pe harta din 1761 o „Pocsinka“. Așadar, aceeași localitate, pomenită sub variante lexicale cvasi-identice.

Așezarea se afla între actualele sate Bazoșu Vechi și Bazoșu Nou, la circa 20 km sud-est de Timișoara, mai precis la nord de actuala pădure (parc botanic) de la Bazoșu Nou.

Zona cuprinsă între cele două Timișuri medievale (cel de azi și Timișul Mic, devenit între timp Bega) a fost și este fertilă. Desecarea, asanarea, îndiguirile au fost curente și în epoca stăpânirii otomane. Descrierea romantică a lui Jokái Mor se apropie aici de realitate, chiar dacă autorul nu a cunoscut foarte bine realitatea și bibliografia istorică. În contradicție cu ea, paginile

de început ale povestirii pot crea grave confuzii. Ele reflectă o realitate parțială – identificată pe zone joase de câmpie –, acolo unde panta de scurgere a râurilor era aproape nulă, creând mlaștini și revărsări. Administrația habsburgică a folosit forța de muncă locală și a reușit să trans-

Două imagini de la reprezentații cu opera „Volevodul țiganilor“, la Teatrul de Operă „Ion Dacian“...

forme aceste zone în mănoasa câmpie a Torontalului.

Data nașterii eroului apare când 5, când 7 august 1717, iar nașul de botez a fost Mehmed, pașa de Timișoara. La acea dată, Timișoara și întreg Banatul fuseseră eliberate de otomani și formau deja acea Țară a coroanei (*Kronland*), ce avea o administrație militară condusă direct de la Viena. Ca urmare, pașa Mehmed nu mai putea fi nașul micului Jonás. Și nici ascunderea comorilor sale, alături de cele ale familiei Botsinkay, nu mai era posibilă. Încă o dată, dacă licența scriitoricească este permisă, lipsa adevărului istoric este certă.

Peregrinările tânărului Jonás prin Imperiul Habsburgic par verosimile, ca și întoarcerea sa în Banat. Data acesteia se poate aproxima în primii ani de după 1740, iar ajutorul oferit împărătesei Maria Tereza (o trupă formată din țigani o ajută pe împărăteasă să-și păstreze tronul) poate fi oarecum verosimil.

Vrăjitorie și vampirism

Pline de savoare sunt însă paginile care descriu „aclimatizarea” eroului la moravurile bănățene, cu lumea dominată de funcționarii habsburgici. Figurile lui Pauerstein, cu mica sa curte nobiliară, a tinerei Arsena de

... și în S.U.A., în 1979

Sugovitz (Sugovici = Săgovici) sunt plastic conturate, chiar dacă în Banatul imperial nu mai existau nobili de sânge, ci întreg pământul îi aparținea direct împăratului.

Căsătoria lui Jonás cu Safi țiganka și găsirea comorilor îngropate reprezintă alte momente bine creionate literar. De un puternic realism este întâlnirea eroului cu bătrâna țigancă Cafrinka (Catrinca?) și cu țiganii, al căror voievoz și ajunge Jonás. Scriitorul se dovedește plin de înțelegere pentru acei oameni cu nimic inferiori celorlalți, dar dependenți de ei. Pentru posibilitatea de a se așeza în Banat, țiganii („*Neue Banater*”, cum îi numea administrația) plăteau anual haraci adunat de la obște de către acest voievoz sau bulibașa.

Procesul „vrăjitoarei” Cafrinka și arderea ei pe rug la Szeged reflectă însă o realitate tristă a veacului al XVIII-lea bănățean și nu numai. O adevărată vânătoare de vrăjitoare se desfășura pe întregul cuprins al Europei.

I-au căzut victime multe femei, în special țigănci, date unor străvechi obiceiuri, considerate de autorități drept practici vrăjitoarești.

O realitate bănățeană tot a aceluiași veac l-a reprezentat și vampirismul. Vechi credințe și superstiții se manifestau în proporții de masă, iar administrația a consemnat conștiincios fiecare fapt în parte, ca și măsurile luate

de populație, cât și pe cele impuse de codul civil și penal habsburgic. Unele par mai ales cititorului de astăzi ciudate, altele absurde, dar reflectă o realitate, mai degrabă o psihoză colectivă. Doar ridicarea nivelului de cultură, prin școală și educație, a schimbat, în timp, percepțiile și mentalitatea colectivă.

Ilumiști francezi – asaltați de numeroasele relații din presa europeană despre acest fenomen – au trimis în Banat chiar o delegație de oameni de știință să studieze la fața locului vampirismul.

În concluzie, *Voievodul țiganilor*, o operă literară romantică inspirată din fapte și întâmplări bănățene din veacul al XVIII-lea, este o împletire de istorie și ficțiune. Pentru o corectă înțelegere a ei, aceste câteva lămuriri mi s-au părut necesare. Ele nu-i scad cu nimic valoarea, ci completează și colorează suportul istoric real pe care s-a construit ea. ■

DILEMA UNUI ZIARIST

În martie 1976 a sosit la Londra o delegație de ziariști din țară. Prima de acest gen. Ca atașat de presă al României în Marea Britanie, îmi revenea sarcina de a da o mână de ajutor pentru ca totul să se desfășoare fără probleme. Invitația, pentru zece zile, fusese lansată de Foreign and Commonwealth Office, Ministerul de Externe britanic.

Delegația era formată din Ion Lavric, redactor șef al Programului de știri Radio România, Ilie Sorin Șerbănescu, redactor la săptămânalul *Lumea*, și Ioan Georgescu, redactor la *Revista economică*. Toți erau buni vorbitori de limba engleză. Nu mai fuseseră în Marea Britanie, dar aveau experiența vizitelor în străinătate. Mi-am dat seama imediat că se descurcau foarte bine și că nu vor fi probleme. Și totuși, în condițiile noastre social-politice de atunci, când eram îndemnați să ne supraveghem unul pe altul, existând temerea că am putea cădea sub influența propagandei occidentale, am trăit clipe dificile.

Programul întocmit pentru cei trei ziariști cuprindea și o vizită la Parlament (Palace of Westminster). Tot acolo urma să aibă loc un prânz (la Harcourt Grill) și să participăm la o ședință de interpellări din Camera Comunelor (House of Commons). Legat de această vizită la Palatul Parlamentului, îmi aduc aminte două momente pe care astăzi le consider hilare. La vremea aceea însă mi s-au părut altfel.

În primul rând, înainte de a pleca spre Parlament, Ilie Șerbănescu ne-a dat emoții. Chiar dintre cele mai mari; dispăruse fără urmă. Nimeni nu știa unde era. Deși reținuți și prudenți în afirmații, colegii săi mai scăpau câte o vorbă din care rezulta că îngrijorarea în legătură cu dispariția lui Șerbănescu începuse să-i roadă. Cineva spunea că nu-l vede capabil să facă vreo figură. Tocmai el, băiat deștept, care se „bucură de toată încrederea celor de acasă“. El, singurul ziarist care are dezlegarea de a vorbi la radio, și televiziune

fără a prezenta, în prealabil, textul pregătit. N-a trecut mult timp și mi-am dat seama că ne-am alarmat degeaba: cel „dispărut“ a sosit la timp pentru a porni spre Parlament (ulterior am aflat că Șerbănescu „dispăruse“ să-și procure niște studii economice cu banii pe care-i primise, ca toți ceilalți, de la Foreign Office. Știindu-ne „săraci“, englezii dăduseră fiecăruia, pe bază de semnătură, câte 25 de lire sterline, ca „bani de buzunar“).

Al doilea moment, amuzant, dar plin de semnificații la vremea aceea, l-a constituit nedumerirea și încercătura în care Ion Lavric, ca șef al delegației, spunea că se află după ce a asistat la ședința de interpellări din Parlamentul britanic. Gândind cu voce tare, se întreba cum să explice celor de acasă o astfel de ședință unde primul ministru este întrebat de ce promise și nu face sau cum trag parlamentarii la răspundere guvernul pentru neîndeplinirea unor promisiuni făcute în campania electorală, premierul și guvernul trebuind să răspundă în fața alegătorilor. Lucru firesc într-o democrație, dar cum putea el să vorbească despre toate acestea în România de atunci?

Omul se afla într-o dilemă: ori prezenta lucrurile așa cum le-a văzut și auzit în după-amiaza aceea, fapt ce ar fi putut să-i aducă neplăceri, cineva acuzându-l că s-a lăsat influențat de democrația burgheză, ori nu vorbea nimic despre toate acestea și atunci îl va mostra conștiința mult timp... ■

Grupul de ziariști și gazdele lor. De la stânga la dreapta: G.B. Drayson, Ioan Georgescu, Ilie Sorin Șerbănescu, Ion Lavric, William Whitlock, V. Dumitru și Ray Mawby

Vasile Ion DUMITRU

I.L. Caragiale; în plan secund, plaja de la Mamaia

CARAGIALE LA CONSTANȚA

DOINA PĂULEANU

În șapte numere din iunie-iulie 1925 ale ziarului constănțean de lungă durată *Dacia*, C.P. Demetrescu (funcționar la Prefectură, cu veleități literare, cu lucrări astăzi de necitit, compensate însă de împlinirile sale organizatorice) publică o relatare retrospectivă despre primele manifestări culturale din urbea marină (precedate de cele privind patrimoniul arheologic), improvizate pentru a-și extrage concetățenii „exilați” la Pont din birturile și cafenelele timpului. Una dintre acestea a fost și inaugurarea Cercului Literar „Ovidiu”, în ziua de 21 mai 1898, de Sf. Constantin și Elena.

Masa de prânz am luat-o în comun cu toți membrii și invitații din București la restaurantul *Giovani* – într-un pavilion de pe malul mării, cu o splendidă priveliște spre port, scrie acesta la 7 iulie curent. Masa, fără pretenții de banchet, a decurs într-o atmosferă de caldă intimitate prietenească și extrem de veselă, mai ales prin glumele superbe ale maestrului Caragiale [probabil în prima dintre numeroasele sale apariții la Constanța – n.n.], care găsia prilej ușor de plasat anecdotele și snoavele sale hazlii. Seara, la teatrul *Bristol* s-a dat reprezentație teatrală

cu comedia lui Vulcan *Duelul* în trei acte, în care piesă au jucat și domnișoarele Rhein și Simionescu, rupând cu prejudeciul tradițional [de fapt prejudecățile bine instalate privind apariția femeilor pe scenă – n.n.]. Piesa a fost urmată de comedia într-un act *Arvinte și Pepelea* de V. Alecsandri.

Din când în când – scrie literatul amator într-un alt număr de ziar – „făceam apel și la membrii noștri de onoare, cari au venit să ne țină conferințe.” Cercul nu s-a sfârșit să-și desemneze un număr important de membri onorifici, care au fost – conform

surselor coroborate – Î.P.S. Iosif Gheorghian, mitropolitul primat al Ungro-Vlahiei, Zoe D. Sturdza, Elena dr. Turnescu, Spiru Haret, în calitate de ministru al Instrucțiunii Publice, prefectul Luca Oancea, I.L. Caragiale, Ion (Iancu) Kalinderu, colecționarul administrator al Domeniilor regale, implicat mai târziu în organizarea muzeului regional, locotenentul M.D. Ionescu, magistrul evocat cu necesitate în orice reconstituire istorică, M.S. Carmen Sylva, B.P. Hasdeu, Gr. Ștefănescu, V.A. Țurcă, Titu Maiorescu, Gr. Sturdza, Dimitrie Sturdza, Petru Poni, N.

Xenopol, Tache Ionescu, B. Ștefănescu-Delavrancea, G. Coșbuc, Iulius Zane.

„Astfel cel d-întâi a fost maestrul Caragiale, care ne-a ținut [la 22 octombrie 1898, relatată în primul număr al revistei *Ovidiu*, apărut la 1 noiembrie – n.n.] o conferință *Despre serioșitate* (și a citit din lucrările sale *Hanul lui Mânjoală* și *Două lozuri*), apoi profesorul Gr. Tocilescu, președintele nostru de onoare, vorbind despre săpăturile arheologice de la Adamklisi, bătrânul V.A. Urechia despre *Cronica Moldovei*.”

Petru Vulcan relatează cum a decurs conferința lui Caragiale, desfășurată în folosul bibliotecii cercului, în „aplausesele furtunoase” ale asistentei: „Casinul comunal oferit gratuit, în scopul menționat de d-nul E. Schina, primarul orașului, era literalmente plin de lume distinsă...”

Caragiale, meșter în ale condeiului, e și mai meșter în ale vorbirii.

Mi-a interzis să-l porecesc maestru și cu toate acestea ce mare este acest artist! Și ce fericire pentru națiunea noastră că are un fiu mare printre fiii cei mai mari, însă sănătos și ager foarte la minte.

D-nul Caragiale spune că cuvântul *serios* e de origine latină și înseamnă sever, un adjectiv calitativ care se atașează pe lângă substantive. Contrar *seriosului* este *neseriosul*, însă acesta e prea puțin, deci îi putem zice: ușurătate, prostie sau scriștelă.”

Spre a arăta „ce însemnează a-fi cineva *serios*”, acesta citează exemple: „un poet dramatic se apucă să ție prin declamări teatrale un discurs

politic, în cazul acesta poetul e *serios*? Nu!

Un profesor de pe catedră se apucă să spue cu un aer de serioșitate profundă elevilor, fără să le explice, că Egiptul de sus vine în josul hărții și Egiptul de jos în susul hărții. Elevii izbucnesc în hohote de râs. Profesorul în culmea furiei începe să strige: nu mai pot face lecții cu niște nătărăi cari nu înțeleg nimic și rîd fără socoteală, când el caută să-i învețe minte.

Dl. Caragiale întreabă: cine a fost *seriosul* în cazul acesta și cine *caraghiosul*? Profesorul, firește, n-a fost deloc *serios*, fiindcă s-a mărginit să spue numai unde-i Egiptul, fără să le explice ceia-ce trebuiau să știe...”

Un alt exemplu: „Un mare proprietar, amic bun al d-lui Caragiale, îl invită la moșia sa. Proprietarul e foarte *serios*: nu joacă cărți, nu se amestecă în politică, râde cu măsură și la locul lui, e un model de gospodar.”

Cum ajung la moșie, prima grijă a proprietarului este să conducă pe Caragiale la grajd,

să-i arate iepele sale de rasă, îngrijite ca niște *demoasele de pension*. Când să se așeze la masă, îl aduce într-o cenușerie de la spatele conacului și-l poartă cu ceva ceapă... și în loc de vin, apă din găleată, proaspătă.

– E *serios* proprietarul meu?, întreabă d-nul Caragiale. Ba e curată scrântală, răspunde conferențiarul, pentru un om cu sute de mii de lei, care se îngrijește de iepele din grajd ca de niște *demoasele*, și când e vorba de el și de un musafir se mulțumește să trăiască cu ceapă. Bani sunt un mijloc în lupta pentru existență...”

Caragiale însuși este autorul unui moment remarcabil cu birjari, redat de ziarul vremii și uitat chiar din perioada interbelică: „În toamna anului 1909, pe la începutul lui noiembrie, I.L. Caragiale veni la Constanța, împreună cu d-nii Delavrancea, Vlahiță și Dobrogeanu-Gherea. La Constanța s-a întâlnit cu dr. Racovschi [Cristian Rakovski, emigrat în mai 1917 în Rusia Sovietică – n.n.] și mai apoi cu d-l Ioan N. Roman și au

Piața Ovidiu din Constanța

dejunat cu toții la *Hrissicos* [un vestit restaurant din Piața Independenței-Ovidiu, care există și astăzi ca sediu de bancă – n.n.] în mijlocul veseliei intime, alimentată de verva maestrului; apoi au decis să viziteze plaja de la Mamaia, pe care unii n-o mai văzuseră, iar alții doreau s-o mai vadă.

Doi birjari, Asan și Memet, fuseseră angajați din timp și așteptau cu trăsurile afară, în fața birtului. Caragiale însă nu se arată grăbit să plece, cu tot zorul ce-i dau ceilalți, poate tocmai din spirit de contradicție. Glumele curgeau, vremea trecea, Caragiale era bine dispus. La un moment dat, când nimeni nu-l mai zorea, se scoală de pe scaun și zice:

– Ei, acum, hai să plecăm!

Toți se ridicară.

Înainte birtului e însă numai o trăsură din cele două

angajate și numai un birjar, Asan.

– Asan!, îl întreabă Caragiale, unde-i Memet?

– S-a dus să-și plimbe puțin caii, răspunde Asan. În realitate Memet profitase de întârziere, ca să facă o cursă, crezând că nu se va băga de seamă.

– Asan!, îi spune grav Caragiale, du-te și caută pe Memet!

Asan plecă. După câteva minute Memet se întoarce, singur, fără să fi întâlnit pe Asan. Acum însă lipsea Asan, care se dusesse după Memet.

– Memet!, îl întreabă tot așa de grav Caragiale, unde e Asan?

– S-a dus să plimbe caii, răspunde Memet.

– Memet!, să te duci să cauți pe Asan!

Memet plecă. Asan sosește în urma lui și spune că n-a

găsit pe Memet, dar trebuie să sosească.

– Asan!, du-te iar și caută pe Memet!, poruncește maestrul.

Asan pleacă, Memet sosește și el spune că n-a găsit pe Asan, dar trebuie să vie.

– Pleacă numaidecât, Memet, și caută pe Asan! – poruncește cu prefăcută mânie Caragiale, și apoi râde cu hohote, împreună cu ceilalți de suveica ce-și improvisase și care îl înveselea în chip vizibil.

Și așa, încă de câteva ori, Asan fu trimis să caute pe Memet, Memet să caute pe Asan, până când birjarii s-au întâlnit și au venit amândoi.

– Acum să plecăm la Mamaia!, decretă Caragiale.

Și toți plecară înveseliți de jucăria maestrului. ■

Astrologie și istorie

Astrologia continuă să îi fascineze pe oameni. Orice carte pe această temă se vinde bine. Și, în orice caz, beneficiază de atenția presei. *New York Times* a consacrat o recenzie unei istorii a astrologiei, apărută în Statele Unite, sub semnătura lui Benson Bobrick, intitulată *The Fated Sky* (Cerul predestinat). Prilej să se constate, cu surprindere, că totuși doar 30-40% dintre americani cred în astrologie.

De la babilonieni, creatorii astrologiei, aceasta a cunoscut o glorioasă carieră. Mulți împărați romani au fost pasionați și au ținut cont de semnele cerești. Până acolo încât Nero își elimina orice posibil adversar de îndată ce vreo cometă îi dădea semn că îl paște vreun pericol. Elisabeta I a Marii Britanii era și ea pasionată de subiect, dar le interzisese supușilor să îi facă horoscopul și era o crimă capitală să îi prezici reginei clipa morții. Marele navigator Magellan a consultat un astrolog ca să afle unde se puteau găsi Insulele

Mirodeniilor. Mai aproape de zilele noastre, Charles de Gaulle, François Mitterrand și Boris Elțin depindeau de prezicerile astrologului prezidențial. La fel proceda și Ronald Reagan, înaintea unor decizii politice importante, ca invadarea Grenadei, atacarea Libiei sau pentru negocierile de dezarmare cu Mihail Gorbaciov.

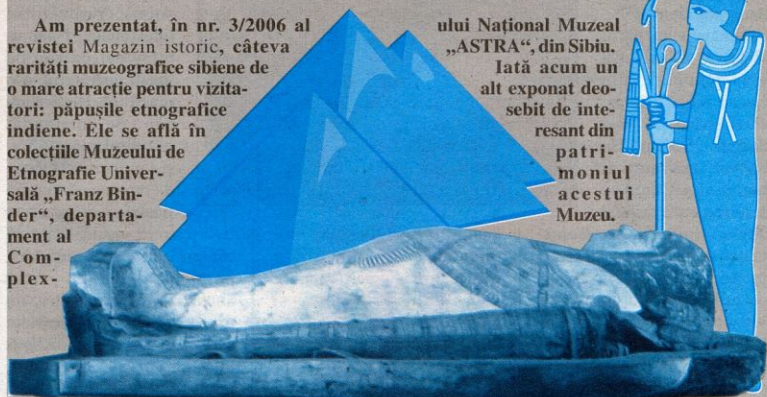
Autorul american ne relatează și faptul amuzant că în vremea celui de Al Doilea Război Mondial, Winston Churchill a angajat pe astrologul Louis de Wohl pentru a-i spune ce aveau să-i prezică lui Hitler astrologiei. S-a dovedit că Hitler nu avea încredere în astrologi, dar Louis de Wohl a fost util în operațiunile de dezinformare. El publica un fals magazin de astrologie, în care erau incluse predicții foarte precise. Șmecheria era că publicația era antedatată, dar apărea după ce fenomenele se produsese deja. Germanii o studiau cu atenție și țineau cont de ea. În felul acesta, de exemplu, submarinele germane erau ținute în port, atunci când flotilele de nave aliate erau în primejdie! ■

JERTEA LUI OSIRIS, LA SIBIU

Am prezentat, în nr. 3/2006 al revistei Magazin istoric, câteva rarități muzeografice sibiene de o mare atracție pentru vizitatori: păpușile etnografice indiene. Ele se află în colecțiile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder“, departament al Complex-

ului Național Muzeal „ASTRA“, din Sibiu.

Iată acum un alt exponat deosebit de interesant din patrimoniul acestui Muzeu.

Mumia egipteană cu sarcofag din lemn de la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder“ și marele zeu Osiris

MARIA BOZAN

Dintre multe piese de certy interes de la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder“, mumia egipteană cu sicriu din lemn se detașează ca o raritate. De ce? Pentru că, în afară de ea, în România nu mai există decât un singur ansamblu de aceeași natură, cel aflat la Cluj-Napoca.

Mumia egipteană cu sicriu din lemn de la Sibiu a fost donată, în anul 1907, Societății Ardelene pentru Științele Naturii de către Hermann von Hanneheim. El era consul al Imperiului Austro-Ungar la Cairo pe vremea când au avut loc săpăturile arheologice de la Gamhūd – o localitate situată în centrul Egiptului. În literatura de specialitate cer-

cetările efectuate aici sunt cunoscute sub trei denumiri: ungare, austro-ungare sau ungaro-poloneze, pentru că inițiativa organizării și finanțării lor i-a aparținut bancherului ungar Filip Back, iar cel însărcinat cu desfășurarea lucrărilor a fost tânărul arheolog polonez Tadeusz Smolenski.

Cele 70 de sarcofage din lemn descoperite în sit – datând dintr-un interval situat înspre sfârșitul Perioadei Ptolemaice (305/4 – 30 î.Cr.) și începutul celei Romanice (30 î.Cr. – 395 d.Cr.) – au fost repartizate, după uzanțele vremii, muzeelor din Cairo, Budapesta, Viena și Cracovia.

Hermann von Hanneheim a primit mumia cu sarcofag

în semn de apreciere pentru eforturile sale diplomatice, de negociere și păstrare a bunelor relații cu Organizația de Antichități Egiptene, condusă de Gaston Maspero. Le-a dăruit Sibiului, orașul său natal.

Până în anul 2004 nu s-a știut că sarcofagul de la Muzeul „Franz Binder“ provenea de la Gamhūd. Identificarea a fost făcută de prof. Renate Germer, de la Universitatea din Hamburg, pe baza scrisorii Norei, fiica donatorului, document readus la lumină în urma unor recente cercetări de arhivă realizate de muzeograful de la Sibiu. Cu aceeași ocazie s-a stabilit cu exactitate și faptul că în sarcofag se află mumia unui

bărbat. Și asta după ce de vreo 50 de ani încoace se credea că era vorba despre o bogată doamnă, soția unui înalt demnitar.

„Femeia cu părul albastru” – cum mai era denumită din cauza măștii de pe chipul bandajat – s-a dovedit a fi bărbat. Un bărbat într-adevăr bogat, așa cum o demonstrează, printre altele, similaritatea iconografică de pe sarcofag cu aceea de pe pânza care învelește corpul celui mort, dovadă a unei comenzi speciale. Bogăția este sugerată și de masivitatea sicriului antropoid din lemn, tăiat într-un singur trunchi de copac, într-o vreme când lemnul devenise extrem de rar și de scump în regiune. Pe drept cuvânt, acestuia i se poate da titlul de sarcofag, deoarece, cu lungimea sa de aproximativ doi metri, foarte mare și voluminos, cu pereții groși de zece centimetri, el reproduce forma sarcofagelor din piatră ale perioadei. Pe grundul alb, care acoperă suprafața, se detașează pictura sumptuoasă, realizată în culori nete: roșu, negru, albastru. Reprezentările imagistice sunt completate de alternanțe coloristice de roșu și albastru, sub formă de linii ondulate.

Sarcofagul reproduce chipul uman, cu față înconjurată de o perucă neagră. Pe piept este zugrăvit gulerul *usekh*, larg, bogat în

Sarcofagul mumiei (detaliu)

decorații alcătuite din linii ondulate, dreptunghiuri și puncte. Înspre umeri, capul de șoim, colorat în negru și albastru, cu disc solar roșu, încheie gulerul. Dedesubt, sub guler, cu aripile larg deschise, Nut, zeița cerului, îngenuchează, ținând în fiecare mână câte o pană a adevărului.

Mai jos, creând un cadru dreptunghiular, este reprodușă imaginea mumiei, întinsă pe un catafalc cu cap de leu, sub care se înșiră pictura reprezentând vasele canopice, pentru viscere, păzite de capetele celor patru fii ai zeului Horus,

Partea inferioară a ansamblului (fotografii de Al. Olănescu)

vegheatori ai punctelor cardinale: Qe-behsenuf – zeul reprezentat ca o mumie cu cap de șoim, protectorul intestinelor; Duamutef – cel cu cap de șacal, apărătorul stomacului; Hapi – cu cap de maimuță, păzitorul plămânilor; și Imsety – cel cu cap de oaie, având în grijă ficatul.

Inscripția verticală de pe câmpul inferior, care acoperă, pe două coloane, partea anterioară a picioarelor, nu mai este lizibilă. Dar cei doi șacali pictați în negru, animalele sacre ale lui Anubis, întinși, față în față, pe caseta în relief a labei piciorului, reproduc o imagine încă foarte vie.

În 1925, mumia de la Sibiu a reținut atenția dr. Roeder de la Muzeul de Egiptologie din Hildesheim, autorul unei evaluări științifice destul de amănunțite. Trei decenii mai târziu, în 1955, mumia a fost restaurată: toracele, care se pulverizase, a fost înlocuit cu unul din gips. Au rămas întregi capul și picioarele. Cartonajul-mască de pe capul mumiei reproduce chipul, pictat în galben. Sprâncenele în linie continuă, barba ceremonială – sub forma unei panglici care conturează partea de jos a chipului – și peruca sunt zugrăvite în albastru. Între mască și ansamblul registrelor imagistice care acoperă corpul

mumiei, există o zonă nepictată, creând un hiatus între gulerul de mai jos și o parte a lui, deja figurată la baza gâtului, între cele două plete ale perucii. Picioarele sunt și ele reprezentate, ca imagine, prin desenarea degetelor pe pânza care bandajează corpul mumificat.

De la umeri până la picioare, așezate în registre care reiau, în mare, secțiunile imagistice existente și pe sarcofag, se pot vedea, rând pe rând: gulerul *usekh*, cu două capete de șoim și discurile solare, de data aceeași albastre; zeița îngenucheată, cu disc solar roșu pe cap și pene albastre în mână; la fel și zeitățile protectoare ale viscerelor, care apar notate cu inscripții, doar că la șoim înscrisul îl numește pe Hapi, deși apare doar imaginea lui Qebehseuef.

Pe sarcofag, central, în poziție verticală, se află o inscripție: „O jertfă pe care regele o dă lui Osiris-Chontamenti, marelui zeu, stăpân la Abydos, jertfă de bere, vite, păsări, vin – lui Osiris îndreptătită.”

Capătul gulerului *usekh*:
șoim cu disc solar
(desen de Cornelia Kertesz)

Numai printr-o comparație cu celelalte inscripții de la Gam-hud se va putea afla dacă sintagma „lui Osiris îndreptătită” face referire la un nume propriu sau este denumirea generală dată unui defunct, fără menționarea numelui.

Ar fi posibil ca în interiorul sarcofagului, sub mumie, să fie pictate simboluri de protecție, elemente ce fac trimitere la Osiris, iar în exterior, pe partea

posteroară a sarcofagului, să existe o pictură, probabil zeița Isis. Se va vedea care este adevărul doar în momentul ridicării mumiei, când se va efectua și o radiografiere tomografică, dincolo de investigarea cu raze X realizată în 1990.

Până în 1972, mumia și sicriul ei au fost expuse la Muzeul de Științe Naturale din Sibiu, în sala de etnografie, după care, exceptând două momente expoziționale importante din deceniul opt al secolului trecut, au stat în depozit.

Idată cu deschiderea Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”, mumia și-a ocupat locul în cadrul expoziției permanente. Este expusă chiar în vitrina inițială, în care fusese plasată după donare în 1907. Cercetările de specialitate desfășurate în jurul acestui valoros exponat au fost pornite atât din necesitățile de comunicare a patrimoniului, cât și din dorința de a demara un amplu proiect de restaurare a sarcofagului. ■

ÎN „CASA EUROPEANĂ”
(Triverb: 9, 2, 2)

T

ER

Gheorghe BRĂȘOVEANU

Soluție Pătrat istoric: p. 89, nr. 12/2006

VARUS – AHILE – RIGAS – ULANI – SESIE.

Soluție joc: p. 89, nr. 12/2006

ADENAUER (A-DE-N/AU-E-R)

Telex Telex Telex Telex Telex

MODELUL LUI TINTIN

Tintin – cunoscutul erou de desene animate care a legănat copilăria multora și și-a făcut apariția pe lume la 10 ianuarie 1929 – pare să aibă un nou prototip decât cel cunoscut până acum. Creația desenatorului Hergé (inițialele lui Georges Rémi, născut în 1907) a avut drept model pe Robert Sexe, născut în Vendeea, în 1890, ca fiu al unui funcționar. În Războiul balcanic din 1912 Sexe a fost reporter, soldat motociclist în Primul Război Mondial, deopotrivă jurnalist și fotograf globetrotter, apoi pilot de curse, în această calitate participând la raliul Paris-Constantinopol din 1924.

Tânărul Hergé a urmărit fascinat traseul de viață al acestui bărbat, pe care presa l-a relevat cu minuție. Și, coincidență sau nu, primul personaj Tintin s-a născut după participarea lui Robert Sexe la raliul Paris-Moscova. Ca mulți alții, Hergé a văzut seturi de fotografii făcute de ziarist, deja celebru, pentru că presa îi populariza traseele, și s-a servit de ele pentru câteva desene.

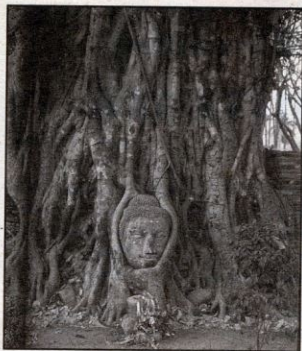
Un rezumat al înconjurului lumii făcut de Robert Sexe, în 1926, a fost publicat de *Le Vingtième Siècle*, revista la care lucra atunci Hergé. Alura și energia acestui motociclist întreprinzător, aventurier și, totodată, temerar, sugerează similitudini cu eroul din *Tintin în Țara sovietelor*, un prim album din serie (1930). Atras la început de Orient, Robert Sexe a ajuns apoi din Japonia în S.U.A.: și Africa. În 1938 a parcurs 15.000 km, traversând Europa pe o motoretă. A murit la 96 de ani, în 1986, la Saint-Benoît, în departamentul Vienne.

ARBORI SACRI

Surse de viață, un fel de intermediari între oameni și zei, înzestrați cu puteri magice, arborii constituie sufletul unor religii și mitologii. Vechile civilizații ale omenirii le-au acordat un rol special. În mitologia egipteană un sicomor fabulos asigura morților băutură și mâncare în călătoria acestora către lumea cealaltă. Celții atingeau ușor cu mâna ramurile arborilor, lăcașuri ale unor spirite de temut. Practică aflată, mai mult ca sigur, la originea expresiei „să bat în lemn”. Or, de la magic la sacru nu mai este decât un pas.

În Coran profetul Mahomet ajunge la cunoaștere urcându-se în vis într-un măsline. La șamanii siberieni tinerii inițiați se cațără într-un pin sau un mesteacăn pentru a comunica sigur cu Ființa supremă. În India, Nepal și Sri Lanka, este venerat *Ficus religiosa*, pentru că, sub frunzișul lui, Buddha ar fi primit Iluminarea. Aztecii își executau dansurile rituale sub un mare chiparos, al lui

Montezuma. Pentru germani teiul era făgăduit Friggăi, zeița Familiei și Căminului. Sub acest copac germanii împărțeau dreptatea.

În Senegal și Gambia se sapă la baza trunchiului de baobab pentru a depune acolo rămășițele poezilor și muzicienilor, care, din acel moment, încetează a fi posedați de demoni. Grecii, romanii, celții, germanii, scandinavii au sanctificat stejarul. Egiptenii foloseau cedrul la construcția sarcofagelor, căci uleiul conținut de fibrele lui alunga insectele. Saxonii plantau aproape de morminte tisa, simbolul vieții eterne. Grecii ofereau coroane de măslin, simbol al înțelepciunii și gloriei, emblemă a păcii, câștigătorilor la Jocurile olimpice.

Până astăzi Europa perpetuează aceste ritualuri milenare. La Herchieș, în Belgia, un stejar atrage încă din Evul Mediu o mulțime nocturnă de pelerini. Oamenii atârnă

de ramurile sale haine, șiraguri de mătănni, cutii de medicamente, pentru ca arborele să-i elibereze de nenorociri.

REGE, DAME, VALEȚI

Istoria nu rezervă niciun loc unei slugi a lui Ludovic al XIV-lea sau unei modiste a reginei. Întâlnești rar asemenea personaje în cărțile de istorie. Și totuși, uneori, și-au avut rolul lor. Alexandre Bontemps a fost primul valet de cameră al lui Ludovic. Rosé Bertin a fost modista preferată a Mariei Antoaneta, regina ghilotinată. Între altele, Bontemps nu era singur. La sfârșitul veacului al XVII-lea erau patru asemenea lui, purtând titlul de prim-valet, și 32 care aveau sarcina de valet „ordinari.” Cei patru nu erau fiștecine. Permanent lângă monarh, îi cunoșteau secretele, scările de taină și mai ales dispoziția fiecărei zile. Așadar, flatați de curteni, menajați de Colbert sau Louvois, ei îl informau pe suveran despre tot ce se zvonea, despre intrigile atât de prolifice la Curte, adică se dovedeau indispensabili oricărui cap încoronat.

Altfel stau lucrurile cu Rosé Bertin. Fiind o tânără săracă, a părăsit Picardia natală pentru a lucra ca acul la Paris, la o anume doamnă Adélaïde. Plăcând clientelor bogate, a reușit să-și deschidă propria butică, apoi a fost chemată la Versailles, unde Maria Antoaneta nu era încă regină. Și nici prea fericită. Așa că se concentra serios pe peruți și coafuri, care, la vremea aceea, excelau prin extravaganta: aveau aproape un metru circumferință. Păduri și grădini întregi se puteau găsi atunci pe pălăriile doamnelor. Două cărți recent apărute (Mathieu Da Vinha, *Les Valets de chambre de Louis XIV*, și Catherine Guennec, *La Modiste de la reine*) retracează destinul acestor personaje simple, dar importante prin simplitatea lor.

Rosé Bertin făcea asemenea coafuri reginei Maria Antoaneta

Banca Națională a României

ITINERARE SPIRITUALE

„Gorjul e o regiune de surprize [...] Întâi, căci se cuvine să fie pus întâi, e gorjeanul. E el român, e el oltean, dar e mai mult decât atât [...] E altfel de român și altfel de oltean. Gorjeanul comparat cu ceilalți români, considerați pe județe, are nu știu ce are, ceva ca un lipici al lui, o noimă de aristocrație [...] Dacă n-ați văzut gorjecelele acelea, în opinci și-n cojoc, cu chipul rotunjit într-o bogată năframă boierească, n-ați văzut nimic și duceți-vă să le vedeți...”

Am ascultat sfatul lui Argezi și oricât l-am suspecta de patriotism local, trebuie să recunoaștem că avea dreptate, chiar dacă, din păcate, astăzi gorjecelele și-au ascuns minunatele lor straie prin lăzile moștenite de la părinți. Gorjeanul, omul Gorjului, a rămas însă același.

Am ajuns la Târgu Jiu în după-amiaza zilei de 2 noiembrie. Domnul Gheorghe Birău, directorul Filialei B.N.R. din localitate, ne-a propus o scurtă plimbare prin oraș. „Să profităm din plin de lumina acestei minunate zi de toamnă târzie”. Și ne-am trezit cu toții, după câțiva pași, în capătul podului de peste Jiu, acolo unde în urmă cu 90 de ani, în zilele de 23-29 octombrie 1916, locuitorii orașului, printre care se afla și cea pe care cu toții o cunoaștem sub numele de Ecaterina Teodoriu, au făcut baricadă din trupurile lor în calea trupelor germane.

O pregătire sufletească necesară, pentru a găsi cheia de înțelegere a ansamblului monumental dăruit de marele Brâncuși orașului. Am zăbovit apoi, fiecare cu gândurile lui, minute în șir la *Masa tăcerii* și la *Poarta sărutului*,

îndreptându-ne privirile de parte în zare spre maiestuoasa *Coloană*.

A doua zi, în cocheta sală a Teatrului „Elvira Godeanu”, a fost lansată lucrarea elaborată de Mihaela Tone și Cristian Păunescu: *Istoria Băncii Naționale a României în date*, vol. I (1880-1914), prin care autorii propun cititorului interesat un nou tip de monografie a uneia dintre cele mai importante instituții ale statului român. Despre valoarea lucrării au vorbit celor peste 200 de persoane prezente – studenți ai Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, cititori ai Bibliotecii județene „Christian Tell”, cadre didactice sau funcționari ai Filialei B.N.R. – domnul Gheorghe Birău, doamna Angelica Moldovan (directoarea Editurii Oscar Print) și Alexandrina

Andrei, directoarea Bibliotecii județene „Christian Tell”, profesorul universitar Vasile Popeangă, prorectorul Universității „Constantin Brâncuși”, semnatul acestor rânduri și cei doi autori.

Domnul director Cristian Păunescu a precizat că legăturile Băncii Naționale cu meleagurile gorjene sunt vechi și adânci, amintind, între altele, episodul tezaurului ascuns în anii războiului ultim mondial în peștera de la Tismana. În virtutea acestor vechi legături, cu prilejul lansării cărții, Banca Națională a României a făcut o importantă donație de albume și lucrări de specialitate apărute în ultimii ani, cu dorința de a ieși în întâmpinarea nevoilor de informare ale studenților și cadrelor didactice din localitate.

După-amiază, gazdele ne-au propus o excursie la Curtișoara. Aici, în jurul unei cule datând de la începutul secolului al XVIII-lea, a fost amenajat un interesant muzeu de arhitectură populară din zona Gorjului. Tot aici au fost aduse de la Poiana și reasemblate cula Tătărească și dependințele acesteia

Cristian Păunescu, director în B.N.R., Gheorghe Birău, directorul Filialei B.N.R., autorul acestor însemnări și doamna Mihaela Tone

(Magazin istoric, nr. 6/2001). Excursia a continuat cu vizitarea mănăstirii Lainici, unde, lângă biserica veche, restaurată, s-a ridicat un nou edificiu, unicat în arhitectura religioasă de la noi, format din două biserici suprapuse – una la nivelul solului, cealaltă la subsolul celei dintâi. Biserica de la suprafață, impresionantă prin dimensiuni, a fost isprăvită de curând, pictura fiind apărută încă prin panouri speciale de protecție.

În ziua de 4 noiembrie am pornit spre Tismana. Peștera de aici, care a adăpostit, cum am arătat, în vremuri grele, tezaurul Băncii Naționale, ar putea găzdui un mic muzeu,

încă un punct de atracție pentru miile de turiști ce pășesc în fiecare an pragul mănăstirii. Și pentru că soarele continua să ne învăluie în lumina-i de miere, la întoarcere, am făcut un scurt popas la Hobița, acasă la Constantin Brâncuși, și am încheiat ziua cu o scurtă raită prin lumea de basm a Cheilor Sohodolului.

Adouă zi, la plecare, gazdele ne-au sugerat să facem și un mic ocol spre Râncă, stațiune aflată la o altitudine de 1.600 m, pe un drum ce șerpuiește cu semeție prin Munții Parâng, spre obârșiiile Lotrului și Gilortului, legând Gorjul cu Transilva-

nia. Pe munte, sus, ninge și vântul spulbera cu sărg zăpada.

După câteva minute ne-am urcat în microbuz și-am făcut calea întoarsă. Bucuroși însă pentru minunile ce ni se oferiseră privirii și-l îndemnașem pe Argezi să scrie: „Pictorii [...] să-și ia șevaletul, paleta și s-o apuce pe Jiu în sus, la dreapta și de-a stânga lui, ca să ne spuie în expozițiile de la București cum li s-au agățat pensulele de sprânceana Smarandei, de țăarii lui Mărin, de genele Parângului și de acea lumină de aur, mare, care fulgera pământul...”. ■

Marian ȘTEFAN

Dascăli slujitori ai Muzei Clio

O AȘEZARE CUCUTENIANĂ

VASILE DIACONU, Colegiul Național „Ștefan cel Mare” din Tg. Neamț

În partea de nord a orașului Târgu Neamț, pe Dealul Gol, a fost semnalată o așezare eneolitică, aparținând culturii Cucuteni, care diferă însă de alte așezări caracteristice culturii amintite prin amplasarea sa geografică.

Așezarea se află la capătul sud-estic al Culmii Pleșu, în imediata apropiere a Monumentului Vânătorilor de Munte, la o altitudine de 492 m, situație destul de rar întâlnită în cazul locuirilor eneolitice. Ocupă o parte din muchia dealului, fiind înconjurată de pante abrupte, fapt ce a permis o bună apărare. Legată de restul dealului printr-o șă îngustă, stațiunea cucuteniană dispune de o excelentă vizibilitate asupra văii Neamțului, până la culoarul Moldovei.

Deși dealul este împădurit, eroziunea solului a scos la suprafață mai multe fragmente ceramice de culoare cărămizie, dar puternic corodate din cauza acidității solului și a rulării de către apele pluviale. Detaliile morfologice ale unora dintre fragmentele descoperite permit încadrarea lor în faza B a culturii Cucuteni.

Caracterul deosebit al așezării preistorice rezultă și din faptul că s-a dezvoltat în lipsa unor terenuri agricole în imediata apropiere și astfel se

poate presupune că economia comunității care a locuit aici se baza probabil pe vânătoare, mai ales că zona era împădurită. La acestea se adaugă și depărtarea de o sursă permanentă de apă, cel mai apropiat izvor fiind la o distanță de aproape 300 m. Putem presupune că așezarea a avut un caracter sezonier.

Această așezare, la care se adaugă și altele aparținând tot culturii Cucuteni, demonstrează faptul că regiunea a fost intens locuită în eneolitic. ■

ROMÂNIA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

DISPOZITIV DE TRAS ÎN SUS		PRELUNGIRE A NEURONULUI		DENUMIREA VECHE A UNOR ROMÂNI		STAT CARE- GĂZDUIESTE ORGANISME EURO- ATLANTICE		ROMÂNIA PRIMITĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ
SEDIUL N.A.T.O.		DIN LUNĂ!		ÎN CERC!				
A ARĂTA RESPECTUL CUVENIT						APAR ÎN PALTON!		
ÎN ZALE!						ÎN RITM LENT		
		O FEMEIE FOARTE ISTEAȚĂ		TRIBUNALUL INTERNA- ȚIONAL				
ÎNSCRISE ÎN ZIARI!			CONSTRÂNS SĂ ACȚIONEZE	SEDIUL PAR- LAMENTULUI				
MINTE			DISPARIȚII ALE SOARELUI					
					LA CEAS!			CONFIRMĂRI ÎN GRAD UNIVERSITAR
					DIVIZIUNE ADMINISTRA- TIVĂ ÎN DANEMARCA			
	PLAN DE PROECȚIE						CREANGĂ SUBTIRE TĂIATĂ DIN POM	
	ZIDITĂ LA MĂNĂȘTIRE							
ORGAN AL U.E.						UNIUNEA EUROPEANĂ		
FLUIERĂȘ						PREFIXUL VIEȚII		
FORMĂ DE RELIEF								
		CAPETE DE PLUMB!			CUVÂNTUL REPETĂRII			
					A ELABORA O OPERĂ			
	UNIT CU ALȚII PENTRU UN TEL COMUN							
	SCLAV							
		MONEDA COMUNITARĂ						
		MULT, ÎN FOND!					CUI CE SE SCOATE!	
CUSERCI!								
STĂ ÎN CUIB			TREC PE CENTRU!			USIER LA CURTE!		
ÎNDATORIRI IMPUSE DE U.E.								

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim cititorilor și colaboratorilor care ne-au felicitat cu ocazia sărbătorilor de iarnă și le urăm un An Nou cât mai bun!

CARE PORTRET?

MIRELA FRĂȚILĂ, elevă la Liceul din Făurei și mai veche corespondentă a noastră, ne scrie nedumerită că în nr. 10/2006, la p. 24, se prezintă portretul lui Radu Șerban, același personaj apărând și în p. 23, unde este identificat drept Mihai Pătrașcu.

Nu este nici o neclaritate la mijloc. Poate explicația fotografiei nu a fost destul de limpede. În p. 24 este o gravură care îl înfățișează pe Radu Șerban, iar în p. 23 este reproducă imaginea din vol. III al tratatului de Istoria României, considerată ca reprezentându-l pe Mihnea al III-lea. În realitate, este Mihai Pătrașcu, nepotul lui Mihai Viteazul.

Ceea ce și demonstrează articolul semnat de colaboratorul nostru, domnul Dan Giuvelcă.

SOLIDARITATE

Vă mulțumesc din suflet pentru publicarea apelului meu în *Magazin istoric*, nr. 9/2006 – ne scrie domnul **PETRE PRICIU**, agronom pensionar, din comuna Fântânele, județul Teleorman.

Le mulțumesc din suflet și colegilor mei, colecționari și cititori ai revistei care mă ajută să trec peste marea nenorocire care s-a abătut asupra mea. Eram la poștă într-o zi din septembrie, alături de alți consăteni, pentru că veniseră o parte dintre pensii. Poștărița citea cupoanele cu pensiile sosite și m-a anunțat că am primit câteva cupoane poștale umanitare

de la Ion Diaconu, din Timișoara, Ion Călina, din Caraș-Severin, și al treilea fără expeditor, însă în locul de corespondență scria: „Sunt pensionară în vârstă de 80 ani. Din puținul meu, vă dăruiesc și dumneavoastră”.

Câtă omenie! Toți cei prezenți, cu lacrimi în ochi, s-au rugat pentru sănătatea și prosperitatea acestor oameni. Le mulțumesc din suflet.

DE UNDE POT AFLA?

Sunt un pasionat de cursă lungă al revistei *Magazin istoric* – ne scrie domnul **ALEXANDRU SAVELCIUC**, din București – de la prima apariție a acestei adevărate enciclopedii plină de conținut, atât pentru cititorii mai tineri, cât și pentru cei mai vârstnici. Am 64 de ani și mi-am pierdut tatăl la o vârstă fragedă, îl cunosc doar din fotografii și din povestirile mamei.

Tatăl meu a fost mobilizat și s-a aflat într-un tren militar care a fost atacat de aviația anglo-americană în cursul evenimentelor din 4-5 aprilie 1944. Trenul în care și-a pierdut viața tatăl meu se afla în halta Pătroaia, în apropiere de Titu. Căutând mai multe informații despre aceste tragice evenimente, am răsoit ziarul *Universul* din luna aprilie 1944. În numărul 96, din 6 aprilie, apare pe prima pagină, din partea „Comandamentului de Capetenie al Armatei”, un „Comunicat asupra operațiunilor din 4 aprilie 1944”, cu următorul conținut: „În cursul zilei de 4 aprilie numeroase bombardiere anglo-americane

au atacat Capitala cauzând pagube materiale și victime omenești. Un mare număr de avioane inamice au fost doborâte de aviația de vânătoare româno-germană și de artileria antiaeriană”.

În numărul din 10 aprilie apar unele detalii mai precise: se menționează că au fost distruse Muzeul Botanic, Institutul de Seruri „C. Cantacuzino”, un spital cu răniți, un orfelinat din Ploiești (în care au murit 70 de copii). Singura mențiune care mă interesa în mod direct era următoarea: „Trenuri cu refugiați care trebuiau să plece în diverse direcții au fost lovite din plin.”

În numărul din 9 aprilie al ziarului *Timpu* apare un comunicat al armatei germane incluzând următoarea precizare: „44 de bombardiere (peste o treime din total) au fost doborâte pe 4 aprilie și alte 55 pe 5 aprilie de către apărarea germano-română”.

În amintirea tatălui meu voi continua să caut și alte documente din perioada respectivă a istoriei noastre. Dacă puteți să-mi indicați dumeavoastră alte surse de documentare aș fi extrem de îndatorat.

Pentru a afla mai multe informații puteți apela la Arhivele Militare. Lansăm totodată invitația pentru cei care ar dori să-i comunice domnului Savelciuc ce știu și ei despre aceste evenimente să ne scrie la redacție și noi îi vom transmite cititorului nostru informațiile respective.

~ Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian History)

M., Sala, I.A. Pop, M.E. Ionescu, V. Iliescu Romania – Europe: a geopolitical and historical retrospective • A.S. Ionescu The portraits of A.I. Cuza • I.G. Andrei Historical Dictionary: The Vlachs of Toplița • D. Mihăescu, M. Radnev The 50th anniversary of the National Television (II) • A. Dan In Iași in the Middle Ages • I. Calafeteanu The Legionary rebellion from January 1941 – uncertain numbers • V. Diaconu Cucuteni culture in Tg. Neamț • I. Țăranu The 90th anniversary of Romania entering the First World War • M. Ștefan The National Romanian Bank in celebration in Tg. Jiu • M. Nicolau The 'Mitropolit Irineu Mihăilescu' Memorial house • I. Țăranu The intellectuals under surveillance of Securitate • I. Hătegan The legend and its historical core: the lord of the gypsies • D. Păuleanu 1898. Caragiale in Constanța • M. Bozan The Egyptian mummy in Sibiu • Romanian documents at Hoover Institution (LXIII)

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

M., Sala, I.A. Pop, M.E. Ionescu, V. Iliescu Roumanie – Europe: rétrospective historique et géopolitique • A.S. Ionescu Les portraits de A.I. Cuza • I.G. Andrei Dictionnaire historique: les Valaques de Toplița • D. Mihăescu, M. Radnev La Télévision roumaine à 50 ans (II) • A. Dan Le Jassy moyenâgeux • I. Calafeteanu La rébellion des Légionnaires de Janvier 1941 – des chiffres controversés • V. Diaconu La culture Cucuteni à Tg. Neamț • I. Țăranu 90 ans depuis l'entrée de la Roumanie dans la Grande Guerre • M. Ștefan La Banque Nationale de Roumanie en fête à Tg. Jiu • M. Nicolau La maison mémoriale du „Métropolit Irineu Mihăilescu” • I. Țăranu La Securitate surveille les intellectuels • I. Hătegan La légende et ses raisons historiques: le prince des Tsiganes • D. Păuleanu 1898. Caragiale à Constanța • M. Bozan Une momie égyptienne à Sibiu • Documents roumains à Hoover Institution (LXIII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история)

М. Сала, И.А. Поп, М.Е. Ионеску, В. Илеску Румыния – Европа: ретроспективный исторический и геополитический взгляд • А.С. Ионеску Портреты А.И. Кузы • И.Г. Андрей Исторический словарь: валахи из Топлицы • Д. Михэску, М. Раднев Румынскому Телевидению 50 лет (II) • А. Дан Яссы Средневековья • И. Калафетану Легионерный бунт в январе 1941 г.: спорные цифры • В. Диакону Культура Кукутен в Тыргу Нямце • И. Цэрану 90 лет со входа Румынии в Первую Мировую Войну • М. Штефан Праздник Национального Банка Румынии в Тыргу Жиу • М. Николэ Мемориальный дом „Митрополит Иринеу Михэлеску” • И. Цэрану Интеллектуалы под следствием Секуритате • И. Хагеган Легенда и ее исторические основы: цыганский князь • Д. Пэуляну 1898 г. И.Л. Караджале в Констанце • М. Бозан Египетская мумия в Сибиу • Румынские документы в Институте Гувера (LXIII)

INHALT (Rumänische Geschichte)

M., Sala, I.A. Pop, M.E. Ionescu, V. Iliescu Rumänien – Europa: geschichtlicher und geopolitischer Rückblick • A.S. Ionescu Die Portraits des A.I. Cuza • I.G. Andrei Historisches Wörterbuch: die Wlachen von Toplița • D. Mihăescu, M. Radnev Das Rumänische Fernsehen – 50 Jahre (II) • A. Dan In Jassy im Mittelalter • I. Calafeteanu Die Legionäre Rebellion im Januar 1941 – umstrittene Zahlen • V. Diaconu Die Cucuteni-Kultur in Tg. Neamț • I. Țăranu 90 Jahre seit dem Eintritt Rumäniens in den Ersten Weltkrieg • M. Ștefan Die Rumänische Nationalbank bei den Feierlichkeiten in Tg. Jiu • M. Nicolau Das Gedenkhäus „Metropolit Irineu Mihăilescu” • I. Țăranu Die Securitate überwacht die Intellektuellen • I. Hătegan Die Legende und ihre historische Grundlage: der Zigeunerfürst • D. Păuleanu 1898. Caragiale in Constanța • M. Bozan Die ägyptische Mumie in Sibiu • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXIII)

SUMARIO (Historia rumana)

M., Sala, I.A. Pop, M.E. Ionescu, V. Iliescu Rumania – Europa: retrospectiva histórica y geopolítica • A.S. Ionescu Los retratos de A.I. Cuza • I.G. Andrei Diccionario histórico: los valacos de Toplița • D. Mihăescu, M. Radnev La Televisión Rumana cumple 50 años (II) • A. Dan • En la ciudad medieval de Iași • I. Calafeteanu La rebelión fascista de enero de 1941 – cifras controversadas • V. Diaconu La cultura de Cucuteni en Tg. Neamț • I. Țăranu 90 años desde la entrada de Rumania en la Primera Guerra Mundial • M. Ștefan El Banco Nacional de Rumania en fiesta a Tg. Jiu • M. Nicolau La Casa Memorial „Metropolit Irineu Mihăilescu” • I. Țăranu La Seguridad vigila a los intelectuales • I. Hătegan Leyenda y su base histórica: el príncipe de los gitanos • D. Păuleanu 1898. Caragiale a Constanța • M. Bozan La momia egipcia de Sibiu • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXIII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factoriilor poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,90

magazin istoric

5948384040012 01